

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybės, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose

Baigiamasis magistro projektas

Aušra Navikaitė

Projekto autorė

Doc. dr. Edita Štuopytė

Vadovė

Kaunas, 2021

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybės, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose

Baigiamasis magistro projektas

Edukologija (6211MX020)

Aušra Navikaitė

Projekto autorė

Doc. dr. Edita Štuopytė

Vadovė

Doc. dr. Aldona Augustinienė

Recenzentė

Kaunas, 2021

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Aušra Navikaitė

Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybės, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad:

1. baigiamąjį projektą parengiau savarankiškai ir sąžiningai, nepažeisdama kitų asmenų autoriaus ar kitų teisių, laikydamasi Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatų, Kauno technologijos universiteto (toliau – Universitetas) intelektinės nuosavybės valdymo ir perdavimo nuostatų bei Universiteto akademinės etikos kodekse nustatytų etikos reikalavimų;
2. baigiamajame projekte visi pateikti duomenys ir tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti teisėtai, nei viena šio projekto dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar elektroninių šaltinių, visos baigiamojo projekto tekste pateiktos citatos ir nuorodos yra nurodytos literatūros sąrašė;
3. įstatymų nenumatytų piniginių sumų už baigiamąjį projektą ar jo dalis niekam nesu mokėjusi;
4. suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo ar kitų asmenų teisių pažeidimo faktui, man bus taikomos akademinės nuobaudos pagal Universitete galiojančią tvarką ir būsiu pašalinta(s) iš Universiteto, o baigiamasis projektas gali būti pateiktas Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybai nagrinėjant galimą akademinės etikos pažeidimą.

Aušra Navikaitė

Patvirtinta elektroniniu būdu

Navikaitė, Aušra. Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybės, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose. Magistro baigiamasis projektas / vadovė doc. dr. Edita Štuopytė; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų krypties grupė): Ugdymo mokslai (M02).

Reikšminiai žodžiai: paaugliai, socialinė įtrauktis, didinimo galimybės, vaikų dienos centras, edukacinės veiklos.

Kaunas, 2021. 63 p.

Santrauka

Paaugliai dėl neigiamos socialinės aplinkos, neartimų santykių su šeima, pedagogų nesupratimo, bendraamžių, visuomenės atstūmimo ir priešiško nusiteikimo jų atžvilgiu bei kitų priežasčių, turi ribotas galimybes aktyviai veikti visuomenėje ir patiria socialinę atskirtį. Socialinės atskirties poveikyje, jaunuoliams sunkiau sekasi mokytis, jie jaučiasi pasimetę, mažiau pasitiki savo jėgomis, tampa uždari, linkę į depresiją, alkoholio, narkotikų vartojimą bei priešišką elgesį, todėl tampa svarbus socialinės įtraukties procesas. Socialinė įtrauktis įgyvendinama nevyriausybinėse organizacijose, tarp kurių ir vaikų dienos centrai, kurie teikia įvairias edukacinių veiklų galimybes. Mokslininkų (Delgado, 2020; Wong, 2010; Moono, 2017) atlikti tyrimai išryškino, kad paauglių socialinė įtrauktis per edukacines veiklas yra vertinama kaip prioritetinga sritis, tačiau dažnai šios veiklos organizuojamas neatsižvelgiant į paauglių interesus, motyvaciją, gebėjimus. Darbe keliami probleminiai klausimai – kokias edukacines veiklas vykdo vaikų dienos centrai, siekdami paauglių socialinės įtraukties? Kokias edukacines veiklas kaip reikšmingas jų įsitraukimui įvardina patys paaugliai?

Tyrimo objektas: paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybės.

Tyrimo dalykas: vaikų dienos centro edukacinės veiklos.

Tyrimo tikslas: atskleisti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose.

Tyrimo uždaviniai: 1) teoriškai pagrįsti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose; 2) pagrįsti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, tyrimo metodologiją; 3) nustatyti vaikų dienos centrą lankančių paauglių įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant edukacinėse veiklose.

Pagrindiniai darbo rezultatai ir jų panaudojimo sritys. Tyrimo rezultatai parodė, kad edukacinės veiklos vykdomos vaikų dienos centre yra reikšmingos paauglių individualiems pokyčiams ir didina socialinės įtraukties galimybes. Vaikų dienos centrai, organizuodami edukacines veiklas identifikuoja paauglių poreikius ir veiklas orientuoja į mokymo(-si) veiklas (kulinarijos pradmenų mokymai, gyvenimo įgūdžių ugdymo(-si), meninės veiklos ir kt.), laisvalaikio užimtumą (sportiniai užsiėmimai, kino edukacijos, edukacinės stovyklos ir kt.) ir netinkamo elgesio prevenciją (narkotikų ir alkoholio prevencinė programa). Šios veiklos yra reikšmingos jų įsitraukimui, čia jie patys gali kelti savo idėjas bei išsakyti savo poreikius. VDC darbuotojai nurodo, kad kiekvieną dieną dalyvaudami vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, paaugliai turi nuolat bendrauti, diskutuoti su kitais, todėl gėrėja jų socialiniai gebėjimai, jie mokosi valdyti savo emocijas, tapo ramesni. Edukacinės veiklos jiems

suteikia didesnes galimybes būti bendruomenės dalimi, labiau atsiskleisti, pasitikėti savimi, suvokti, kad yra ne vieni, vertinami ir priimami, kad čia rūpi jų nuomonė ir jausmai. Taip pat jiems atsiranda galimybės savianalizei, jie yra skatinami daugiau mąstyti apie savo ateitį, profesiją. Tyrimo rezultatai išryškino VDC edukacinių veiklų tobulinimo galimybes. Siekiant paauglių socialinės įtraukties didinimo svarbu į VDC edukacines veiklas įtraukti savanorius ir kitus specialistus, daugiau bendradarbiauti su vietos bendruomene ir šeima, organizuoti mainų programas; mentorystę; profesinio mokymo(-si) programas; sąmoningumą didinančias veiklas; prevencines programas. Paauglių teigimu, didėtų jų socialinė įtrauktis, jei vaikų dienos centruose jie turėtų didesnes galimybes organizuoti savo sugalvotas veiklas, būtų didesnės galimybės pamatyti kitus miestus ar šalis, lankytinus objektus.

Tyrimo rezultatai reikšmingi tyrėjams, vaikų dienos centrums, socialiniams darbuotojams ir pedagogams, siekiantiems tyrinėti arba praktinėje veikloje taikyti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes.

Navikaitė, Aušra. Possibilities to Increase Social Inclusion of Teenagers by Participating in the Educational Activities of the Children's Day Center. Master's Final Degree Project / supervisor assoc. prof. Edita Štuopytė; Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): Educational sciences (M02).

Keywords: teenagers, social inclusion, possibilities to increase, children's day center, educational activities.

Kaunas, 2021. 63 p.

Summary

Teenagers have limited possibilities to be active in society due to negative social environment, relationship with family, which is not close, misunderstanding of educators, social rejection, hostility towards them, and other reasons, and they experience social exclusion. Under the influence of social exclusion, young people have a harder time learning, they feel confused, have less confidence in their strengths, become closed, prone to depression, use of alcohol, drugs, and hostile behaviour, and therefore the process of social inclusion becomes important. Social inclusion is to implement in non-governmental organizations including Children's Day Care Center, which provides various possibilities for educational activities. Research done by scientists (Delgado, 2020; Wong, 2010; Moono, 2017) has highlighted that social exclusion of teenagers through educational activities is assessed as a priority area, however, these activities are organised often regardless of teenagers' interests, motivation, abilities. Problematic issues are raised in the Master Thesis: what educational activities are carried out by Children's Day Care Center to achieve the social inclusion of teenagers? What educational activities do the teenagers do as important for their involvement?

The object of the research: possibilities to increase social inclusion of teenagers.

The subject of the research: educational activities of the Children's Day Care Center.

The aim of the research: to reveal possibilities of increasing the social inclusion of teenagers by participating in the educational activities of the Children's Day Care Center.

The tasks of the research: 1) to validate theoretically the possibilities of increasing social inclusion of teenagers by participating in the educational activities of the Children's Day Care Center; 2) to validate research methodology of the possibilities of increasing social inclusion of teenagers by participating in the educational activities of the Children's Day Care Center; 3) to identify the possibilities to increase social inclusion of teenagers by participating in the educational activities.

Main work results and their fields of use. The results of the research showed that educational activities carried out in the Children's Day Care Center are significant for the individual changes of teenagers and increase the possibilities for social inclusion. Children's Day Care Centers organizing educational activities identify the needs of teenagers and focus their activities on learning activities (culinary, development of life skills, artistic activities, etc.), leisure activities (sports, film education, camps of educational activities, etc.), and the prevention of ill-treatment (drug and alcohol prevention program). These activities are important for their involvement, where they can raise their ideas and implement them by helping to organize different business activities. Employees of Children's Day Care center specify that teenagers, who participate in educational activities of Children's Day Care

Center every day, have to communicate constantly, discuss with others, therefore their social skills improve, they learn to improve their emotions and become calmer. Educational activities give them greater possibilities to be a part of the community, to reveal themselves more, to be self-confident, and to realize that they are not alone, to be valued and accepted, that their opinion and feelings are important. So, they have possibilities for self-analysis, they are encouraged to think more about their future and profession. Results of the research highlighted possibilities for improvement of educational activities of Children's Day Care Center. To increase the social inclusion of the teenagers, it is important to include volunteers and other professionals in the educational activities of Children's Day Care Center, to cooperate more with the local community and family, to organize exchange program, mentoring, vocational training program, awareness-raising activities, prevention programs. According to the teenagers, their social inclusion would increase if they had more possibilities to organize activities thought by them, and there would be greater possibilities to see other cities or countries, places of interest.

The results of the research are significant for researchers, Children's Day Care Centers, social workers, and educators, who are seeking to explore or put into practice possibilities to increase the social inclusion of teenagers.

Turinys

Lentelių sąrašas	9
Paveikslų sąrašas	10
Santrumpų ir terminų sąrašas	11
Įvadas.....	12
1. Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, teorinis pagrindimas	15
1.1. Paauglių socialinė įtrauktis versus socialinė atskirtis.....	15
1.2. Socialinės įtraukties galimybės vaikų dienos centrų veiklose	22
1.3. Edukacinių veiklų paaugliams organizavimas vaikų dienos centruose.....	24
2. Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, tyrimo metodologija	31
2.1. Tyrimo logika ir dizainas.....	31
2.2. Tyrimo duomenų rinkimo metodo pagrindimas.....	32
2.3. Tyrimo duomenų apdorojimo metodo pagrindimas	32
2.4. Tyrimo instrumento pagrindimas	33
2.5. Tyrimo dalyvių charakteristika.....	34
2.6. Tyrimo etika	35
2.7. Tyrimo ribotumai.....	36
3. Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, tyrimo rezultatai.....	37
3.1. Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose tyrimas: VDC darbuotojų interviu rezultatai	37
3.2. Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose tyrimas: VDC lankančių paauglių interviu rezultatai	45
3.3. Tyrimo rezultatų apibendrinimas ir diskusija.....	50
Išvados	55
Rekomendacijos.....	57
Literatūros sąrašas	58
Informacijos šaltinių sąrašas	63
Priedai.....	64
1 priedas. Prašymas atlikti mokslinį tyrimą.	64
2 priedas. Asmens sutikimo dalyvauti tyrime forma.....	65
3 priedas. Sutikimas dėl nepilnamečio asmens dalyvavimo moksliniame tyrime.. ..	66
4 priedas. Kokybinės turinio analizės kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai (VDC darbuotojai).....	67
5 priedas. Kokybinės turinio analizės kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai (VDC lankantys paaugliai).....	73

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Socialinės įtraukties samprata.....	20
2 lentelė. Iš dalies struktūruoto interviu klausimai VDC darbuotojams.	33
3 lentelė. Iš dalies struktūruoto interviu klausimai VDC lankantiems paaugliams.....	34
4 lentelė. Tyrimo dalyvių (VDC darbuotojų) charakteristikos.....	35
5 lentelė. Tyrimo dalyvių (VDC lankančių paauglių) charakteristikos.....	35

Paveikslų sąrašas

1 pav. Pagrindiniai paauglių socialinę atskirtį lemiantys veiksniai.....	19
2 pav. Pagrindiniai vaikų dienos centro veiklos tikslai	23
3 pav. Vaiko teisių įgyvendinimas vaikų dienos centrų veiklose.....	25
4 pav. Vaikų dienos centrų edukacinių veiklų, didinančių paauglių socialinę įtrauktį, teorinis modelis	29
5 pav. Paauglių socialinės įtraukties didinimo, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, tyrimo etapai	31
6 pav. Tyrimo duomenų analizės pagrindiniai žingsniai	33
7 pav. Paauglių patiriami sunkumai (darbuotojų nuomonė).....	37
8 pav. Veiksniai skatinantys paauglių atėjimą į VDC (darbuotojų nuomonė)	38
9 pav. Sunkumai organizuojant edukacines veiklas paaugliams	39
10 pav. Paauglių poreikių pažinimas	40
11 pav. Vaikų dienos centruose vykdomos edukacinės veiklos (darbuotojų nuomonė).....	41
12 pav. Vaikų dienos centro edukacinės veiklos, didinančios paauglių socialinę įtrauktį (darbuotojų nuomonė).....	43
13 pav. Edukacinių veiklų nauda paaugliams (darbuotojų nuomonė).....	44
14 pav. Edukacinės veiklos, kurios padidintų socialinę įtrauktį (darbuotojų nuomonė).....	45
15 pav. Paauglių patiriami sunkumai (paauglių nuomonė)	46
16 pav. Veiksniai, skatinantys lankyti vaikų dienos centrą (paauglių nuomonė)	46
17 pav. VDC vykdomos edukacinės veiklos didinančios paauglių socialinę įtrauktį (paauglių nuomonė).....	47
18 pav. Edukacinių veiklų nauda paaugliams (paauglių nuomonė)	48
19 pav. Edukacinių veiklų raiška vaikų dienos centre (paauglių nuomonė)	49
20 pav. Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybės, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose	54

Santrumpų ir terminų sąrašas

Santrumpos:

VDC – vaikų dienos centras;

Terminai:

Paauglystė – laikotarpis nuo 12 iki 21 metų amžiaus, kurio metu jaunuoliai tampa savarankiškais suaugusiaisiais, išsiugdydami visapusiškesnę savo tapatybės jausmą.

Paauglių socialinė atskirtis – tai socialinės neteisybės, galimybių nelygybės ir nepalankių sąlygų lygių asmenų grupės atžvilgiu procesas.

Paauglių socialinė įtrauktis – procesas, kurio metu stengiamasi užtikrinti lygias galimybes visiems paaugliams, kad jie turėtų teisę į prieinamą ugdymą, kokybišką priežiūrą, laisvalaikio organizavimą.

Vaikų dienos centras – nevyriausybinė įstaiga, turinti teisę teikti akredituotą vaikų dienos socialinę priežiūrą.

Edukacinė veikla – ugdomoji veikla siejama su vaikų neformalioju užimtumu.

Įvadas

Temos aktualumas. Atsižvelgiant į visame pasaulyje sparčiai vykstančius visuomenės pokyčius, kuriems įtaką daro globalizacija, migracija, ekonominiai netolygumai, išskirtinis dėmesys skiriamas paauglių socialinės atskirties problemų sprendimui, siekiant ugdyti jų atsparumą neigiamiems aplinkos veiksniams. Autorių (Patton ir kt., 2016; Feldman et al., 2018; Žukauskienė ir kt., 2011) teigimu, paauglių socialinė atskirtis, kelia didelį susirūpinimą, nes tai jauni žmonės ieškantys savo tapatumo ir jautriausia pokyčiams visuomenės dalis, kuri išgyvena svarbiausią ir sudėtingiausią savo gyvenimo etapą. Pasak Pellerone ir Micciche (2014), šio etapo metu, paaugliai pradeda suvokti save kaip aktyvų dalyvį, atsakingą už savo sėkmes ar nesėkmes, nori būti savarankiški ir savarankiškai priimti sprendimus.

Socialinę atskirtį patiriančius paauglius, mokslininkai įvardina, kaip neturinčius tokių pat sąlygų kaip bendraamžiai savo kompetencijoms, veikloms plėtoti, nes gyvena nepalankiomis sąlygomis ar patiria socialinių, ekonominių, kultūrinių, geografinių sunkumų, turi negalią ir (ar) sveikatos problemų (Liutkevičienė, 2015; Hjalmarsson, Mood, 2015). Skurdas, tėvų neigiamas pavyzdys, bendraamžių atstūmimas, neigiamas pedagogų požiūris, dažniausiai yra pagrindiniai socialinę atskirtį lemiantys veiksniai. Reikia pažymėti, kad mažiau galimybių turintiems jaunuoliams kyla daugiau kliūčių, trukdančių jiems būti įprasta visuomenės dalimi, jie turi ribotas galimybes gauti formalų ir neformalų švietimą, sulaukę pilnametystės patiria daugiau problemų, susijusių su patekimu į darbo rinką, paprastai nesinaudoja dalyvavimu priimant sprendimus ir neveikia aktyviai visuomenėje (Satici, 2020). Įvairūs moksliniai tyrimai (Zaleskienė, Kvedaravičiūtė, 2017; DeWall et al., 2011; Ramos, 2011; Maree, 2018; Liutkevičienė, 2015) patvirtina, kad socialinės atskirties padėtyje esantys paaugliai pasižymi aukštesniu depresiškumo lygiu, yra vieniši ir nesuprasti, mažiau sąveikauja su bendraamžiais, jaučiasi pasimetę dėl savo ateities, neigiamai save vertina, jiems yra sunkiau mokytis ir dėl to patiria didelį stresą. Tyrimų rezultatai rodo, kad patiriamos emocinės ir psichologinės traumos gali sukelti katastrofišką žalą jaunų žmonių gyvenimams, todėl vienintelis būdas padėti yra jų socialinės įtraukties didinimas.

Temos naujumas ir iširtumas. Akcentuojama, kad vienas iš įtraukties būdų yra neformalus ugdymas, kuris gali vykti tiek švietimo institucijose, tiek nevyriausybinėse organizacijose, prie kurių priskiriami ir vaikų dienos centrai. (Liutkevičienė, 2015; Klanienė, Šmitienė, 2013; Sales, 2015; Satici, 2020, Poviliūnas, 2014). Moono (2017) teigimu, vaikų dienos centrai svarbūs tuo, kad čia vyksta paauglių socializacijos procesas, tarp narių ir darbuotojų vyrauja pasitikėjimas, čia mokomasi ir dalijamasi pozityviu elgesiu, organizuojamas laisvalaikis ir suteikiama pagalba integruojantis į visuomenę. Mokslininkų (Masiliauskienė, Griškutė, 2010; Gudžinskienė ir kt., 2016; Misiūnienė, Sadauskas, 2015) atlikti tyrimai rodo, kad vaikų dienos centruose vykdoma įvairi edukacinė veikla, kurią sudaro pamokų ruošą, meninis ugdymas(-is), kulinarijos pradmenų ugdymas(-is), kitos socialinių įgūdžių ugdymo(-si) veiklos. Manoma, kad vykdoma edukacinė veikla reikšminga vaikų socialinei įtraukčiai: prisideda prie ugdymo(-si) sėkmės ir padeda kurti geresnius vaikų tarpusavio santykius, keisti nuostatas vieniems į kitus, sumažėja mokyklos nelankymas, skatinama vaikų ir paauglių savikontrolė, savęs pažinimo ir savigarbos gerinimas (Masiliauskienė, Griškutė, 2010; Zaleskienė, Kvedaravičiūtė, 2017; Ramos, 2011). Curry et al. (2020) pastebi, kad jaunuoliai, dalyvaujantys socialiai aktyvioje veikloje, gali išvengti vienatvės, liūdesio, nevilties, menkavertiškumo jausmo, ugdomi socialiniai įgūdžiai, bendraujama, bendrumo jausmas padeda ir ateityje siekti įsitraukimo, skatina iniciatyvumą.

Plenty, Jonsson (2017); Hjalmarsson, Mood (2015) gilinasi į socialinės atskirties paauglių grupę ir jos santykius su bendraamžiais. Socialinės įtraukties sampratą, jos ypatumus ir svarbą paaugliams nagrinėjo Rawal (2008); Huxley at al. (2012); Frazer, Marlier (2013); Cordier et al. (2017); Koller et al. (2018); Delgado et al. (2020); Beauvais, Jenson (2020); Mulvey et al. (2020). Liutkevičienė (2015) gilinasi, kaip socialinę atskirtį patiriantis jaunimas identifikuoja savo rūpesčius ir problemas bei ieško socialiai priimtinių būdų spręsti problemoms, trukdančioms jų sėkmingai socialinei integracijai. Hall (2016) tyrė socialinio įtraukimo į bendruomenę svarbą. Mokslininko teigimu, nors socialinę atskirtį patiriantys paaugliai nori įsitraukti į veiklą, jie patiria kliūtis, kurios riboja jų įsitraukimą. Mulvey et al. (2020) tyrimas išryškino socialiai atskirtų paauglių socialinio pažinimo svarbą. Gray et al. (2014) pažymi, kad trūksta tyrimų, kuriuose būtų apžvelgta tėvų, bendruomenės narių, darbuotojų nuomonė, kaip jie vertina jauno asmens socialinę įtrauktį.

Į neformalaus ugdymosi, edukacinių veiklų naudą jaunajai kartai gilinasi Holtschneider (2015); Curry et al. (2020); Zaleskienė, Kvederavičiūtė (2017); Kulikauskienė (2020); Gelis (2015); Gudžinskienė ir kt. (2016); DuBois et al. (2011); Averett et al. (2015). Atlikti tyrimai parodo, kad įvairios edukacinės veiklos turi sutapti su paauglių asmeniniais poreikiais, prisidėtų prie jų elgesio kontrolės. Faisal et al. (2019), tyrinėjo neformalaus ugdymosi programos galimą poveikį socialiai atskirtiems paaugliams, gyvenantiems kaimo teritorijoje: programa gali padidinti pasitikėjimą savimi bei motyvaciją lankyti mokyklą.

Atlikti Liepinskaitės, Motiečienės (2017); Misiūnienės, Tumosaitės (2013); Ramos (2011); Moono (2017) tyrimų rezultatai parodė, kad vaikų dienos centrai prisideda prie vaikų ir paauglių savarankiškumo, saviraiškos, gebėjimo spręsti kylančias problemas. Taip pat padeda išmokti naujų įgūdžių per įsitraukimą į įvairias kasdienes veiklas, aktyviau integruotis į bendruomenės, visuomenės gyvenimą.

Delgado (2020); Wong (2010); Moono (2017) gilinasi į nevyriausybinėse organizacijose esančią laisvalaikio ir užimtumo formų pasiūlą. Mokslininkų atlikti tyrimai išryškino, kad paauglių socialinė įtrauktis per edukacines veiklas yra vertinama kaip prioritetinga sritis, tačiau dažnai šios veiklos organizuojamas neatsižvelgiant į paauglių interesus, motyvaciją, gebėjimus.

Tyrimo problema. Atlikta mokslinės literatūros analizė išryškino, kad paauglių dalyvavimas vaikų dienos centro edukacinėse veiklose kaip socialinės įtraukties didinimo galimybė, kryptingai nebuvo analizuotas. Šiame kontekste kyla probleminiai klausimai: kokias edukacines veiklas paaugliams vykdo vaikų dienos centrai, siekdami jų socialinės įtraukties? Kokias edukacines veiklas kaip reikšmingas jų įsitraukimui įvardina patys paaugliai?

Tyrimo objektas: paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybės.

Tyrimo dalykas: vaikų dienos centro edukacinės veiklos.

Tyrimo tikslas: atskleisti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) teoriškai pagrįsti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose;

- 2) pagrįsti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, tyrimo metodologiją;
- 3) nustatyti vaikų dienos centrą lankančių paauglių įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant edukacinėse veiklose.

Tyrimo metodologinės nuostatos:

- *Socialinio konstruktyvizmo teorija* (atstovai: Berger, Luckman (1999) ir kt). akcentuojanti, kad socialinė aplinka, kurioje vyksta žmogaus ugdymasis, laikytina ne ugdymosi aplinkybe, bet svarbiu ugdymosi šaltiniu. Socialinis konstruktyvizmas edukacinėje veikloje reiškia, kad būtina sudaryti sąlygas saviraiškai ir veiklas organizuoti taip, kad kiekvienas jos narys atrastų būdą ir galimybes save realizuoti per praktinę, patirtinę, aktyvią veiklą (Martišauskienė, 2015).

Tyrimo metodai: duomenų rinkimo ir duomenų analizės metodai.

Duomenų rinkimo metodai:

- *Mokslinės literatūros analizė* atlikta siekiant aptarti paauglių socialinės atskirties veiksnius ir socialinės įtraukties sampratą, vaikų dienos centro edukacinių veiklų, didinančių socialinę įtrauktį esmę ir parametrus.
- *Iš dalies struktūruotas interviu* taikytas, siekiant atskleisti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, remiantis vaikų dienos centrų darbuotojų ir paauglių nuomonėmis.

Duomenų analizės metodai:

- *Kokybinė turinio (content) analizė* naudota interviu metu gautų duomenų sisteminiui ir analizei.

Darbo struktūra: darbą sudaro įvadas, trys dalys (teorinė, metodologinė ir empirinė), išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas (85 šaltiniai), 5 lentelės, 20 paveikslų ir 5 priedai. Darbo apimtis be priedų – 63 lapai.

1. Paauglių socialinės įtraukties didinimo, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, teorinis pagrindimas

1.1. Paauglių socialinė įtrauktis versus socialinė atskirtis

Ekonominiai, politiniai ir socialiniai pokyčiai paveikia daugelio žmonių gyvenimus, tačiau jautriausia pokyčiams visuomenės dalis yra paaugliai, kurie išgyvena svarbiausią ir sudėtingiausią gyvenimo etapą. Paauglystės laikotarpiu vyksta įvairūs kūno pokyčiai, pažintiniu būdu pradedama galvoti apie pasaulį naujais būdais, o socialiai besikeičiantys santykiai su šeima ir bendraamžiais vaidina pagrindinį vaidmenį formuojant tapatumą (Feldman et al., 2018). Šiuo laikotarpiu išsiugdomi nauji įgūdžiai, kompetencijos, kurios valdys didelę tolimesnio gyvenimo dalį. Be visų šių pokyčių, paaugliams atsiranda poreikis susidoroti su tokiais jausmais kaip jaudulys, nerimas, neviltis ir beviltiškumas.

Paauglystė Patton et al. (2016) darbuose apibrėžiama kaip gyvenimo laikotarpis nuo brendimo pradžios iki suaugusiųjų nepriklausomybės ir yra unikalus biologinės, psichologinės ir socialinės raidos laikas. Jis išskiria tris pagrindinius paauglystės etapus: *ankstyvoji paauglystė* (12–14 m.), *vidurinioji paauglystė* (15–17 m.) ir *vėlyvoji paauglystė* (18–21 m.). Žukauskienė (2007) šį amžių apibrėžia tarp 12 ir 18 metų. Autorės teigimu, būtent šiuo amžiaus tarpsniu, jaunuoliai turi tapti savarankiškais suaugusiaisiais, išsiugdydami visapusiškesnį savo tapatybės jausmą.

Šiame sudėtingame ir jautriame etape, lemiamos įtakos turi ryšių su kitais asmenimis kontekstas, kurio, svarbiausios sudėtinės dalys yra šeima, jos struktūra, gyvenimo kokybė, bendraamžių grupė ir visa kita aplinka, su kuria paauglys turi sąveiką. „Šeimos gyvenimo būdas, tradicijos, elgesio taisyklės formuoja jaunuolio asmenybę, jo gyvenimo nuostatas, požiūrius“ (Žukauskienė ir kt. 2011, p. 34). Pasak Pellerone ir Micciche (2014), šio etapo metu, paaugliai pradeda suvokti save kaip aktyvų dalyvį, atsakingą už savo sėkmę ar nesėkmes, nori būti savarankiški ir savarankiškai priimti sprendimus. Saugus ryšys su tėvais leidžia paaugliui patirti emocinį artumą, internalizuoti taisykles ir tėvų vertybes, įgyti „rodiklius“, kurie nukreipia, parodo teisingą kelią.

Brazienė ir Merkys (2012) akcentuoja, kad šiuolaikiniai paaugliai yra mūsų pasaulio dabartis ir ateitis, bei kaitos šaltinis mūsų visuomenėje, tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad dar tik besiformuojančių asmenybių padėtis skiriasi tiek valstybių viduje, tiek tarp valstybių. Šiuos skirtumus sąlygoja negalėjimas dalyvauti pagrindiniuose visuomenės, kurioje jaunuoliai gyvena, veiklos procesuose. Tai gali būti siejama su asmens socialine klase, išsilavinimo būkle, gyvenimo lygiu, negalia, mažumų kilme ar seksualinėmis nuostatomis (DeWall et al., 2011). Pasak Ramos (2011), paauglys, patekęs į socialinio pažeidžiamumo situaciją, turi prisimti du veiksnius: 1) paauglystei būdingus pokyčius ir 2) socialiai nepalankią padėtį. Kai gyvenimas vystosi netinkamame ir atskiriamame kontekste, reikia ieškoti išgyvenimo strategijų. Mokslininko atliktas tyrimas atskleidžia, kad socialinės ir struktūrinės kliūtys, su kuriomis susiduria socialinę atskirtį patiriantis paauglys, yra kliūtis integruotis, prisitaikyti ir dalyvauti visuomenės gyvenime.

Paauglystė, socialinės atskirties atžvilgiu, tai socialinės neteisybės, galimybių nelygybės ir nepalankių sąlygų lygių asmenų grupės atžvilgiu procesas (Delgado et al., 2020). Šiame sudėtingame etape reikia suderinti „*aš esu*“ (dabarties) ir „*noriu būti*“ (ateities) klausimus, kad būtų pasiektas tinkamas gyvenimo projektas, tačiau paauglys, kuriam gresia socialinė atskirtis, yra mažiau linkęs plėtoti gyvenimo projektą, orientuotą į asmeninį, socialinį, emocinį augimą, nei paauglys, kuriam toks pavojus negresia (Maree, 2018).

Paauglių socialinės atskirties veiksniai. Paminėtina, kad paauglių socialinę atskirtį lemia įvairūs veiksniai. Daugiausiai įtakos tam turi šeima, jos socialinė padėtis, santykiai su tėvais, bendraamžiais ir kt. Europos Komisijos (2014) strategijoje pažymima, kad socialinę atskirtį jaunuoliai gali patirti, jei yra nepalankioje padėtyje, lyginant su bendraamžiais, jei jiems tenka vienas ar daugiau atskirties veiksnių (kliūčių), pavyzdžiui:

- neįgalumas, sveikatos problemos (turintys lėtinių sveikatos problemų, sunkių ligų, kt.);
- švietimo sunkumai (jaunuoliai, turintys mokymosi sunkumų, prasti mokymosi rezultatai, kt.);
- kultūriniai skirtumai (imigrantai, pabėgėliai ar imigrantų palikuonys, pabėgėlių šeimos, priklausantys tautinei ar etninei mažumai, jaunuoliai, turintys sunkumų dėl kalbinės adaptacijos, kultūrinės įtraukties ir kt.);
- ekonominės kliūtys (jaunuoliai, gyvenantys šeimoje, kurioje vyrauja žemas pragyvenimo lygis, mažos pajamos, yra priklausomybė nuo socialinės rūpybos sistemos, skurdas, bedarbystė, benamystė, skolos, finansinės problemos, kt.);
- socialinės kliūtys (susiduriantys su diskriminacija dėl lyties, amžiaus, etninės priklausomybės, religijos, seksualinės orientacijos, negalios ir kt., socialinių įgūdžių stoka, antisocialus ar didelės rizikos elgesys, linkęs nusikalsti jaunimas, piktnaudžiavimas narkotikais ar alkoholiu, jauni ir (arba) vieniši tėvai, našlaičiai ir kt.);
- geografinės kliūtys (jaunimas iš atokių ar kaimo vietovių, mažiau aptarnaujamų vietovių kt.).

Liutkevičienė (2015) mano, kad socialinę atskirtį paaugliai gali patirti, esant ekonominėms-socialinėms problemoms. Dažnai tai jaunuoliai iš nepilnų, asocialių ar socialiai remtinų šeimų. Įtakos turi ir „psichologinės priežastys – pakitęs savęs vertinimas, intelekto, emocijų ir elgesio sutrikimai, mokymosi „spragos“ bei konfliktiški santykiai su mokytojais ir bendraamžiais.“ (Liutkevičienė, 2015, p. 121).

Paminėtina, kad dažniausi dienos centrų lankytojai – vaikai ir paaugliai iš šeimų, patiriančių riziką. Būtent šios šeimos dažniau linkusios patirti socialinę atskirtį. Pasak Besemer, Dennison (2018), šeimos, patiriančios riziką, gali patirti socialinių problemų - vyrauja nedarbas, mažos šeimos pajamos, nepasitikėjimas savimi, menka motyvacija, pagrindinių įgūdžių stoka. Visi šie veiksniai lemia alkoholizmą, narkomaniją, skurdą, konfliktus tarp sutuoktinių, plačiai paplitusį psichologinį ir fizinį smurtą prieš vaikus.

Vaiko situacijos vertinimo tvarkos apraše (2019) akcentuojama, kad rizikos šeimoje augantis paauglys galimai priverstas valkatauti, užsiimti nusikalstama veikla, todėl tokios gyvenimo sąlygos gali kelti tiesioginį pavojų jo fizinei ir psichologinei sveikatai ir / ar gyvybei. Tėvams ar vienam iš jų gali būti būdingi šie požymiai:

„gydomasi priklausomybė nuo alkoholio ar psichotropinių medžiagų; žinoma apie piktnaudžiavimo alkoholiu ar psichotropinėmis medžiagomis atvejus; vienas iš vaiko atstovų galimai naudoja smurtą kito iš atstovų atžvilgiu, arba kartu gyvenantys asmenys vieni kitų atžvilgiu naudoja smurtą; šeima nebendradarbiauja su specialistais, socialiniais darbuotojais; tėvai neturi motyvacijos rūpintis vaiku, nuolat palieka vaiką kitų asmenų priežiūrai, netenkina gyvybiškai svarbių vaiko poreikių, neleidžia į švietimo įstaigą ir kt., vaikas neturi jam reikalingų daiktų, priemonių; būdingas agresyvus elgesys su vaiku, dėl kurio gali kilti grėsmė vaiko sveikatai ar gyvybei; tėvai neigiamai atsiliepia apie vaiką (nekenčia, šlykštisi, tyčiojasi ir pan.), ignoruoja, rūpinasi ir / ar užtikrina tik fizinių vaiko poreikių patenkinimą, nenori keisti savo santykio su vaiku, teigia, kad vaikas kaltas dėl įvairių problemų,

kylančių šeimoje, ar kt.; vaikas turi specialiųjų poreikių, tačiau atstovai nesikreipia / nepriima pagalbos arba nesuvokia; naudojamos netinkamos vaiko auklėjimo priemonės, kt.“ (Vaiko situacijos vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo įsakymas, 2019 m. gruodžio 30 d., Nr. A1-803, 2021).

Liutkevičienės (2015) teigimu, paaugliai iš šeimų, patiriančių riziką, „išgyvena socialinę atskirtį, patiria visuomenės kritiką ir net pažeminimus, jie tampa matomi įvairių tarnybų atstovams, jų gyvenimai tampa vieši, svarstomi, kritikuojamas elgesys, jie patiria socialinę neteisybę savo atžvilgiu. Tokie jaunuoliai susitapatina su savo aplinka, priima tos aplinkos elgesio normas, kurios dažniausiai skiriasi nuo visuotinai priimtų, ir tampa jiems primetamų neva jų socialinei integracijai skirtų veikimo būdų, kurie jiems dažnai yra nesuprantami ir nėra priimtini, vykdytojais.“ (Liutkevičienė, 2015, p. 124).

Šeima yra pagrindinis elementas formuojant asmens tapatybę, todėl bet kokie šeimos išgyvenimai ir patiriamos problemos daro įtaką nepilnamečio socialinei pusiausvyrai, psichologinei ir fizinei brandai (Ramos, 2011). Burvytės (2016) požiūriu, jei tėvai nesuteikia galimybių patirti pažinimo sėkmę ir džiaugsmą kuriant, siekiant pažinti supantį pasaulį saugiais būdais, įgyti reikiamų socialinių emocinių įgūdžių, vaikai ir paaugliai gali būti mažiau motyvuoti pažinti save, aplinką, supantį pasaulį, nuolat mokytis naujų dalykų, įsitraukti į įvairiapusišką veiklą ir būti socialiai aktyviais. DeWall et al. (2011) tyrimo rezultatai rodo, kad vaikai, patyrę socialinę atskirtį turi pažeistą fizinę, emocinę ir psichinę sveikatą. Jų silpnesnė imuninė sistema, pablogėjusi miego kokybė, nelaimės metu nemoka nusiraminti, sumažėjęs savęs vertinimas, nerimo, depresijos ir agresijos jausmas.

Pellerone, Micciche (2014) įvadina, kad paauglystės etape tėvų parama turi esminį vaidmenį, padeda formuoti tapatumui. Paaugliai pradeda suvokti save kaip aktyvų dalyvį, atsakingą už savo sėkmę ar nesėkmes, nori būti savarankiški ir savarankiškai priimti sprendimus, todėl saugus ryšys su tėvais leidžia paaugliui patirti emocinį artumą, internalizuoti taisykles ir tėvų vertybes, įgyti „rodiklius“, kurie nukreipia, parodo teisingą kelią. Autorių teigimu, gera šeimos komunikacija leidžia paaugliams aptarti su tėvais sprendimus ir veikti, remiantis gautais patarimais (Pellerone, Micciche, 2014). Tačiau, kai komunikacija yra problemiška arba jos visai nėra, paaugliai turi mažiau galimybių priimti tėvų patarimus ir pasiūlymus, jaučiasi pasimetę, atskirti, jiems tarsi trūksta užtarimo, pritarimo, jie yra linkę į depresiją bei priešišką elgesį, labiau nerimauja.

Remiantis Zaleskiene, Kvederavičiūte (2017), socialinė atskirtis turi įtakos paauglių mokymosi rezultatams, didina emocinių sutrikimų tikimybę, todėl ugdyme svarbus ne tik tėvų domėjimasis mokymo(si) procesu, jų dalyvavimas ir bendradarbiavimas, bet ir asmeninis socialinis statusas, gyvenimo būdas ir tėvų išgalės savo vaikus aprūpinti materialiai. Autorės akcentuoja, jog mokykla yra viena iš svarbiausių institucijų paauglio gyvenime, tačiau, jei mokykla nesugeba užtikrinti visapusiško asmens ugdymo, apimančio tiek naujų žinių, įgūdžių įgijimą, tiek dvasinių galių, nuostatų, vertybinių orientacijų puoselėjimą bei sklaidą, atsiranda tikimybė, jog ši institucija gali prisidėti prie paauglio socialinės atskirties (Zaleskienė, Kvederavičiūtė, 2017).

Kulikauskienė (2020) teigia, kad „viena iš socialiai pažeidžiamų visuomenės grupių, neretai susidurianti su socialinės atskirties problemomis, yra specialiųjų poreikių turintys vaikai ir paaugliai. Šiai grupei priskiriami asmenys turintys įvairių raidos sutrikimų, mokymosi sunkumų bei negalių.“ (Kulikauskienė, 2020, p. 14). O'Connell et al. (2016) įvardina, kad mokykloje su didžiausiais sunkumais susiduria paaugliai iš rizikos šeimų. Šiems jaunuoliams yra sunkiau mokytis bei užmegzti socialinius santykius su bendraamžiais, todėl jiems itin reikalinga pedagogų ir kitų specialistų

pagalba. Remiantis Haider ir Hussain (2014) atliktu tyrimu, galima pastebėti, kad ne visada socialinėje rizikoje esantys paaugliai sulaukia tinkamo dėmesio iš pedagogų. Tyrimo rezultatai parodė, kad vidurinėje mokykloje silpniau besimokantys, pasižymintys agresyvumu, prastesnės išvaizdos mokiniai, patyrė mokytojų grubumą, diskriminaciją ir atstumiantį požiūrį į juos, mažesnes galimybes lankyti pedagogų neformalaus ugdymo užsiėmimus. Pasak autorių, toks neigiamas mokytojų požiūris gali kilti dėl daugybės veiksnių, įskaitant, mažą mokytojų atlyginimą, nesupratimą, netinkamą elgesį, autoritetingą elgesį, per didelį darbo krūvį, kvalifikacijos kėlimo trūkumą, mokytojų lyčių šališkumą, mokyklos kultūrą (Haider, Hussain, 2014).

Pasak Ulug et al. (2011), neigiamas pedagogo požiūris į socialiai pažeistus mokinius gali turėti didelę įtaką jų akademinėi veiklai, mokymuisi, emociniam ir gyvenimo būdui. Akcentuojama, kad dėl mokytojų negatyvumo, vertinimo mažais balais, mokinys gali prarasti pasitikėjimą savo jėgomis, motyvaciją mokytis ir apskritai gali nustoti lankyti mokyklą. Mokslininkai (Ulug et al., 2011) pastebi, kad pedagogo dėmesio, pagalbos vaikui, stoka ar neigiamas jo išskyrimas, skatina nedarnių, asocialių šeimų vaikus palaikymo ieškoti kitoje aplinkoje, kartu perimant asocialius, agresyvius elgesio modelius bei vertybes. Satici (2020) akcentuoja, kad paaugliai, kuriems sunku mokytis, kurie yra socialiai atskirti, pažeidžiami, jaučiasi nemotyvuoti, nepatenkinti ugdymu, mokyklose vykstančiais procesais, lengvai pripranta prie mokymosi nesėkmių, atsiranda konfliktinis elgesys tiek mokykloje, tiek už jos ribų. Taigi, jei paaugliai nejaučia pedagogų paramos, palaikymo, yra nevertinami, atstumiami – tai taip pat turi įtakos jų socialinei atskirčiai.

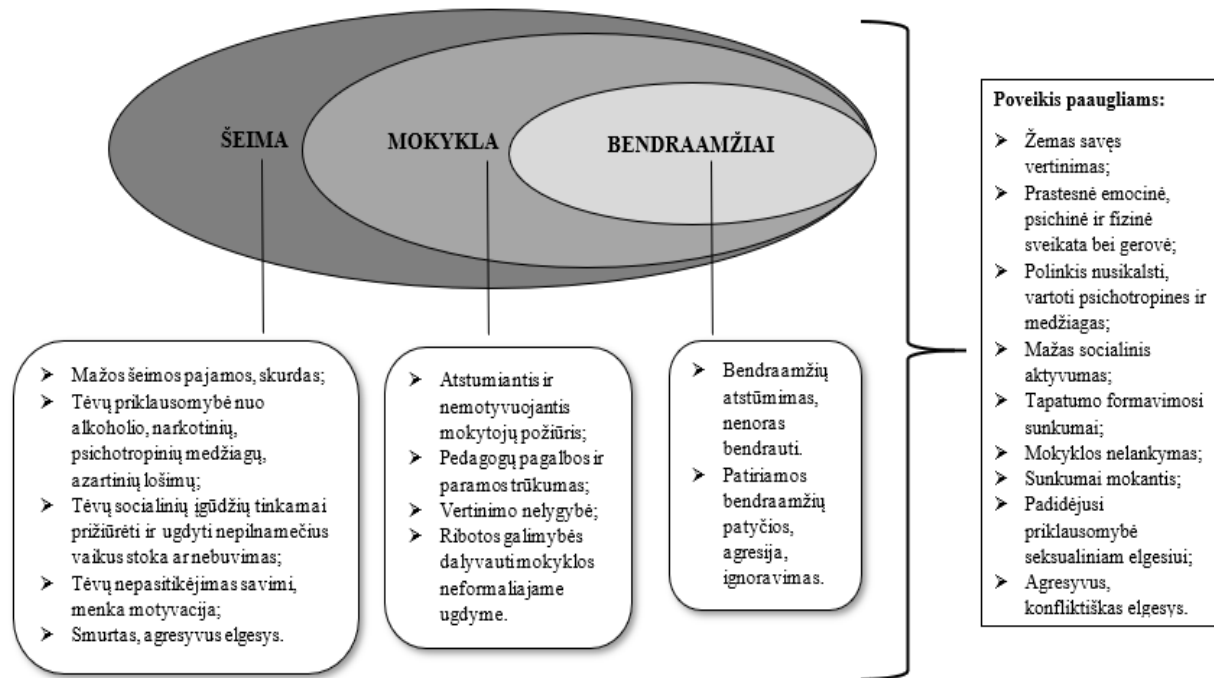
Mulvey et al. (2018) pastebi, kad paauglių socialinę atskirtį gali lemti ne tik netinkama šeimos įtaka, pedagoginis apleistumas, bet ir bendraamžių atstūmimas, kuris yra įprastas paauglių socialinėje sąveikoje. Autorius teigia, kad atskyrimas ir atmetimas gali atsirasti dėl įvairių priežasčių ir neigiamai paveikti emocinę sveikatą, elgesį, gali kilti mokymosi sunkumų, atsirasti žemas savęs vertinimas. Tarpasmeninė atskirtis apima asmenų ar bendraamžių grupės atmetimą dėl individualių skirtumų, tokių kaip patrauklumas, arba socialinių trūkumų, temperamento savybių, įskaitant drovumą ar uždarumą. Atskirčiai gali turėti įtakos išankstinis nusistatymas, etninė priklausomybė, socialinė ir ekonominė padėtis, tautybė, kultūra ar religija, kt. Akcentuojama, kad paaugliai, kurie yra socialiai uždari ir kurie patiria bendraamžių atstūmimą, greičiausiai laikui bėgant taps dar labiau socialiai užsidarę, jaus atskirtį (Mulvey et al., 2018).

Plenty, Jonsson (2017) atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad paaugliai, kurie patiria socialinę atskirtį yra ypač jautrūs bendraamžių atstūmimui ir dėl to gali patirti depresiją ar nerimą, jie tampa labiau užsidarę ir mažiau aktyvūs. Dėl šios priežasties, socialinė atskirtis paauglystėje gali būti ypač varginanti ir paaugliams gali kilti didelių sunkumų ieškant savo tapatumo.

Autoriai Asher et al. (2011) socialinį bendraamžių atstūmimo požymius suskirstė į šešias skirtingas kategorijas: a) *ignoravimas ir pašalinimas* – atstumtas paauglys nėra kviečiamas į renginius ar susibūrimus; b) *atskirtis* – „kelio užkirtimas“ prieigai prie kitų draugų, žaidimų ar svarbios informacijos; c) *agresija* - žodinė ar fizinė agresija prieš atstumtąjį arba jo turto sunaikinimas; d) *vadovavimas* – komandos, liepimai atstumtam jaunuoliui; e) *kaltinimai* - kaltinimai paaugliui dėl neigiamų dalykų, kurie įvyko ar dar įvyks, nors jis su tuo ir nesusijęs; f) *trečiųjų asmenų įtraukimas* – nuolatinis suaugusiųjų informavimas apie netinkamą paauglio elgesį.

Analizuojant mokslinę literatūrą, galima pastebėti, kad dėl socialinės atskirties gali atsirasti jaunuolių atstūmimas, nepripažinimas, nepagarba, o tai kelia didelę grėsmę paauglių sveikatai ir gerovei. Jos

poveikis gali riboti visavertį jaunuolių gyvenimą, integraciją į švietimą, tarpasmeninius santykius, bijoma išsiskirti iš kitų, nepritapti. Bailey et al. (2017) teigimu, socialinė atskirtis yra tęstinis daugialypis procesas, kurio pagrindinės dalys nuolatos veikia ir įtakoja viena kitą. Remiantis autoriais, sukurta schema, kuri padeda geriau suvokti pagrindinius paauglių socialinę atskirtį lemiančius veiksniai ir jų poveikį paaugliams (žr. 1 pav.).

1 pav. Pagrindiniai paauglių socialinę atskirtį lemiantys veiksniai

Iš pateiktos schemos matyti, kad paauglių socialinę atskirtį lemiantys veiksniai išskiriami į tris pagrindines grupes: *šeima*, *mokykla* ir *bendraamžiai*. Remiantis Bailey et al. (2017), šią schemą galima vertinti kaip priežastinio ciklo diagramą, kuri reiškia priežastinį ryšį tarp susijusių kintamųjų. Pagrindinis šios schemos rato kintamasis yra paauglio santykis su šeima. Kai santykis su šeima yra neigiamas, šeimos aplinka yra priskiriama socialinei rizikai (Besemer, Dennison, 2018; Liutkevičienė, 2015), tai padidina paauglių patiriamas socialines problemas kitose schemos rato dalyse. Patiriamas pedagogų atstūmimas (Haider, Hussain, 2014; Ulug et al., 2011), mažina paauglio motyvaciją mokymuisi, mokyklos lankymui mokykloje ir sukelia ugdomų kompetencijų bei kitų socialinių įgūdžių trūkumą, dėl to, suskaidomi paauglių socialiniai santykiai su bendraamžiais ir didėja socialinė izoliacija. Atsižvelgiant į socialinių santykių svarbą paauglystėje (Mulvey et al., 2018), patyrę bendraamžių atskirtį, paaugliai tampa agresyvesni, patirs vienišumo jausmą, depresiją ir tai darys įtaką tiek akademiniais rezultatais, tiek santykiams šeimoje. Taigi, galime teigti, kad socialinė atskirtis yra ratu vykstantis procesas, kurio kintamieji daro įtaką vienas kitam ir sukelia neigiamas pasekmes, kurios dar labiau didina besivystančio jaunuolio socialinę atskirtį.

Socialinė įtrauktis. Moksliniuose šaltiniuose teigiama, kad vienintelis būdas panaikinti socialinės atskirties ratą yra socialinė įtrauktis, kuri vyksta per išorinius veikėjus. Mokslininkai skirtingai traktuoja socialinės įtraukties sampratą (žr. 1 lentelė).

1 lentelė. Socialinės įtraukties samprata

Autorius(-iai), metai	Samprata
Rawal (2008)	Tai nepalankioje padėtyje esančių asmenų gebėjimų, galimybių ir orumo gerinimo procesas.
Huxley et al. (2012)	Tai galimybės dalyvauti pagrindinėse visuomenės funkcijose ar veiklose.
Frazer, Marlier (2013)	Tai procesas, kurio metu socialinės atskirties grupių nariai gauna galimybes ir išteklius, kurių reikia norint visapusiškai dalyvauti visuomenės veikloje.
Cordier et al. (2017)	Tai daugialypis procesas, kurio tikslas - sumažinti ekonomines, socialines ir kultūrines ribas tarp tų, kurie yra įtraukti ir atskirti, ir padaryti šias ribas labiau pralaidžias.
Koller et al. (2018)	Tai procesas, pasižymintis visuomenės elementais, kurie apima aktyvų piliečių dalyvavimą ir galimybių lygiateisiškumą.
Delgado et al. (2020)	Tai ryšys su bendruomenės plėtros tinklu. Tai asmens pripažinimas, bendruomenės bei individo santykis.
Beauvais, Jenson (2020)	Tai procesas, pagrįstas tolerancijos ir nediskriminavimo vertybėmis ir pasižymintis tokiais aspektais, kaip: emocinė gerovė, asmeninis saugumas, jausmai, bendruomenės priėmimas.
Mulvey et al. (2020)	Tai asmens savirealizacijos procesas visuomenėje, socialinių institucijų savo potencialo priėmimas ir pripažinimas, integracija (per švietimą, užimtumą, savanorišką darbą ar kitas dalyvavimo formas) socialinių santykių su bendruomene tinkle.

Iš pateiktos lentelės galima matyti, kad skirtingi autoriai nevienodai aiškina socialinės įtraukties sampratą: arba kaip procesą, arba kaip galimybes, ryšius, siekiant nepalankioje padėtyje esančių asmenų gerovės, arba kaip šių asmenų pripažinimą. Analizuojant pateiktas sampratas, galima daryti išvadą, kad socialinė įtrauktis – pirmiausia procesas. Šis procesas susijęs su gebėjimų, galimybių ir orumo gerinimu, integracija, emocine gerove, asmeniniu saugumu, bendruomenės priėmimu, savirealizacija. Galima teigti, kad socialinė įtrauktis yra abipusiai naudingas procesas tiek bendruomenei, tiek individui.

Analizuojant socialinės įtraukties sampratas, galima pastebėti, kad šiame procese yra svarbūs ryšiai su bendruomene, jos priėmimas. Pasak Yanicki et al. (2015), santykiniai įtraukties procesai skatina priklausomybės jausmą, priėmimą. Priklausyti, vadinasi, jaustis patogiai, būti vertinamam, laukiamam. Priėmimas leidžia pasijusti pripažintam kaip asmeniui, kaip grupės ar bendruomenės nariui. Delgado et al. (2020) teigimu, socialine įtrauktimi individas bendruomenėje turi tapti „daugiau nei dulkių dėmele, turinčia vardą ir pavardę, turinčia savo skiriamuosius bruožus, įgūdžius ir sugebėjimus, galinčia priimti ir suteikti stimulą, mėgdžioti, dalyvauti keičiant savo gyvenimą.“ (Delgado et al., 2020, p. 151).

Nepaisant skirtingų požiūrių, kaip teigia Mulvey et al. (2018), įvardintos socialinės įtraukties sampratos panašios. Visuotinai sutariama dėl šių socialinės įtraukties bruožų:

- galima palyginti su tam tikra visuomene;
- tai daugialypis reiškinys (tiek teisių, tiek pagrindinės veiklos atžvilgiu);
- dinamiškas reiškinys;
- daugiasluoksnis (veikia individualiu, šeimos, bendruomenės, visuomenės ir net pasauliniu lygiu).

Aktualu kalbėti apie jaunimo, priklausančio socialiai remtiniams socialiniams gyventojų sluoksniams, socialinės įtraukties būdus, ypač apie jų įtrauktį bendruomenėje, mokyklose ir laisvalaikio erdvėse. Pasak Novak et al. (2017), dabartinėje Europos visuomenėje socialinės įtraukties sąvoka turi ypatingą reikšmę tiems jaunuoliams, kurie yra kilę iš nepalankių sąlygų ir gyvena nepatikimose sąlygose. Jiems socialinė įtrauktis apima įvairių barjerų panaikinimą prieš įgyjant savo kaip visateisių visuomenės narių socialines teises.

Svarbu paminėti, kad paauglių socialinėje įtrauktyje akcentuojamos tiek formalaus, tiek neformalaus ugdymosi galimybės. Socialinio konstruktyvizmo teorijoje svarbus yra patirtinis ugdymasis (Martišauskienė, 2015), todėl galima teigti, kad organizuojant įvairias ugdymo veiklas būtina sudaryti sąlygas saviraiškai ir veiklas organizuoti taip, kad kiekvienas jos narys atrastų būdą ir galimybes save realizuoti per praktinę, patirtinę, aktyvią veiklą.

Liutkevičienė (2015) mano, kad ugdymas turėtų vykti diegiant savybes, vertybes, įgūdžius, reikalingus tolesniame gyvenime. „Svarbu stiprinti asmeninės atsakomybės jausmą ir padėti atrasti galimybes veikti suteikiant asmeniui unikalumo, išskirtinumo ir tikrojo individualumo šansą. Demokratinė visuomenė siekia kuo didesnio piliečių, taip pat ir vaikų dalyvavimo, įsitraukimo į grupių ir bendruomenių veiklas, sąmoningo sprendimų priėmimo“ (Liutkevičienė, 2015, p. 129). Klanienė ir Šmitienė (2013) išskiria, kad socialinė įtrauktis galima per darnią socialinio ugdymo sistemą, „socialinio ugdymo sistemos pagrindą sudaro visų veiksmų (šeima, bendraamžių subkultūra, mikrosociumas, auklėjimo institutai ir religinės organizacijos) integracija ir vieningos ugdymo proceso organizavimo strategijos numatymas.“ (Klanienė, Šmitienė, 2013, p. 144).

Pabrėžiama, kad socialinė įtrauktis per ugdymą, edukacines veiklas, skatina tvirtumą, atsparumą, savitą požiūrį, tapatumą, keičia paauglių elgesį, gerina santykius su mokykla ir dažnai yra svarbiausiais kriterijais, siekiant geresnių akademinų rezultatų (Satici, 2020). Anot Sales (2015), socialinė įtrauktis per neformalią bendrą veiklą, kai sukuriamas bendrumo jausmas, priklausymas konkrečiai grupei padeda jaunuoliams labiau atsiskleisti, suvokti, kad yra ne vieni, vertinami ir priimami, kad kitiems rūpi jų nuomonė ir jausmai, mažėja netinkamo elgesio apraiškos, efektyviau kovojama su priklausomybių nuo alkoholio, rūkymo, nusikalstamos veiklos problemomis.

Poviliūnas (2014) pažymi, kad neformalus ugdymas gali vykti ne tik mokykloje, bet ir nevyriausybinėse organizacijose, kurios turi padėti išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties, užtikrinant, kad „visi vaikai galėtų naudotis įtraukiu, kokybišku užimtumu, kuriuo būtų skatinamas jų emocinių, socialinių bei pažintinių gebėjimų ir fizinis vystymasis“ (Poviliūnas, 2014, p. 13). Akcentuojama būtinybė „užtikrinti visų jaunuolių įtrauktį, prireikus paaugliams, kurių socialinė padėtis nepalankesnė, skirti daugiau išteklių, sudaryti palankesnes sąlygas ir tinkamai stebėti rezultatus“. (Poviliūnas, 2014, p. 13-14).

Remiantis Ramos (2011), nevyriausybinių organizacijų, tokios kaip vaikų ir jaunimo centrai, siekdamos jaunuolių socialinės įtraukties, turėtų teikti jiems ne tik švietimo pagalbą, socialines paslaugas, bet ir įvairias karjeros galimybes, teigiamus akademinės ir profesinės sėkmės pavyzdžius. Tokiu būdu organizacijos padės paaugliams išsiugdyti įgūdžius, kad jie vėliau galėtų sėkmingai siekti ir aukštojo mokslo bei karjeros.

Apibendrinant galima teigti, jog dėl savo pažeidžiamumo sudėtingame amžiaus tarpsnyje, paaugliai patiria didžiausią riziką ir gali tapti viena iš socialinės atskirties grupių. Paaugliai patys negali pasirinkti – jie negali pakeisti ar kontroliuoti aplinkybių dėl kurių yra atsidūrę socialinėje atskirtyje.

Mokslininkų atlikti tyrimai rodo, kad socialinė aplinka, neartimi santykiai su šeima, per mažas dėmesys ar rūpestis, pedagogų nesupratimas, bendraamžių bendravimo stoka, visuomenės atstūmimas ir priešiškas nusiteikimas jų atžvilgiu bei kiti veiksniai turi įtakos paauglių mąstymui, jausmams, akademiniams rezultatams ir tai didina jų socialinę atskirtį. Socialinės atskirties poveikyje gali atsirasti jaunuolių atstūmimas, nepripažinimas, nepagarba, jie gali neturėti prieigos prie mėgstamos ar trokšamos veiklos, žaisti, mokytis ir užmegzti socialinius santykius su kitais, todėl būtina socialinė įtrauktis. Šiame darbe socialinė įtrauktis suprantama kaip procesas, kurio metu stengiamasi užtikrinti lygias galimybes visiems paaugliams, kad jie turėtų teisę į prieinamą ugdymą, kokybišką priežiūrą, laisvalaikio organizavimą. Vienas iš socialinės įtraukties būdų – neformalus ugdymas, kuris gali vykti tiek švietimo institucijose, tiek nevyriausybinėse organizacijose, prie kurių priskiriami ir vaikų dienos centrai.

1.2. Socialinės įtraukties galimybės vaikų dienos centrų veiklose

Siekiant padėti spręsti socialiai atskirtų paauglių socialines problemas ir prisidėti prie socialinės įtraukties didinimo, nuo 1969m. nevyriausybinių organizacijų iniciatyva, Europoje pradėti kurti vaikų dienos centrai (VDC), kuriuose teikiama pedagoginė, psichologinė, materialinė, socialinė pagalba bei kitos paslaugos. Ramos (2011) teigia, kad pirmieji vaikų dienos centrai buvo skirstomi į atvirus centrus ir dirbtuvių klases, kuriuos jis apibūdina taip: „jie priima mokyklinio amžiaus berniukus ir mergaites. Dauguma jų mokosi mokykloje, nors mokyklos nesėkmių ir pravaikštų skaičius yra labai didelis.“ (Ramos, 2011, p. 225). Autoriaus tekste užsimenama apie svarbią dienos centrų ypatybę: veiklų lankstumas ir pritaikymas aptiktiems jaunuolių poreikiams.

Vaikų dienos centrai yra šeimos ir mokyklos paramos šaltiniai. Jų įsitraukimas į bendras veiklas su kitomis institucijomis dirbančiomis su nepilnamečiais, kuriems gresia socialinė atskirtis ir jų šeimomis, yra reikšmingas procesas. Delgado et al. (2020) teigimu, vaikų dienos centras tai organizacija, skirta nepilnamečių, turinčių svarbių socialinių problemų, prevencijos tarnybų organizavimui, orientacijai į šeimą, pagalbai ir socialiniam įtraukimui. Pasak Gudžinskienės ir Ramanausko (2017), vaikų dienos centruose yra teikiamos paslaugos, kurių tikslas padėti vaikui bei jo šeimai įveikti socialinę atskirtį, stiprinti įgūdžius savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene bei užkirsti kelią asmens, šeimos, bendruomenės socialinių problemų kilimui (Gudžinskienė, Ramanauskas, 2017).

Rakan, Ayman (2020) teigia, kad dienos centrai, tai paslaugų grupės, atliekančios gyvybiškai svarbų vaidmenį jaunuolių gyvenime ir suteikiančios galimybę dalyvauti įvairiose veiklose, naudingose asmeninei, socialinei ir švietimo gerovei. Autoriai akcentuoja pagrindinius centrų tikslus: teikti socialines ir rekreacines paslaugas, taip pat palengvinti aplinką, kad būtų skatinamas vaikų ir paauglių fizinis, socialinis, emocinis, intelektualinis ir lyderystės vaidmuo (Rakan, Ayman, 2020).

Vaikų dienos centre yra dirbama ne tik su vaikais, bet ir su centrą lankančių vaikų tėvais, jiems teikiama reikiama psichologinė, pedagoginė ir teisinė pagalba, šalinamos atskirties priežastys. Masiliauskienė ir Griškutė (2010) teigia, kad vaikų dienos centrai, tai vaiko teisių ir teisėtų interesų bei visuomenės saugumo poreikius atitinkančios pagalbos teikimo priemonės vaikui bei jo šeimai. Esminis vaikų dienos centrų veiklos tikslas: „teikti dieninę vaikų priežiūrą ir realizuoti papildomą paslaugų spektrą, sukurtą taip, kad būtų patenkinti esminiai vaiko asmenybės poreikiai, kurių negeba tenkinti vaiko šeima, o kartu siekiama remti šeimą, gerinant tėvystės ir motinystės įgūdžius jų pačių namuose ir dienos centre.“ (Masiliauskienė, Griškutė, 2010, p. 153).

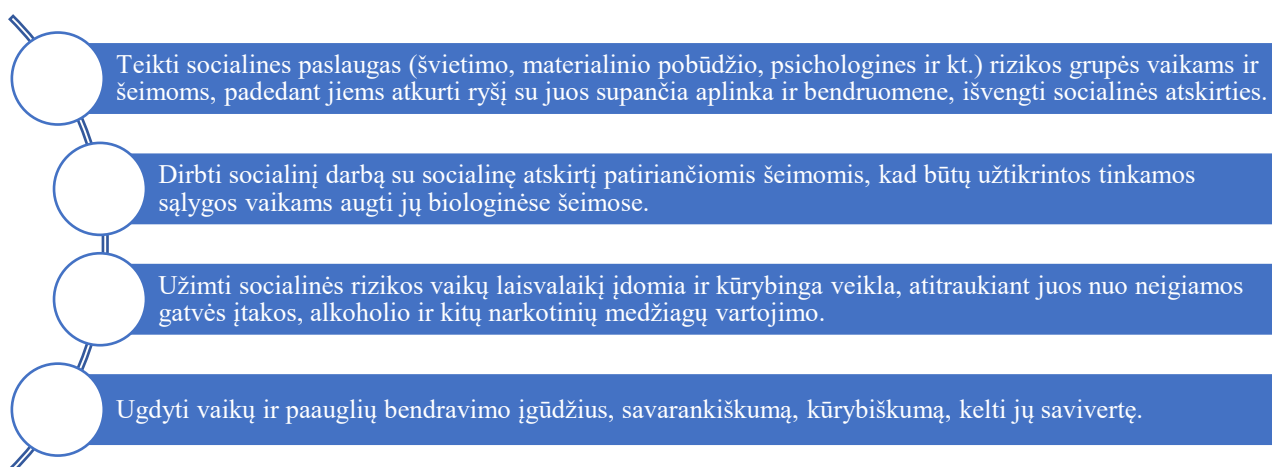
Vaida Giraitytė (2015) vaikų dienos centrą apibrėžia kaip prevencinę veiklą nepilnamečiams, kuri yra palaikanti, skatinanti ir stiprinanti jų asmeninį vystymąsi, socializaciją, mokymąsi, laisvalaikio plėtrą, paramą. Pasak autorės, pedagoginis darbas šiose įstaigose turėtų būti orientuotas į paauglių mokymą spręsti problemas ir sunkumus, ugdyti įgūdžius, stiprinti gebėjimus, parodyti išteklius ir visų pirma suteikti jiems galimybę valdyti savo ateities kūrimą (Giraitytė, 2015).

Targamadžė (2017) teigia, kad vaikų dienos centrai teikia įvairias socialines ir ugdymo paslaugas, kurių įvairovė „priklauso nuo objektyvių veiksnių (juridinės bazės, finansavimo, veiklos specifikos ir kt.), nuo subjektyvių veiksnių (centro vadovo ir darbuotojų kompetencijų, vietos bendruomenės poreikių ir pan.).“ (Targamadžė, 2017, p. 8). Pažymima, kad vaikų dienos centruose, vaikai sulaukia dėmesio, paramos, supratimo ir užimtumo organizavimo, kuri organizuoja čia dirbantys pagalbos specialistai.

Analizuojant Eskytės (2008) tyrimo rezultatus matyti, kad vaikų dienos centrų paslaugos yra orientuojamos į edukacinį ir laisvalaikio organizavimą, atskirai akcentuojant ypatingą socialinių gebėjimų ugdymo svarbą. Daug dėmesio skiriama įvairių higienos įgūdžių ugdymui, ugdymo užsiėmimams grupėse (pokalbiams, diskusijomis, paskaitoms įvairiomis temomis), ekskursijoms, pažintinėms išvykoms. Autorės teigimu, ugdomąja veikla siekiama papildyti šeimos aplinkoje trūkstamus užsiėmimus. Centre mokoma dialogo kultūros, bendradarbiavimo, sprendimų priėmimo, atsakomybės, kūrybingumo bei padeda aktyviai sąveikauti su aplinka, ugdo bendrumo jausmą (Eskytė, 2008).

Liepinskaitės ir Motiečienės (2017) tyrimo rezultatai parodė, kad vaikų dienos centruose vykdoma įvairi ugdomoji veikla, padedanti vaikams „ištrūkti iš socialinės rizikos rato ir nekartoti savo tėvų gyvenimo būdo. Vaikai įgalinami atpažinti ir spręsti savo problemas, aktyviai dalyvauja bendruomeninėse veiklose, pasižymi savarankiškumu.“ (Liepinskaitė, Motiečienė, 2017, p. 48-49). Reikšminga paminėti ir tai, kad be socialinės pagalbos, vaikų dienos centrai sistemingai teikia informaciją apie socialinių problemų sprendimo būdus.

Remiantis Gudžinskienės ir Ramanausko (2017), Masiliauskienės ir Griškutės (2010), Rakan ir Ayman (2020), Eskytės (2008), Liepinskaitės ir Motiečienės (2017) darbais, galima išskirti tokius pagrindinius vaikų dienos centro veiklos tikslus (žr. 2 pav.)

2 pav. Pagrindiniai vaikų dienos centro veiklos tikslai (sudaryta autorės pagal Gudžinskienę ir Ramanauską, 2017; Masiliauskienę ir Griškutę, 2010; Rakan, Aysman, 2020; Eskytę, 2008; Liepinskaitę ir Motiečienę, 2017)

Galima pastebėti, kad Lietuvoje, pagal keliamus tikslus ir atliekamas funkcijas, vaikų dienos centrai veikia labai panašiai, tačiau Musial (2007) Jungtinių Amerikos Valstijų vaikų dienos centrus skirsto pagal skirtingą veiklos specifiką: *savarankiški vaikų dienos globos centrai; namų aplinkos vaikų dienos globos centrai; šiuolaikiniai vaikų dienos globos centrai* (Musial, 2007, p. 23). Skirtingai nuo Lietuvos, šie vaikų dienos centrai teikia socialines ir ugdymo paslaugas ne tik vaikams iš pedagogiškai apleistų, nedarnių bei socialinės rizikos šeimų, čia gali ateiti visi nepriklausomai nuo socialinio statuso, rasės, religinių įsitikinimų, amžiaus ar socialinės orientacijos. Taip pat, akcentuojama, kad šiuose centruose veiklos nemokamos ir siūlomos pagal jaunuolių poreikius, centre nereikalaujama nuolatos dalyvauti. Fache (2012) analizuoja, kad toks atvirų ir visiems prieinamų vaikų dienos centrų metodas turi savitą vertę, leidžiančią paaugliams, bendrai ir neįpareigojančiai susitikti edukacinėje aplinkoje, skatinančioje socialinį bendravimą ir draugystę. Svarbu paminėti, kad Lietuvoje VDC lankomumas yra privalomas dėl suteikiamo finansavimo, tačiau paaugliams tokia prievartinė sąlyga, gali būti kaip viena iš priežasčių nelankyti ir neįsitraukti į šios įstaigos veiklas.

Delgado et al. (2020) teigimu, dienos centrai siekia užkirsti kelią paaugliams tapti socialinės atskirties objektu. Tokios organizacijos žino nepilnamečių poreikius, įtraukia juos į veiklą, kuri skatina jų norą bendrauti, atrasti naujas galimybes ir tokiu būdu siekia užkirsti kelią jaunuolių socialinei atskirčiai. Be to, vaikų dienos centrai kuria ir vykdo projektus ir kampanijas, kuriomis siekiama didinti pasaulinį supratimą apie socialinės atskirties riziką ir kaip spręsti šią problemą, taip pat teikti neformaliojo švietimo ir savaiminio mokymosi galimybes. Autorius įvardina, kad Europoje esančių vaikų dienos centrų aplinka yra sudaranti sąlygas neįpareigojantiems paauglių susitikimams ir atsitiktinei socialinei veiklai, kurioje yra poilsio zona, skaitymo kampelis, meninių ar kitų veiklų kampelis. Čia paaugliai nėra įpareigoti nuolatiniam lankymui, jie gali bet kada laisvai ateiti ir išeiti (Delgado et al., 2020).

Moono (2017), atliko tyrimą Suomijoje, kurio tikslas buvo įvertinti paauglių ir vaikų dienos centro vaidmenį skatinant socialinę įtrauktį. Autorius pabrėžia, kad vaikų dienos centrai, kitos organizacijos vaidina svarbų vaidmenį skatinant paauglių socialinę įtrauktį, tačiau kaip pabrėžia Grincevičius (2011), vaikų dienos centruose teikiamos paslaugos ir jų turinys dažnai priklauso ir nuo čia dirbančių specialistų ir savanorių kompetencijos. Dienos centruose dirbantys savanoriai dažnai atlieka vyresnių artimų šeimos narių funkcijas (pvz., brolio, sesers) ir siekia įsiklausyti, padėti spręsti problemas. Sipovič (2007) teigimu, vaikų dienos centro darbuotojams tenka padėti paaugliams, kuriems reikia skubios pagalbos arba jiems kyla egzistencinių klausimų ir problemų, kurių jie negali patys išspręsti, drovisi apie tai kalbėtis. Šiame pagalbos procese yra naudingi VDC dirbantys savanoriai, kuriems yra lengviau užmegzti artimą kontaktą su vaiku, įgyti pasitikėjimą, kurti saugią aplinką (Sipovič, 2007).

Apibendrinant galima teigti, galima teigti, kad vaikų dienos centras, tai ne pelno siekianti institucija, kuri teikia kompleksinę pagalbą vaikams ir paaugliams iš šeimų, patiriančių socialinę atskirtį. Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize, galima išskirti pagrindinius vaikų dienos centrų tikslus. Daugumoje VDC jie yra panašūs, skiriasi tik veiklos formos ir metodai. Vykdam socialinės priežiūros ir ugdymo paslaugas vaikui ir jo šeimos nariams, paaugliui padedama adaptuotis visuomenėje, ugdytis pozityvų elgesį ir bendravimą, suteikiamas saugumas, motyvuojama mokytis. Tėvams padedama ugdytis tinkamus tėvystės ir motinystės įgūdžius. Be to, akcentuojama, kad vaikų dienos centrai turėtų teikti paslaugas ne tik socialinių problemų turinčių šeimų vaikams ir paaugliams, bet ir kitiems bendruomenėje gyvenantiems jaunuoliams.

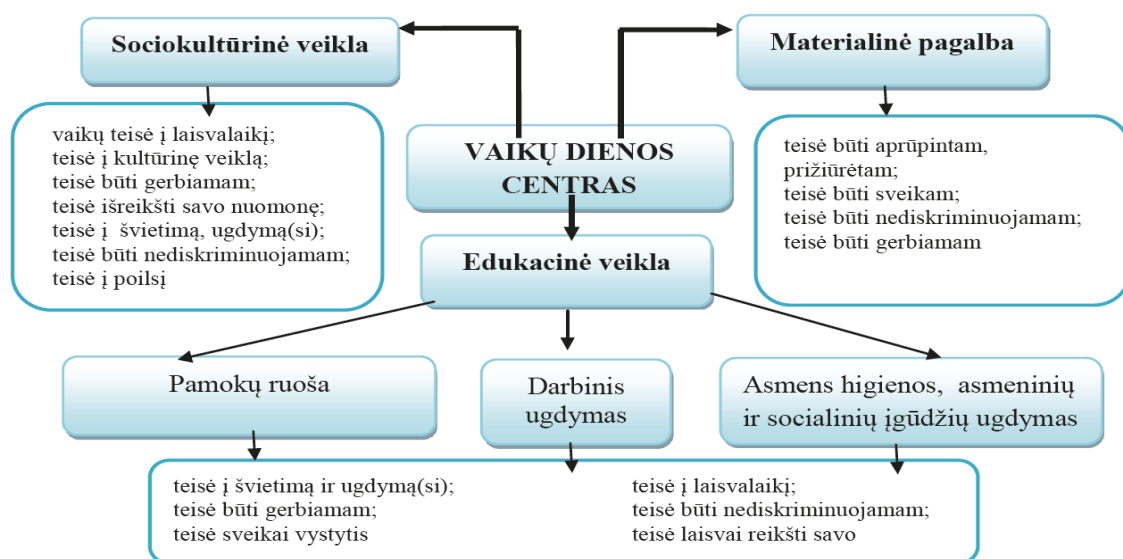
1.3. Edukacinių veiklų paaugliams organizavimas vaikų dienos centruose

Analizuojant vaikų dienos centrų veiklas galima konstatuoti, kad siūlomas užimtumas jaunam žmogui priklauso nuo jo interesų, pomėgių, išgyvenamų problemų (kaip pavyzdžiui: smurtas šeimoje, skurdas, narkotikai ir kt.) ir dar daugelio faktorių, į kuriuos būtina atsižvelgti planuojant ir įgyvendinant veiklas paaugliui. Gharbi (2016), Moono (2017), akcentuoja, kad paaugliai nori viską matyti, girdėti, viską išbandyti ir nieko nepraleisti, todėl organizuojamos edukacinės veiklos paaugliams turėtų būti novatoriškos, įdomios ir įtraukiančios.

Edukacinės veiklos tikslas – ne tik ugdyti paauglių socialinius ir kitus gebėjimus, vertybes, bet ir įtraukti juos į įvairias terapines, laisvalaikio priemones, užtikrinti užimtumą, skatinti mokytis ir mažinti neigiamą elgesį, didinti atsparumą neigiamiems visuomenės pokyčiams (Laidoune, Gharbi, 2016). Masiliauskienės ir Griškutės (2010) tyrimo rezultatai parodė, kad edukacinė veikla vaikų dienos centre gali apimti tiek meninę, ugdomąją, tiek aktyvią socialinę veiklą. Svarbu paminėti ir tai, kad vaikų dienos centruose suteikiama materialinė pagalba, vykdoma sociokultūrinė veikla, kuri taip pat turi edukacinę funkciją ir yra reikšminga paauglių socialiniam įtraukimui. Vaikų patirties reprezentacijų prasminis turinys liudija, jog VDC lankantys vaikai labiausiai akcentuoja sociokultūrinę: *ekskursijų/išvykų veiklas, teminius renginius/šventes, stovyklas*, kiek silpniau – ugdomąją veiklą: *pamokų ruošą, maisto gamybą, darbo kompiuteriu mokymai*, ir silpniausiai – materialinę pagalbą: *nemokamas maitinimas, aprūpinimas kasdieninėmis priemonėmis*.

Pasak Gudžinskienės ir kt. (2016), vaikų dienos centruose vykdoma edukacinė veikla didina vaikų teises į ugdymą(si), švietimą; į laisvalaikį, laisvai reikšti savo nuomonę, būti gerbiamam ir nediskriminuojamam, sveikai vystytis (žr. 3 pav.).

3 pav. Vaiko teisių įgyvendinimas vaikų dienos centrų veiklose (Gudžinskienė ir kt., 2016, p. 213)

Iš pateiktos schemos galima matyti, kad vaikų dienos centruose *pamokų ruošą* yra viena iš svarbiausių edukacinių veiklų, nes vaikai turi tinkamas sąlygas ruošti pamokas, gauna pedagogines konsultacijas, patarimus, jei kyla mokymosi sunkumų. Gudžinskienės ir kt. (2016) teigimu, vaikas turi pagalbininką – darbuotoją arba savanorį, kuris ne tik paaiškina, kaip išspręsti vieną ar kitą užduotį, bet bendraudamas ir savo elgesiu rodydamas pavyzdį skatina vaikus mokytis. VDC vykdydami pamokų ruošos veiklą ugdo paauglių pareigos, atsakingumo jausmus: „vaikams formuojama nuostata, jog kitos veiklos galimos tik atlikus namų darbus, susijusius su jų pagrindine veikla – mokymusi“ (Masiliauskienė, Griškutė, 2010, p. 153).

Pihlaja et. al. (2015) teigia, kad paauglių probleminis elgesys dažnai susijęs su socialinių įgūdžių trūkumu. Rizikoje augantys jaunuoliai dažnai neturi reikšmingo ir ilgalaikio ryšio su suaugusiuoju, kuris galėtų padėti įgyti reikalingų žinių ir gebėjimų. Ugdomosios veiklos organizavimas vaikų dienos centruose gali padėti jaunuoliams, augantiems socialinės atskirties sąlygomis, užpildyti šias spragas ir įgyti savarankiškam gyvenimui reikalingų socialinių gebėjimų (pvz., darbinių, t. y. indų plovimas, maisto gaminimas, augalų priežiūra, patalpų tvarkymas, asmens higienos ir kt.) (Gudžinskienė ir kt. 2016). Galima teigti, kad tinkamai ugdant vaikų socialinius gebėjimus gerėja vaikų elgesys, santykiai su šeima, bendraamžiais, pažangumas mokykloje (Vaitiekienė, 2013).

Trumpauskaitė (2016) išskiria, kad vaikų dienos centruose prasminga vykdyti psichoterapijos, dailės terapijos bei *profesinio mokymo(si) veiklas*. Pasak autorės, paaugliams profesinio ugdymo(-si) edukacinės veiklos ne tik didintų socialinę įtrauktį, užimtumo galimybes, bet, laikui bėgant jie galėtų ir užsidirbti iš savo pomėgio. „Jie taptų savarankiškesni, užsidirbtų pinigų, jaustųsi svarbesni, pakiltų jų savivertė, jaustųsi gabūs.“ (Trumpauskaitė, 2016, p. 346).

Viena iš galimų edukacinių veiklų – *meninė-muzikinė veikla*, kuri, pasak Averett et al. (2015), padeda jaunuoliams įsitraukti į juos atpalaiduojančią veiklą, patirti bendrumo jausmą, prisitaikyti prie socialinės aplinkos procesų, spręsti juose kylančias problemas, ugdo bei prisideda prie jaunuolių savęs pažinimo ir pasitikėjimo savimi, gebėjimo laisviau bendrauti ir bendradarbiauti, aiškiau išreikšti jausmus, emocijas, realizuoti saviraišką. Uždarais būdo, probleminio elgesio paaugliai įsitraukę į menines veiklas, gali išsakyti savo jausmus ne žodžiu, o piešiniu, simboliais, išmoksta konstruktyvaus bendravimo su kitais asmenimis. Šios veiklos skatina paauglių komandinį darbą ir ugdo socialinius gebėjimus (Averett et al., 2015). Meninė-muzikinė veikla daro teigiamą įtaką paauglių probleminiam elgesiui, tapatumo formavimuisi, pozityvia linkme keičia jų gyvenimą.

Meninės veiklos reikšmę, didinant paauglių socialinę įtrauktį išvelgia ir Tettey (2019). Pasak autorės, muzikinis ugdymas skatina domėtis kultūra, įsitraukti į kūrybines veiklas, stiprina socialinę įtrauktį ir mažina atotrūkį tarp paauglių, nepriklausomai nuo jų šeimos socialinės bei ekonominės situacijos. Edukacija suvienija, kuria socialinius santykius, grupes, paaugliai jaučia pasitenkinimą, galėdami muzikuoti, kurti ir pasireikšti (Tettey, 2019).

Morgan (2016) tyrinėjo socialiai atskirtų vaikų ir jaunimo nuomonę apie vienos Afrikoje esančios nevyriausybines organizacijos edukacines veiklas. Iš dalies struktūruoto interviu metu 2012 ir 2013 metais buvo apklaustas 71-vienas 12 - 18 metų jaunuolis. Morgan (2016) tyrimo rezultatai parodė, kad paaugliai entuziastingai kalbėjo apie tai, kaip jie išmoko naujų praktinių veiklų, tokių kaip akrobatika, vaidyba, šokiai, dainavimas, poezija ir muzika. Šios veiklos padėjo paaugliams pakelti savivertę, pažinti save, veiklų metu jie išmoko savarankiškam gyvenimui reikalingų socialinių gebėjimų, gebėjo laisviau bendrauti ir bendradarbiauti, aiškiau išreikšti jausmus, emocijas

Taigi, edukacinės veiklos organizavimas vaikų dienos centruose yra orientuojamas į mokymo ir mokymosi sritį, kuri pasak Zaleskienės ir Kvederavičiūtės (2017), reikšminga paauglių socialinei integracijai: prisideda prie ugdymo sėkmės ir padeda kurti geresnius paauglių tarpusavio santykius, keisti nuostatas vieniems į kitus. Paauglių dalyvavimas mokymo(si) veiklose skatina pagarbą suaugusiems, toleranciją, empatiją, altruistišką elgesį (Masiliauskienė, Griškutė, 2010). Tai svarbi integracijos priemonė, kai su jaunimu dirbantys specialistai „paskatina ir sužadina priklausomumo jausmą, buvimą bendruomenės dalimi“ (Zaleskienė, Kvederavičiūtė, 2017, p. 46).

Kita svarbi edukacinės veiklos kryptys - įvairios laisvalaikio veiklos, kurios ne tik gerina socialinius santykius, bet ir skatina didesnę jaunimo bendravimą su bendraamžiais, klasės draugais. Auga savivertė, pasitikėjimas savimi, didėja savigarba (Gelis, 2015). Gudžinskienė ir Ramanauskas (2017) išskiria šias laisvalaikio veiklas: *išvykos, ekskursijos, stovyklos, žaidimai, filmų žiūrėjimas ir kt.*

Gudžinskienės ir Barkauskaitės-Lukšienės (2013) teigimu, paaugliai, kurie gyvena rizikos šeimose, nėra išsiugdę tinkamo elgesio ir emocijų valdymo, jiems sunku bendrauti ir bendradarbiauti. Autorės akcentuoja, jog VDC socialiniai darbuotojai, siekdami ugdyti pozityvų vaiko elgesį, didelį dėmesį skiria įvairioms laisvalaikio veikloms: *renginiams, akcijoms, šventėms ir kt.* Planuojant prasmingas laisvalaikio veiklas udgomi vaikų socialiniai, bendravimo įgūdžiai, pasitikėjimas savimi.

Įtrauki edukacinė veikla gali būti susijusi su kultūrinių, *sportinių užsiėmimų* organizavimu, aplinkos tvarkymu. Anot Misiūnienės ir Sadausko (2015), tokia laisvalaikio veikla padeda paaugliams atkurti socialinius ryšius, skatina veikti kartu. Psichologiškai žmonėms reikia draugijos, emocinio saugumo, kurį gali suteikti priklausymas socialinei grupei, artimai pažiūromis ir elgsena. Paaugliams egzistuoja socialinis poreikis jungtis bendriems tikslams ir bendrai veiklai, bendriems įsipareigojimams ir bendrai atsakomybei (Misiūnienė, Sadauskas, 2015).

Paauglystėje labai svarbus tampa paauglio pasitikėjimas savimi. Socialinę atskirtį patiriantys jaunuoliai dažnai jį praranda, nebepasitiki savimi ir savo gebėjimais, todėl paaugliams gali būti reikšminga *savanoriška veikla*, kuri gali padėti paaugliams išvengti vienatvės, liūdesio, nevirties, menkavertiškumo jausmo, ugdomi socialiniai gebėjimai (Asher et al., 2012). Fast et al. (2003) pažymi, kad nepasitikintys savimi paaugliai ima elgtis agresyviai su kitais, taip išreikšdami savo vienišumą. Švelninant paauglių agresyvumo problemą, sprendžiant tarpusavio konfliktus, galima panaudoti ne tik savanorišką bendraamžių pagalbą, bet į konfliktų sprendimo procesą įtraukti ir pačius agresyviai besielgiančius paauglius. Taip bus galima padėti šiems vaikams integruotis į bendruomenę, atsikratyti neigiamo pedagogų ir bendraamžių požiūrio, įgyti pasitikėjimo savimi, tobulinti socialinius gebėjimus (ypač valdant konfliktus). Fast et al. (2003) siūlo suteikti paaugliams kuratoriaus statusą, kuris įpareigotų padėti jaunesniems bendraamžiams valdyti ir teigiamai spręsti konfliktus.

Paauglystės metu, ypač jautriai reaguojama į patiriamas nesėkmes, aplinkinių žmonių santykius ir jų nuotaiką, į socialinės aplinkos įtaką, todėl ypatingas dėmesys turi būti skiriamas saugios aplinkos užtikrinimui ištisus metus. Didžiausią paauglių laisvalaikio dalį sudaro atostogos, kurios per visus kalendorinius metus trunka daugiau nei 2 mėnesius. Pasak Paurienės ir kt. (2014), nors atostogos skirtos tik poilsiui, paauglio pažintiniai poreikiai ir komunikaciniai interesai ir atostogų metu turi likti aktyvūs. Todėl kokybiškos laisvalaikio užimtumas *edukacinių stovyklų programose*, sudaro sąlygas paaugliams tęsti ugdymąsi vasarą, bet be vadovėlių, sąsiuvinų ir tradicinių mokymosi metodų. Paurienės ir kt. (2014) akcentuoja, kad stovyklos, kurios vykdomos ne institucijų patalpose, vaikams yra patrauklesnės dėl pakitusios aplinkos, veiklos pobūdžio.

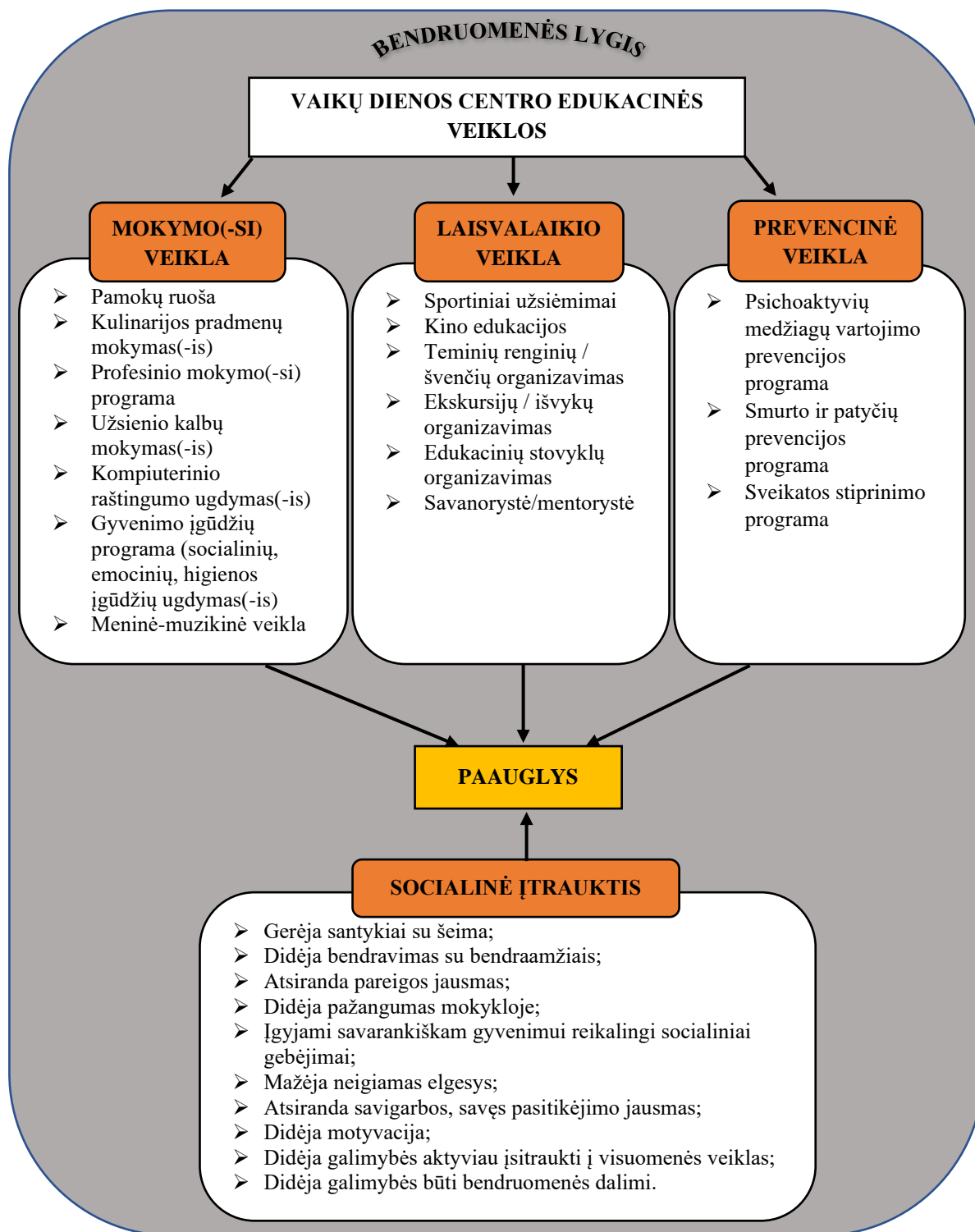
Dalyvavimo stovyklų edukacinėse veiklose naudą atskleidė Holtschneider (2015) atliktas tyrimas. Tyrimo rezultatai rodo, kad jaunuoliams dalyvavimas aktyviose programose padidino jų pasitikėjimo savimi jausmą, savigarbą, skatino daugiau bendrauti su bendruomenės nariais. Pasak autoriaus, gebėjimai, kuriuos jaunuoliai įgijo dalyvaudami edukacinėse veiklose, yra svarbūs saviugdai ir gali būti gera praktika plėtojant jų būsimą karjerą. Edukacinių veiklų turinys skatina jaunimą apmąstyti

bendras vertybes, didina motyvaciją ir suteikia jauniems žmonėms galimybę aktyviau įsitraukti į veiklas visuomenėje (Holtschneider, 2015).

Paauglių socialinės įtraukties didinimui aktualus tampa *prevencinių programų* vykdymas. Socialiai atskirtiems paaugliams reikia įveikti savo psichologines krizes, kurios gali pastūmėti alkoholio ar narkotikų vartojimo link. Jaunimo svaigiųjų medžiagų vartojimo prevencijos specialistė Bulotaitė (1999) pažymi, kad veiksmingos yra tos edukacinės programos, kurios remiasi principu „Jaunimas - jaunimui“, todėl į pagalbą paaugliams galima įtraukti ir vyresnį jaunimą.

Pasak Gudžinskienės ir kt. (2016) vaikų dienos centruose dirbantys specialistai įgyvendindami prevencines programas, padeda paaugliams spręsti netinkamo elgesio (agresijos, smurto, piktnaudžiavimo alkoholiu), emocines (atsiribojimo, nusivylimo, kt.) bei socialines problemas. Mokslininkai akcentuoja, kad įgyvendinant edukacines programas turėtų vyrauti nuoširdus bendravimas, įsiklausymas, pasitikėjimu grįsta sąveika, kurios dėka galėtų užsimegzti santykis, padedantis jaunuolius pasikviesti į dienos centro erdvę, kurioje jie saugiai ir reikšmingai galėtų praleisti savo laisvalaikį (Gudžinskienė ir kt., 2016).

Tampa akivaizdu, kad vaikų dienos centruose vykdoma įvairi edukacinė veikla, kuri orientuota į tris pagrindines sritis: mokymo(-si) veiklą, laisvalaikio užimtumo veiklą ir prevencinę veiklą. Šių edukacinių veiklų metu, jaunimas, bendruomenės lygyje įgyja galimybių praktikuoti ir gauti grįžtamąjį ryšį apie socialinius santykius, kurių kūrimas ir palaikymas suteikia socialinę paramą, skatina draugystę, aktyvią ir kūrybišką veiklą, atgraso nuo probleminio elgesio, skatina teigiamus santykius su bendraamžiais. Siekiant atskleisti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant vaikų dienos centrų edukacinėse veiklose, pateikiamas vaikų dienos centrų edukacinių veiklų, didinančių paauglių socialinę įtrauktį, teorinis modelis (žr. 4 pav.). Modelis sudarytas remiantis Gudžinskienės ir kt. (2016), Masiliauskienės ir Griškutės (2010), Trumpauskaitė (2016), Zaleskienės ir Kvederavičiūtės (2017), Averett et al. (2015) Tettey (2019) ir kt. pateiktais moksliniais šaltiniais.

4 pav. Vaikų dienos centrų edukacinių veiklų, didinančių paauglių socialinę įtrauktį, teorinis modelis (sudaryta autorės)

Apibendrinant 1.3 skyrių, galima teigti, kad edukacinė veikla vaikų dienos centruose orientuota į tris pagrindines sritis: mokymo(-si) veiklą, kuri prisideda prie paauglių ugdymo sėkmės bei savarankiškam gyvenimui reikalingų socialinių gebėjimų ugdymui; laisvalaikio užimto veiklą, kuri reikšminga paauglių santykių kūrimui su bendraamžiais ir kitais bendruomenės nariais; prevencinę veiklą, kurios pagrindinis tikslas, padėti paaugliams spręsti netinkamo elgesio, emocines bei socialines problemas.

Apibendrinant pirmąją baigiamojo projekto dalį galima teigti, kad rizikos grupei priklausantys paaugliai dėl įvairių (neigiama socialinė aplinka, bendraamžių, pedagogų atstūmimas ir kt.) priežasčių turi ribotas galimybes aktyviai veikti ir patiria socialinę atskirtį. Atlikus mokslinės literatūros analizę, galima konstatuoti, kad šiems paaugliams sunkiau sekasi mokytis, jie jaučiasi pasimetę, mažiau pasitiki savo jėgomis, tampa uždari, linkę į depresiją, alkoholio, narkotikų vartojimą bei priešišką elgesį, todėl tampa svarbus socialinės įtraukties procesas, kurio metu stengiamasi užtikrinti lygias galimybes visiems paaugliams, kad jie turėtų teisę į prieinamą ugdymą, kokybišką priežiūrą, laisvalaikio organizavimą.

Atsižvelgiant į būtinybę užtikrinti visų jaunuolių įtrauktį, teigiama, kad socialinė įtrauktis gali būti nuosekliai įgyvendinama ne tik mokyklose, bet ir vaikų dienos centruose, kurie teikia kompleksinę pagalbą paaugliams, tiek jų šeimos nariams, patiriantiems socialinę atskirtį. Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize, galima išskirti, kad pagrindinis VDC tikslas ne tik teikti rizikos paaugliams socialines paslaugas, švietimo pagalbą, bet ir suteikti įvairias edukacinių veiklų galimybes, kurios ugdo paauglių atsakingumą, skatina asmeninį tobulėjimą, atveria daugiau galimybių, padeda jausti pasitenkinimą ir pasididžiavimą savimi, mažina neigiamą elgesį.

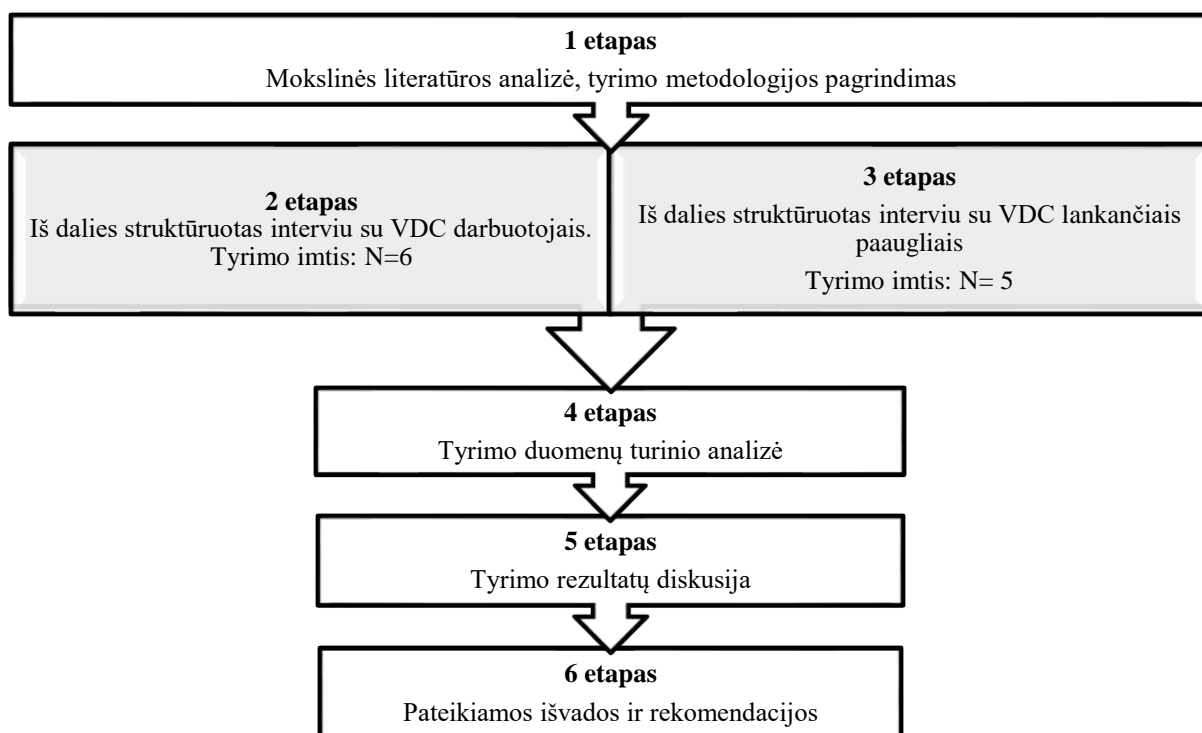
Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize, sukurtas teorinis modelis (žr. 4 pav.), kuriuo remiantis tyrime bus siekiama atskleisti, paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant vaikų dienos centrų edukacinė veiklose.

2. Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, tyrimo metodologija

Siekiant atskleisti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose ypatumus, antroje darbo dalyje pateikiama tyrimo metodologija: pristatoma tyrimo loginė seka, organizavimas, pagrindžiami empirinio tyrimo metodai, pristatomas tyrimo instrumentas, tyrimo duomenų rinkimo ir analizės metodai, apibūdinamos tyrimo imties procedūros, tyrimo etika.

2.1. Tyrimo logika ir dizainas

Siekiant atskleisti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, buvo pasirinkta kokybinė tyrimo prieiga. Pasak Mohajan (2018), kokybinių tyrimų tikslas - sistemingai apibūdinti ir interpretuoti klausimus ar reiškinius tiriamo asmens ar populiacijos požiūriu, generuoti naujas koncepcijas ir teorijas. Kokybinis tyrimas pasižymi lankstumu ir leidžia nuodugniai tyrinėti respondentų požiūrį, patirtį, elgesį ir ketinimus (Pathak et al., 2013). Empirinis paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose tyrimas buvo organizuojamas šešiais etapais pagal tyrimo loginę seką (žr. 5 pav.).

5 pav. Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, tyrimo etapai

Pirmojo etapo metu atlikta mokslinės literatūros analizė, kuria remiantis pagrįstas sukonstruotas empiriniam tyrimui atlikti vaikų dienos centrų edukacinių veiklų, didinančių socialinę įtrauktį, teorinis modelis (žr. 4 pav.), parengta tyrimo metodologija, pristatyti pasirinkti tyrimo metodai. Remiantis pagrįstu teoriniu modeliu empiriniam tyrimui atlikti sukonstruotas iš dalies struktūruoto interviu klausimynas dviems tiriamosioms informantų grupėms – vaikų dienos centrų darbuotojams ir vaikų dienos centrą lankantiems paaugliams. Antrajame etape taikytas iš dalies struktūruotas

interview, siekiant nustatyti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant vaikų dienos centrų edukacinėse veiklose, remiantis VDC darbuotojų nuomone. Trečiojo etapo metu taikytas iš dalies struktūruotas interviu, siekiant nustatyti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant vaikų dienos centrų edukacinėse veiklose, remiantis VDC lankančių paauglių nuomone. Ketvirtojo etapo metu atlikta duomenų turinio (*content*) analizė ir interpretacija. Penktojo etapo metu diskutuojama teorinio modelio ir kitų mokslinės literatūros šaltinių kontekste. Šeštojo etapo metu suformuluotos tyrimo išvados ir pateiktos rekomendacijos.

2.2 Tyrimo duomenų rinkimo metodo pagrindimas

Tyrimo tikslui pasiekti buvo naudoti šie duomenų rinkimo metodai:

- Mokslinės literatūros analizė atlikta siekiant aptarti paauglių socialinės atskirties veiksnius ir socialinės įtraukties sampratą, vaikų dienos centrų edukacinių veiklų, didinančių socialinę įtrauktį galimybes, pagrįsti sukonstruotą teorinį modelį, tyrimo metodologiją ir pasirinktus tyrimo metodus.
- Iš dalies struktūruotas interviu taikytas siekiant nustatyti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant vaikų dienos centrų edukacinėse veiklose, remiantis vaikų dienos centrų darbuotojų ir vaikų dienos centrą lankančių paauglių nuomonėmis.

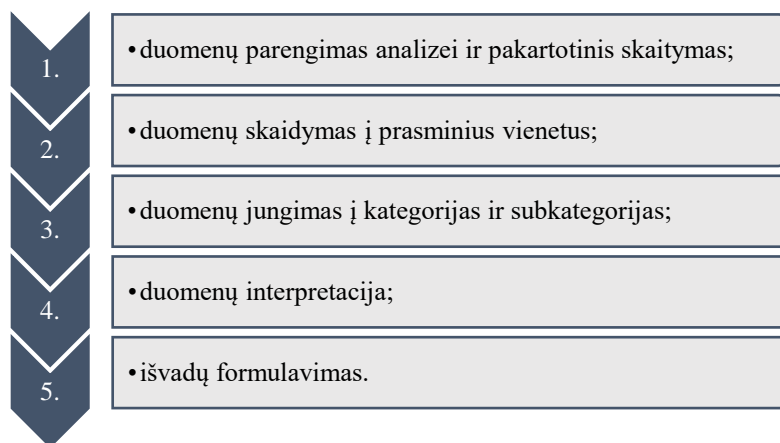
Iš dalies struktūruotas atvirų klausimų interviu pasirinktas dėl galimybės užduoti papildomų klausimų tyrimui aktualiomis temomis ir taip gauti išsamesnės informacijos apie nagrinėjamą problemą (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016).

Iš anksto buvo apsvarstyti pagrindiniai klausimai, tačiau numatyta galimybė tyrimo eigoje papildomai užduoti plane neįrašytų klausimų. Bitino ir kt. (2008) teigimu, kokybinio interviu metu tyrėjas nestruktūruoto pokalbio metu sąveikauja su respondentais, užduoda papildomus klausimus, prašo paaiškinti, plačiau pagrįsti savo atsakymą. Iš dalies struktūruotų interviu metu buvo pateikti atviri klausimai, leidžiantys atskleisti tiriamųjų asmenines patirtis, įsitikinimus, jausmus ir nuomonę į nagrinėjamą problemą. Gavus VDC dirbančių darbuotojų, lankančių paauglių ir jų tėvų sutikimą interviu buvo įrašomi į diktofoną. Toks duomenų fiksavimo būdas pasirinktas todėl, kad būtų galimybė sutelkti visą dėmesį į interviu ir tokiu būdu tiksliai užfiksuoti pokalbio turinį, respondentų kalbos stilių, emocijų pasireiškimą pokalbio metu. Interviu trukmė buvo nuo 3 min. iki 7 min. Interviu tekstai tolimesnei analizei buvo transkribuoti. Tekstų kalba taisyta nežymiai.

2.3. Tyrimo duomenų apdorojimo metodo pagrindimas

Iš dalies struktūruoto interviu duomenų apdorojimui buvo taikomas kokybinės turinio (angl. *content*) analizės metodas. Kokybinių duomenų analizė yra surinktų kokybinių duomenų nagrinėjimo ir aiškinimo procesas, siekiant suprasti, ką jie reiškia ir nustatyti, kaip jie padeda atsakyti į nagrinėjamus tyrimo klausimus (Mohajan, 2018). Patton (2002, p. 432) teigimu, „kokybinių duomenų analizė reiškia empirinių duomenų transformavimą į tyrimo išvadas.“. Remiantis Yin (2015), analizuojant duomenis, buvo padaryti šeši svarbiausi žingsniai (žr. 6 pav.)

6 pav. Tyrimo duomenų analizės pagrindiniai žingsniai

Pirmame žingsnyje, baigus interviu pokalbius atliktas transkripcijos procesas, kurio metu interviu gauti duomenys buvo perrašomi pažodžiui kaip nuoseklus tekstas į „Microsoft Word 2010“ programą. Tuomet tekstas daug kartų skaitytas. Antro žingsnio metu, gauti duomenys buvo atskiriami ir išrenkami, dalijant į prasminius vienetus. Paskutiniuose duomenų analizės žingsniuose, gauti duomenys buvo suskirstyti kategorijomis ir subkategorijomis, pateikti jas iliustruojantys teiginiai, leidžiantys daryti išvadas apie išskirtos kategorijos svarbą tyrimo dalyviams. Pavyzdžiui, iliustruojančiam teiginiui: „<..> net draugai, kurie šiuo laiku jiems svarbiausi, juos atstumia ir nebendruoja“ (15), buvo priskirta subkategorija „Bendraamžių atstūmimas“ ir kategorija „Veiksniai“.

Paisant etikos reikalavimų, interviu atsakymai buvo koduojami taip: „I1“ ir „A1“, kur „I“ arba „A“ – tyrimo dalyvis, o „1“ – interviu protokolo kodas.

2.4. Tyrimo instrumento pagrindimas

Norint atskleisti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant vaikų dienos centrų edukacinėse veiklose, buvo sukurti du tyrimo instrumentai: iš dalies struktūruoto interviu klausimynas VDC darbuotojams ir iš dalies struktūruoto interviu klausimynas VDC lankantiems paaugliams.

Iš dalies struktūruotų interviu klausimai buvo sudaryti remiantis pagrįstu vaikų dienos centrų edukacinių veiklų, didinančių paauglių socialinę įtrauktį, teoriniu modeliu (žr. 4 pav.). Siekiant gauti kuo išsamesnius tyrimo rezultatus suformuluoti atviro tipo klausimai.

Iš dalies struktūruoto interviu klausimyną VDC darbuotojams sudaro 11 klausimų. Klausimyno temos, joms priskirti klausimai ir jų pagrindimas pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė. Iš dalies struktūruoto interviu klausimai VDC darbuotojams

Temos	Pagrindimas	Klausimai
Demografiniai duomenys	Siekama išsiaiškinti, pagrindinius demografinius duomenis apie informantus: jų lytį, amžių, išsilavinimą, pareigas, darbo su vaikais stažą.	1. Kiek Jums metų? 2. Koks Jūsų išsilavinimas? 3. Koks Jūsų darbo su vaikais stažas? 4. Kokios Jūsų pareigos vaikų dienos centre?
Vaikų dienos centro edukacinių veiklų, didinant paauglių	Siekama išsiaiškinti, su kokiomis problemomis susiduria vaikų dienos centrą lankantys paaugliai, kokie	5. Kaip jūs apibūdintumėte vaikų dienos centrą lankančius paauglius, su kokiais sunkumais jiems tenka susidurti savo gyvenime?

socialinę įtrauktį, poreikis	veiksniai skatina juos ateiti į vaikų dienos centrą.	6. Kas motyvuoja paauglius ateiti į vaikų dienos centrą? Kaip dažnai paaugliai ateina į vaikų dienos centrą?
Vaikų dienos centro veiklos organizavimo ypatumai	Norima išsiaiškinti kaip organizuojamos veiklos vaikų dienos centruose ir su kokiais sunkumais susiduriama jas organizuojant.	7. Papasakokite, prašau, su kokiais iššūkiais susiduriate organizuodami edukacines veiklas paaugliams? 8. Kaip jūs siekiate sužinoti kokių veiklų, paslaugų paaugliams reikia?
Vaikų dienos centro edukacinės veiklos	Šiais klausimais siekiama sužinoti, kokios veiklos vykdomos vaikų dienos centruose, kaip į jas įsitraukia paaugliai ar jos padeda didinti paauglių socialinę įtrauktį.	9. Kokias edukacines veiklas vykdo vaikų dienos centras siekdamas paauglių socialinės įtraukties? 10. Kaip jūs manot, į kurias vaikų dienos centro edukacines veiklas aktyviausiai įsitraukia patys paaugliai? Kokią šių veiklų naudą jiems išskirtumėte?
Edukacinių veiklų vaikų dienos centruose tobulinimo galimybės	Norima išsiaiškinti informantų nuomonę apie vaikų dienos centruose vykdomų edukacinių veiklų tobulinimo galimybes, siekiant paauglių socialinės įtraukties.	11. Kokias dar, Jūsų manymu, edukacines veiklas, būtų galima įtraukti į vaikų dienos centrą, siekiant paauglių socialinės įtraukties didinimo?

Iš dalies struktūruoto interviu klausimyną VDC lankantiems paaugliams sudarė 8 klausimai (žr. 3 lentelę), tačiau pagal situaciją buvo ir papildomų klausimų. Kiekvienas klausimas tyrimo dalyviui užduotas tikslingai, siekiant gauti tikslingą informaciją.

3 lentelė. Iš dalies struktūruoto interviu klausimai VDC lankantiems paaugliams

Temos	Pagrindimas	Klausimai
Demografiniai duomenys	Norima išsiaiškinti pagrindinius demografinius duomenis apie informantus: jų amžių, kaip ilgai lanko VDC.	1. Kiek Tau metų? 2. Kiek laiko lankaisi vaikų dienos centre? 3. Kiek valandų per dieną čia būni?
Vaikų dienos centro edukacinių veiklų, didinant paauglių socialinę įtrauktį, poreikis	Siekiami išsiaiškinti, su kokiais problemomis susidūrė vaikų dienos centrą lankantys paaugliai, kokie veiksniai skatina juos ateiti į vaikų dienos centrą.	4. Kaip tu galėtum apibūdinti, koks/kokia tu buvai prieš ateidama į vaikų dienos centrą? Kokių sunkumų tu tada turėjai? 5. Kas tave paskatino lankyti vaikų dienos centrą?
Vaikų dienos centro edukacinės veiklos	Šiais netiesioginiais klausimais siekiama sužinoti, kokios veiklos vykdomos vaikų dienos centruose ir kurios iš jų yra patinkančios ir reikšmingos patiems paaugliams.	6. Kaip manai, kokios veiklos labiausiai patiktų tavo kitiems bendraamžiams, jeigu ir jie lankytų tą patį vaikų dienos centrą? 7. Papasakok, parašau, kokią naudą tau suteikia dalyvavimas šiose veiklose?
Edukacinių veiklų vaikų dienos centruose tobulinimo galimybės	Siekiami atskleisti paauglių nuomonę kokios veiklos galėtų padidinti jų socialinę įtrauktį.	8. Kokių veiklų tau šiame vaikų dienos centre trūksta?

2.5. Tyrimo imties charakteristikos

Siekiant tyrimo tikslo, kokybiniame tyrime dalyvavo 11 informantų. Jie suskirstyti į dvi grupes – X rajono skirtingų vaikų dienos centrų 6 darbuotojus ir X rajono skirtingus vaikų dienos centrus lankančius 5 paauglius.

Tyrimo dalyvių atrankos tipas – netikimybinė, tikslinė ir patogioji atranka. Atrenkant galinčius dalyvauti dalyvius buvo atsižvelgiama į tokius reikalavimus:

- VDC darbuotojai – vaikų dienos centruose dirbantys vadovai, socialiniai darbuotojai, socialiniai pedagogai, savanoriai, kurių darbo stažas su vaikais ne mažiau vienerius metus.

➤ Paaugliai – 12-21 metų tyrimo dalyviai, kurie lanko vaikų dienos centrą ne mažiau kaip pusę metų.

Patogiosios atrankos metodu tyrimui buvo atrinkti lengviausiai pasiekiami tyrėjai, tyrime sutikę dalyvauti informantai.

Tyrimo imtis sudaryta iš 11 interviu dalyvių (žr. 4 ir 5 lentelę).

4 lentelė. Tyrimo dalyvių (VDC darbuotojų) charakteristikos

Interviu nr.	Lytis	Amžius	Išsilavinimas	Pareigos	Darbo su vaikais stažas	Kodas
1.	M	41 m.	Aukštasis	Socialinė darbuotoja	10 m.	I1
2.	M	29 m.	Aukštesnysis	Socialinė darbuotoja	5 m.	I2
3.	M	35 m.	Aukštasis	VDC vadovė	8 m.	I3
4.	M	47 m.	Aukštasis	Socialinė darbuotoja	10 m.	I4
5.	M	28 m.	Aukštesnysis	Socialinio darbo organizatorė	2 m.	I5
6.	M	36 m.	Aukštasis	VDC vadovė	8 m.	I6

5 lentelė. Tyrimo dalyvių (VDC lankančių paauglių) charakteristikos

Interviu nr.	Lytis	Amžius	VDC lankymo laikotarpis	Laikas praleidžiamas VDC	Kodas
1.	M	14 m.	2 m.	4 val.	A1
2.	V	15 m.	1 m.	5 val.	A2
3.	M	13 m.	2 m.	4 val.	A3
4.	V	14 m.	1 m.	4-5 val.	A4
5.	M	15 m.	5 m.	3 val.	A5

2.6. Tyrimo etika

Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, tyrimas buvo atliekamas laikantis numatytų tyrimo etikos normų ir taisyklių.

Tyrimas buvo atliktas gavus vaikų dienos centrų direktorių, paauglių tėvų ir tyrimo dalyvių leidimus. Prieš pradėdant tyrimą, respondentams buvo detalai paaiškintas tyrimo tikslas, metodai, jų vaidmuo tyrime bei kas ir kaip apdoros surinktus duomenis. Informacija pateikta taip, kad būtų suprantama respondentams. Tyrime dalyvavo tik savanoriškai dalyvauti sutikę respondentai, kurie pasirašė sutikimą dalyvauti tyrime. Tyrimo metu dalyviams garantuotas privatumas, konfidencialumas ir anonimiškumas. Tokiu būdu buvo užtikrinta pagarba tiriamųjų laisvėms, kuri, pasak Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016, 60 p.), „apima dvi būtinas sąlygas: pirma, tyrimo dalyviai privalo sutikti dalyvauti tyrime savanoriškai, be fizinės ar psichologinės prievartos; antra, jų sutikimas dalyvauti tyrime privalo būti pagrįstas atvira ir išsamia informacija.“

Tyrimas organizuotas atsižvelgiant į pagarbos, atvirumo ir pasitikėjimą skatinančius tarpusavio santykius, kuriuose informantai turi laisvę turėti savo pažiūras, tikėjimą, nuomonę, teisę į tam tikrą elgesį. Tyrimo metu buvo pakeisti tikrieji tyrimo dalyvių vardai, neatskleidžiama kita informacija (*konfidencialumo principas*), leidžianti atpažinti jų asmenybę (*anonimiškumo principas*). Taip pat respondentai buvo informuojami, kad jų atsakymai nebus vertinami, o tik bus naudojami aptarimui magistro baigiamajame darbe. Po interviu tyrimo dalyviams padėkota už pokalbį.

2.7. Tyrimo ribotumai

Atliktas kokybinis paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, tyrimas turi ribotumus. Vieną iš svarbiausių ribotumų galima įvardinti, kad šis tyrimas buvo atliekamas COVID-19 pandemijos metu, šalyje buvo taikomi įvairūs apribojimai, todėl, kai kurie interviu buvo vykdomi nuotoliniu būdu. Pokalbių metu susidurta su technologiniais ir kitais trikdžiais, ne visi respondentai turėjo vaizdo kameras, todėl buvo sunkiau suprasti jų neverbalinę kalbą bei emocijas.

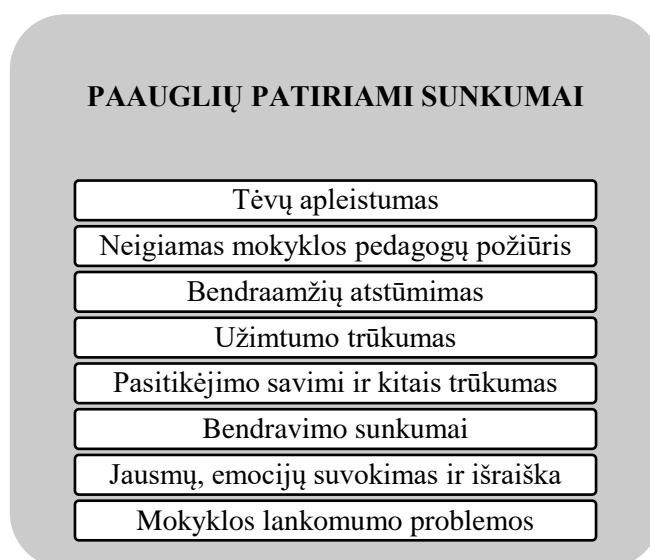
Kitas trūkumas – tyrimo imties parinkimas, kuris gali būti sietinas su tolimesniais šios temos tyrimais. Šio tyrimo dalyviais buvo pasirinkti tik iš vieno Lietuvos rajono, manoma kad kitose Lietuvos apskrityse esančių vaikų dienos centrų darbuotojų bei paauglių įtraukimas į tyrimą galėtų papildyti rezultatus, o tyrimo dalyvių įvairovė galėtų lemti naujus atradimus ir rekomendacijas.

3. Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, tyrimo rezultatai

Siekiant atskleisti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, trečioje dalyje pateikiami vaikų dienos centruose dirbančių darbuotojų ir vaikų dienos centrus lankančių paauglių iš dalies stuktūruoto interviu rezultatai, jų apibendrinimas, diskusija.

3.1. Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose tyrimas: VDC darbuotojų interviu rezultatai

Klausimu „Kaip jūs apibūdintumėte vaikų dienos centrą lankančius paauglius, su kokiais sunkumais jiems tenka susidurti savo gyvenime?“ buvo norima išsiaiškinti kokie yra vaikų dienos centrą lankantys paaugliais, su kokiomis problemomis jiems tenka susidurti. Analizuojant respondentų atsakymus, buvo išskirta kategorija, „Paauglių patiriami sunkumai“ ir 8 subkategorijos (žr. 7 pav.).

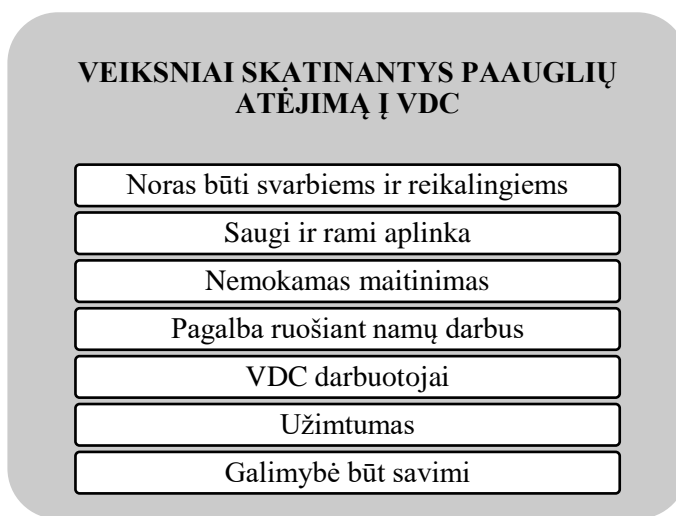
7 pav. Paauglių patiriami sunkumai (darbuotojų nuomonė)

Aktualizuojant paauglių problemas, galima pastebėti, kad į vaikų dienos centrą ateina paaugliai iš riziką patiriančių šeimų, kuriose vyrauja vaikų nepriežiūra, alkoholis, konfliktai (subkategorija: „Tėvų apleistumas“): „<..> skambina ne tėvams jau pirma, o mums, nes ne visiems tėvams ir įdomu. <..> Na suprantant, jie kaip ir turi faktiškai tėvus, bet sunkiose situacijose kaip ir neturi.“ (I1); „<..> čia gal iš tėvų atėjusi ta nepriežiūra, kai niekas nepalaiko ir nesidomi.“ (I2); „<..> iš socialinių sunkumų turinčių šeimų, gyvena nepritekliaje, tėvai išsiskyrę, o jeigu ne, tai nuolatos konfliktuojantys, vartojantys alkoholį.“ (I3); „<..> pikta dėl šeimų, kur nelabai rūpi tos jų pačių vaikų problemos.“ (I4). Interviu metu surinkti duomenys įrodo, kad paaugliai patiria neigiamą mokyklos darbuotojų požiūrį į juos (subkategorija: „Mokyklos pedagogų požiūris“): „<..> mokykloje jie tokie atstumti jaučiasi, nenuostabu, kad jie bėga iš ten, nekartą ir į susirinkimus pačios ejom, prašėm pavaduotojos, mokyklos direktorės, kad kalbėtų su mokytojais dėl jų pasikartojančių replikų ir tikrai neetiško elgesio prieš paauglius.“ (I1), patiriama bendraamžių atstūmimą (subkategorija: „Bendraamžių atstūmimas“): „<..> net draugai, kurie šiuo laiku jiems svarbiausi, juos atstumia ir nebendruoja“ (I5) bei užimtumo trūkumą (subkategorija: „Užimtumo trūkumas“): „<..> tada aš

nežinau, pražutis, nežinau ką jie veikę tuose namuose. Ypač yra tokių kur vienkemyje gyvena, tai nei su kuo pabendrauti, nei kažką paveikti.“ (I2).

Vaikų dienos centro darbuotojai pastebi, kad dėl neigiamos aplinkos įtakos, paaugliai, patiriantys socialinę atskirtį, yra labiau užsidarę ir mažiau pasitiki savimi bei kitais (subkategorija: „Pasitikėjimo savimi ir kitais trūkumas“): „<..> *labai jaučiasi nepasitikėjimas savimi pas juos kartais.*“ (I2); „<..> *užsidarę ir nepasitikintys savimi* <..>“ (I4); „*Dauguma paauglių yra nepasitikintys kitais ir pačiais savimi* <..>“ (I5), patiria sunkumus bendraudami su kitais (subkategorija: „Bendravimo sunkumai“): „<..> *jiems tikrai sunkiau sekasi bendrauti, užmegzti pokalbį* <..>“ (I2) „<..> *jie mažiau kalbasi, tad jiems be galo sunku bendrauti* <..>“ (I3); „<..> *patiriantys bendravimo su aplinkiniais sunkumų.*“ (I5). Analizuojant tyrimo atsakymus, galima pastebėti, kad paaugliams dėl neigiamos aplinkos įtakos sunku suvokti ir tinkamai išreikšti savo emocijas ir jausmus (subkategorija: „Jausmų, emocijų suvokimas ir išraiška“): „<..> *stipriai pažeisti emociškai, <..> tad jiems be galo sunku išsakyti savo nuomonę, jausmus.*“ (I3); „<..> *nori būti dėmesio centre ir to dėmesio siekia per agresiją ir emocijų ne valdymą.*“ (I4); „*Jie žmonės, kurie dar nemoka apie tai pasakyti, bet labai viską jaučia ir išgyvena* <..>“ (I6), o patirdami mokyklos pedagogų atstūmimą, paaugliai susiduria su mokyklos lankomumo problemomis (subkategorija: „Mokyklos lankomumo problemos“): „<..> *dažniausiai daug skambučių būna gauname iš mokyklos socialinės pedagogės, kad pabėgo, nėra pamokoje.*“ (I1); „*Tai paaugliai nelankantys stabiliai mokyklos.*“ (I2).

Atsakymų į klausimą „**Kas motyvuoja paauglių atėjimą į vaikų dienos centrą?**“ teiginiai sugrupuoti į 1 kategoriją ir 7 subkategorijas (žr. 8 pav.). Šiuo klausimu siekta išsiaiškinti kokie veiksniai, motyvai skatina paauglius lankyti vaikų dienos centrą.

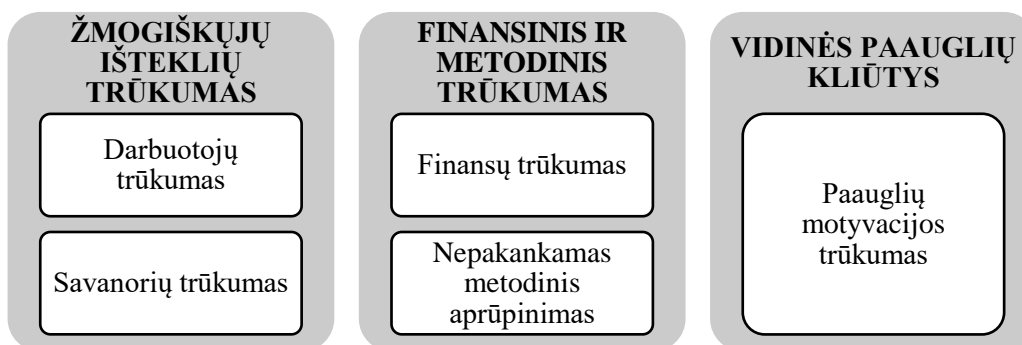
8 pav. Veiksniai skatinantys paauglių atėjimą į VDC (darbuotojų nuomonė)

Remiantis vaikų dienos centro darbuotojų atsakymais, galima pastebėti, kad socialinę atskirtį patiriančių paauglių atėjimą į vaikų dienos centrą labiausiai motyvuoja noras būti svarbiems ir reikalingiems (subkategorija: „Noras būti svarbiems ir reikalingiems“): „<..> *jie neturi kur prisiglausti ir būti svarbūs. <..> nori čia ateiti, nes jie gali pasikalbėti, pasidalinti savo rūpesčiais, kartais net ir pasipykti.*“ (I1); „*Jie čia gali jaustis svarbūs, nebijoti siūlyti savo mintis, idėjas, gali jausti, kad net ir nedideli jų nudirbti darbai yra labai svarbūs.*“ (I6). Daugeliui jaunuolių gyvenimas socialiai nepalankioje padėtyje yra vienas stresą sukkeliantis veiksnys, todėl jie ieško saugios, pozityvios ir emociškai stabilios aplinkos (subkategorija: „Saugi ir rami aplinka“): „<..> *labiausiai*

juos motyvuoja ateiti čia esanti ramybė, galimybė pabūti šiltai <..> ieško tos pozityvios, neutralios aplinkos.“ (I2); „motyvuoja <..> galimybė pabūti draugiškoje, emociškai stabilioje aplinkoje.“ (I5). Respondentų atsakymai suponuoja mintį, kad VDC lankantiems paaugliams svarbu patenkinti vieną fiziologinių poreikių – maitinimąsi (subkategorija: „Nemokamas maitinimas“): „Kadangi namuose niekas nepatenkina jų svarbiausių poreikių, jie ateina čia. Čia jie gauna šilto maisto <..>“ (I3); „<..> [galimybė] pavalgyti.“ (I2). Paaugliai namuose neturi galimybių gauti pagalbos atliekant namų darbus, todėl jiems ši suteikiama galimybė vaikų dienos centre taip yra labai svarbi (subkategorija „Pagalba ruošiant namų darbus“): „<..> turi galimybę gauti pagalbos ruošiant pamokas <..>“ (I3); „[gali] paruošti namų darbus, nes namuose jų tikrai neparuošia.“ (I4). Paauglystėje būtina sąlyga yra tokie tėvų ir vaikų santykiai, kai vaikas turi pakankamai laisvės pats priimti sprendimus, bet artimas ryšys su tėvais vis tiek išlieka. Tačiau paauglių, gyvenančių socialinėje atskirtyje, santykiai su tėvais nėra artimi, todėl vaikų dienos centre sukurtas šiltas ryšys su darbuotojais tampa taip pat labai svarbiu veiksniu skatinančiu juos čia ateiti (subkategorija „VDC darbuotojai“): „<..> gauna iš darbuotojų dėmesio. Turime be galo šiltas ir motyvuotas vaikų dienos centro darbuotojas, todėl matau, kad didelę reikšmę jų atėjimui turi jų pagarbus ir šiltas elgesys su jais.“ (I3); „Motyvuoja tai, kad gali pabūti ir pasikalbėti su centro darbuotojomis, jei kyla problemų <..>“ (I4). Respondentai teigė, kad paauglius lankyti vaikų dienos centrą motyvuoja skirtingos edukacinės veiklos (subkategorija „Užimtumas“): „<..> yra galimybių išvykoms, ekskursijoms, stovykloms.“ (I4); „Dienos centre organizuojama labai daug veiklų: nuo aktyvių, smagių žaidimų iki rankdarbių ar darbelių darymo. Kiekvienas čia gali rasti sau mėgstamą veiklą <..>“ (I5); „Labiausiai paauglius motyvuoja užimtumas <..>“ (I6) ir tai, kad veiklos metu jie turi laisvę saviraiškai, gali būti savimi, yra nevertinami (subkategorija: „Galimybė būti savimi“): „<..> paauglius labiausiai motyvuoja laisvė saviraiškai <..> svarbiausia nebūti už tai vertinamam, daryti tai tik dėl savo malonumo.“ (I5); „Jie čia nėra vertinami <..>“ (I3).

Taip pat respondentams buvo užduotas papildomas klausimas „**Kaip dažnai paaugliai ateina į vaikų dienos centrą?**“, kurio pasikartojantys atsakymai rodo, kad paaugliai vaikų dienos centrą lanko nuolatos: „Ateina tai jie dažnai čia, galima sakyti kiekvieną dieną“ (I1); „<..> kiekvieną dieną, nes daugiau nėra kur eiti kaime.“ (I4).

Informantai taip pat pasidalijo su kokiais iššūkiais jiems tenka susidurti organizuojant edukacines veiklas socialinę atskirtį patiriantiems paaugliams. Klausimas „**Su kokiais iššūkiais susiduriate organizuodami edukacines veiklas paaugliams?**“ apima 3 kategorijas ir 5 subkategorijas (žr. 9 pav.).

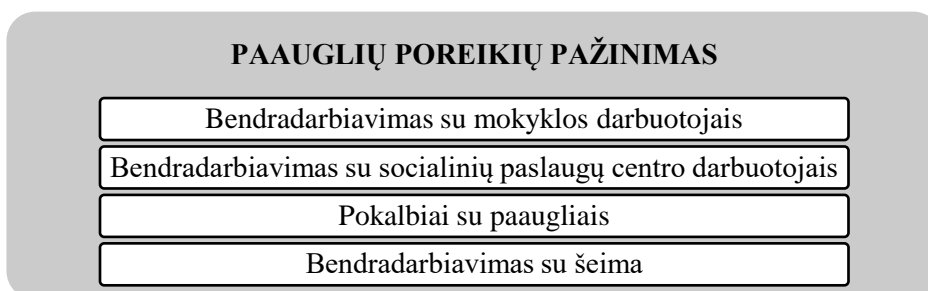
9 pav. Sunkumai organizuojant edukacines veiklas paaugliams

Vaikų dienos centro darbuotojai išskyrė šiuos patiriamus sunkumus organizuojant edukacines veiklas: žmogiškųjų išteklių trūkumas, finansinis ir metodinis trūkumas ir vidinės paauglių kliūtys. Kategorija „**Žmogiškųjų išteklių trūkumas**“ apima 2 subkategorijas. Tyrimo dalyviai nurodo, kad organizuojant edukacines veiklas, trūksta darbuotojų, kurie galėtų užsiimti su paaugliais (subkategorija: „Darbuotojų trūkumas“): „*Labai trūksta darbuotojų. <..> tiems paaugliams, jų veikloms jau dėmesio negalim normaliai suteikti, nes nėra kaip.*“ (I1); „*Ir aišku darbuotojų trūkumas, čia visų vaikų dienos centrų problema <..>*“ (I2). Savanoriai galėtų ne tik padėti organizuoti edukacines veiklas paaugliams, bet ir būtų reikšmingi žmonės paauglių gyvenimuose, atsirastų didesnės socialinės įtraukties galimybės, tačiau respondentų teigimu, savanoriškai dirbančių žmonių vaikų dienos centruose taip pat trūksta (subkategorija: „Savanorių trūkumas“): „*Dar vienas iššūkis tai savanorių trūkumas. <..> bent jau pas mus labai didelis trūkumas savanorių, kurie padėtų organizuoti tas veiklas, kurie užsiimtų su paaugliais, būtų jiems reikšmingi žmonės.*“ (I3).

Kategorija „**Finansinis ir metodinis trūkumas**“ apima 2 subkategorijas. VDC darbuotojų manymu, finansų trūkumas mažina galimybes priimti dirbti daugiau darbuotojų, bet ir riboja veiklų organizavimą (subkategorija: „Finansų trūkumas“): „*Nes didesnį kiekį [darbuotojų] išlaikyti tiesiog neužtenka finansų*“ (I1); „*Labai trūksta finansų didesnių. Norėtusi tiems paaugliams kažko naujo, kažkokių naujų programų, išvykų, bet tam visiškai neužtenka pinigų.*“ (I3); „*<..> vaikų dienos centrams taip pat edukacinėms veikloms trūksta lėšų.*“ (I4). Paauglius sudominti ir nuolat įtraukti reikalinga nuolat atsinaujinanti ir įtraukianti veikla, tačiau respondentų teigimu, kartais tai tampa dideliu iššūkiu jų darbe (subkategorija: „Nepakankamas metodinis aprūpinimas“): „*Tad kartais tikrai tenka pasukti galvą galvojant veiklas, kurios vaikus sudomintų labiau nei telefonai.*“ (I5); „*Didžiausias iššūkis sudominti juos veiklomis ir ištraukti juos iš socialinių tinklų.*“ (I4); „*Dažniausiai tai gal tų idėjų trūkumas. Kažkaip atrodo tos veiklos kartojasi ir jos jau tampa ne tik nuobodžios mums pačioms, bet ir jiems.*“ (I2); „*Kartais vaikams veiklas lengviau suorganizuoti, nei paaugliams.*“ (I1).

Kategorija „**Vidinės paauglių kliūtys**“ apima 1 subkategoriją. Tyrimo dalyvių atsakymai rodo, kad edukacines veiklas organizuoti tampa sunku ir dėl paauglių motyvacijos trūkumo (subkategorija: „Motyvacijos trūkumas“): „*Ir tas jų nenoras, motyvacijos trūkumas, neįdomu, bijojimas pasirodyti kvailais.*“ (I4); „*Didžiausias iššūkis, kad dažniausiai paaugliai tiesiog nenori nieko daryti, neturi motyvacijos ir visą dieną gali žaisti su telefonu.*“ (I5); „*Stipriausias iššūkis, paauglių motyvacijos trūkumas.*“ (I6).

Siekiant, kad paaugliai būtų socialiai įtraukti ir motyvuoti, visų pirma reikia identifikuoti kokių veiklų ir paslaugų jiems reikia. Tyrimo dalyviams buvo užduotas klausimas „**Kaip jūs siekiate sužinoti kokių veiklų, paslaugų paaugliams reikia?**“. Atsakymų teiginiai sugrupuoti į 1 kategoriją ir 4 subkategorijas (žr. 10 pav.).

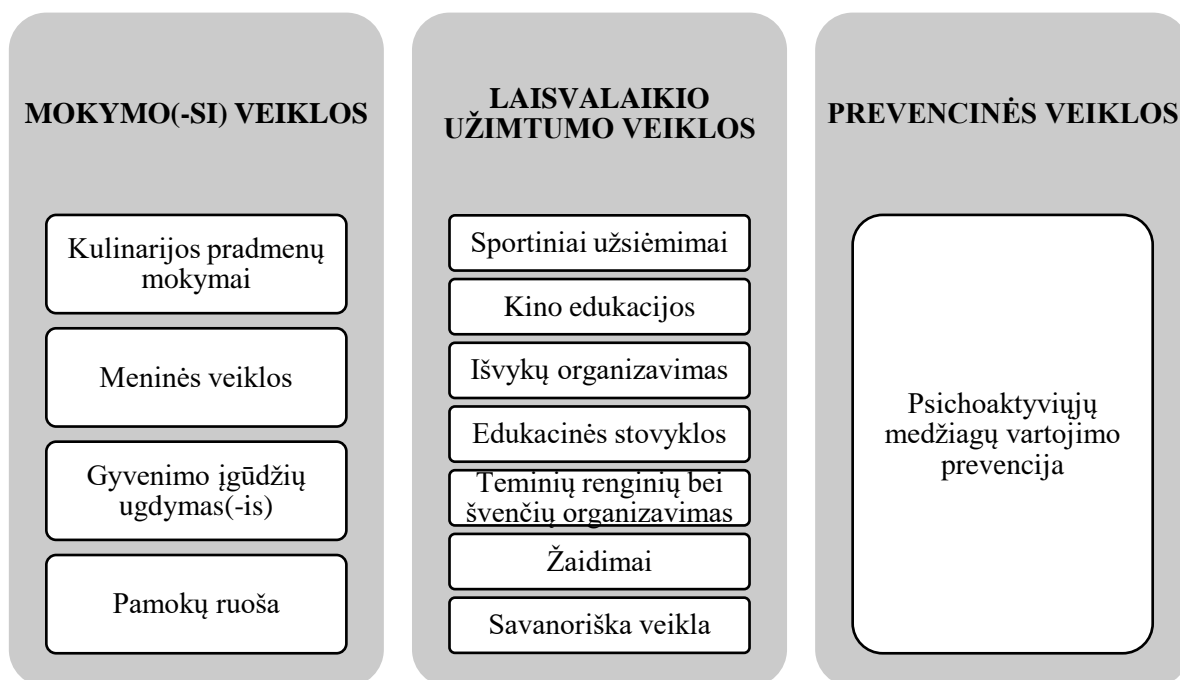

10 pav. Paauglių poreikių pažinimas

Analizuojant tyrimo dalyvių atsakymus, galima pastebėti, kad tiksliausiai nustatyti paauglių veiklos ir paslaugų poreikius padeda bendradarbiavimas ne tik su kitomis institucijomis, bet ir su pačiais paaugliais bei jų šeimos nariais. Kategorija „**Paauglių poreikių pažinimas**“ apima 4 subkategorijas. Tyrime dalyvavę vaikų dienos centro darbuotojai teigė, kad jie bendradarbiauja su mokyklos darbuotojais (subkategorija: „Bendradarbiavimas su mokyklos darbuotojais“): „<..> *pasikviečiam mokyklos socialinę pedagogę ir pasikalbam, kokios yra pagrindinės jų problemos.*“ (I1); „*Kartais bendradarbiaujam su mokyklos socialine pedagogė.*“ (I2); „*Kartais į tas diskusijas kviečiamės ir jų mokyklos klasės auklėtoją arba socialinę pedagogę.*“ (I6) bei su socialinių paslaugų centro darbuotojais, kurie pokalbių ir diskusijų metu jiems padeda atpažinti kokios veiklos ir paslaugos paaugliams reikalingos (subkategorija: Bendradarbiavimas su socialinių paslaugų centro darbuotojais): „<..>, *jei jį atsiunčia socialinė darbuotoja iš socialinių paslaugų centro, kviečiamės ją ir žiūrim, kalbam apie jo patiriamas problemas, diskutuojam visi kartu.*“ (I3); „<..>, *jei vaiko šeimą globoja seniūnijos socialinė darbuotoja, tai kalbamės su ja.*“ (I2). Socialiai atskirtiems paaugliams yra svarbu būti išklaustytiems, jie nori, kad būtų atsižvelgiama į jų nuomonę, todėl vaikų dienos centro darbuotojams organizuojant veiklas padeda pokalbiai su pačiais paaugliais (subkategorija: „Pokalbiai su paaugliais“): „*Bet daugiausiai tos informacijos iš pačių paauglių per pokalbius.*“ (I3); „*Dažniausiai kartu su paaugliais šnekamės, klausime jų nuomonės, ko jie norėtų daugiau, ko mažiau, kas labiau patinka.*“ (I4); „*Pagrindinė ir tiksliausia informacija yra iš pačių paauglių lūpų. Su vaikais nuolat kalbamės, bendraujame, klausime jų nuomonės ir į ją stengiamės atsižvelgti.*“ (I5); „*Visada atvirai diskutuojame su paaugliais.*“ (I6) arba bendradarbiavimas su šeimos nariais (subkategorija: „Bendradarbiavimas su šeima“): „*Stengiamės ir tėvus įtraukti į tą procesą, nes būtina reikia ir su jais bendradarbiauti šiuo klausimu*“ (I2); „*Kviečiamės <..> jo [paauglio] tėvus.*“ (I3).

Klausimu „**Papasakokite, prašau, kokias edukacines veiklas vykdo vaikų dienos centras siekdamas paauglių socialinės įtraukties?**“ siekta išsiaiškinti kokios edukacinės veiklos vykdomos vaikų dienos centruose, siekiant paauglių socialinės įtraukties. Klausimo teiginiai sugrupuoti į 3 kategorijas ir 12 subkategorijų (žr. 11 pav.).

11 pav. Vaikų dienos centruose vykdomos edukacinės veiklos (darbuotojų nuomonė)

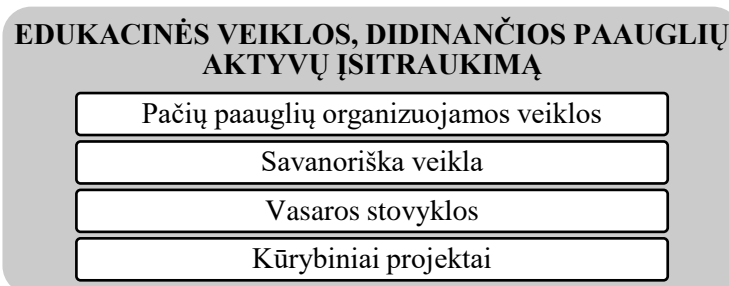
Kategorija „**Mokymo(-si) veiklos**“ apima 4 subkategorijas. Tyrimo dalyviai nurodo, kad vaikų dienos centruose, siekiant jų socialinės įtraukties, vykdoma kulinarijos pradmenų mokymai, kurių metu, paaugliai ne tik turi galimybę gauti šilto, nemokamo maisto, bet ir ugdomi savo savarankiškumo gebėjimus (subkategorija: „Kulinarijos pradmenų mokymai“): „<..> maisto gaminimas, kai gali ir pavalgyti tuom pačiu.“ (I1); „<..> maisto gamyba.“ (I3); „<..> maisto gaminimo edukacijos per kurias ugdom tą savarankiškumo jau įgūdį <..>“ (I5). Paauglių socialinei įtraukčiai reikšminga įvairios meninės veiklos, kūrybiniai užsiėmimai ir projektai (subkategorija: „Meninės veiklos“): „Mes ir rankdarbius labai gražius gaminam su paaugliais.“ (I1); „Pas mus meno ir muzikos terapijos vyksta <..>“ (I2); „Tai būtų įvairios kūrybinės veiklos, rankdarbiai <..>“ (I4); „Centras taip pat dalyvauja įvairiuose kūrybiniuose projektuose su kitomis organizacijomis, į kurias labai įtraukiame ir pačius paauglius.“ (I6). Paaugliams svarbu yra ruošti savarankiškam gyvenimui, todėl VDC darbuotojai organizuoja darbinių įgūdžių ugdymo(-si) veiklas (subkategorija: „Gyvenimo įgūdžių ugdymas(-is)“): „Mes vykdomė daug socialinių įgūdžių ugdymo veiklų. Į jas įeina ir aplinkos tvarkymas, <..> ir skalbinių priežiūra, ir įvairios edukacinės veiklos apie higienos įgūdžius.“ (I3); „<..> buities, higienos įgūdžių formavimas.“ (I4). Remiantis respondentų atsakymais, galima pastebėti, kad vaikų dienos centruose paaugliai turi tinkamas sąlygas paruošti pamokas, gauna pedagogines konsultacijas, patarimus, jei kyla mokymosi sunkumų (subkategorija: „Pamokų ruoša“): „<..> padedam su namų darbų ruošimu <..>“ (I1); „<..> kai tik ateina iš mokyklos, tai namų darbų ruošą kas be ko vykdom pirmiausia.“ (I2).

Antra išskirta kategorija „**Laisvalaikio užimtumo veiklos**“ sujungia 7 subkategorijas. Tyrimo dalyviai nurodo, kad jų vaikų dienos centruose vykdomos sporto veiklos, kurios ugdo paauglių sveikos gyvensenos įgūdžius (subkategorija: „Sportiniai užsiėmimai“): „Paaugliams organizuojamos yra įvairios sporto veiklos <..>“ (I1); „<..> darom su kitais vaikų dienos centrais sportinius turnyrus <..>“ (I2); „<..> [organizuojamos] sportinės veiklos <..>“ (I5), vykdomos kino edukacijos (subkategorija: „Kino edukacijos“): „<..> filmų žiūrėjimas, kuomet galim peržiūrėti dar ir aptarti.“ (I1); „<..> žiūrime prasmingus filmus ir po jų reflektuojame, aptariame <..>“ (I3). Respondentai įvardina, kad siekdami paauglių socialinę įtraukties, plėtoja vaikų sociokultūrinės žinias ir organizuoja įvairias išvykas į kitus miestus, muziejus, kitus lankomus objektus (subkategorija: „Išvykų organizavimas“): „<..>, kai dar nebuvo karantino, važiuodavom į įvairius muziejus, bibliotekas, ten visokių užsiėmimų jie turėdavo.“ (I1); „<..> [vyksta] įvairios išvykos į kitus miestus, muziejus <..>“ (I2); „<..> organizuojamos ekskursijos, išvykos <..>“ (I4). Analizuojant darbuotojų atsakymus, galima pastebėti, kad paaugliams yra sudaromos sąlygos tęsti ugdymąsi ir vasarą (subkategorija: „Edukacinės stovyklos“): „<..> vasarą arba atostogų metu, mes rašom projektą ir rengiam stovyklas <..>“ (I2); „Vasarą organizuojam stovyklas, dažniausiai važiuojam dvejomis pamainomis prie jūros <..>“ (I3); „<..> vasaros stovyklos vykdomos būna.“ (I4). Pažymėtina, kad centrai organizuoja temines šventes bei socioedukacinius renginius (subkategorija: „Teminių renginių bei švenčių organizavimas“): „<..> įvairių švenčių ir teminių dienų minėjimas.“ (I5); „Per svarbiausias šventes visada kažkokias veiklas organizuojam.“ (I4), įvairius žaidimus (subkategorija: „Žaidimai“): „<..> stalo žaidimus žaidžiam visi kartu.“ (I3); „<..> aktyvūs ir stalo žaidimai, protmūšiai <..>“ (I5). VDC darbuotojai įvardina, kad socialiai aktyvios veiklos, orientuotos į gyvenimiškas situacijas taip pat reikšmingos paauglių socialinės įtraukties didinimui (subkategorija: „Savanoriška veikla“): „Skatiname savanorystę, tad lankytojams nuo 14 m. siūlome ateiti ne kaip lankytojams, o kaip savanoriams.“ (I5); „<..> mes daugiausiai vykdomė tas veiklas, kurios orientuotos į įvairiais gyvenimiškas situacijas, kada jaunuoliai yra neatsiejami nuo įvairiausių

sprendimų ir atsakomybių priėmimų. Tai dažniausiai vyksta per savanoriystę, kuomet jie padeda kaimo bendruomenėje esantiems žmonėms.“ (I6).

Kategorija „**Prevenčinės veiklos**“ apima 1 subkategoriją. Tyrimo rezultatai suponuoja mintį, kad vaikų dienos centruose vykdoma psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, kuria VDC darbuotojai padeda paaugliams spręsti netinkamo elgesio bei kitas problemas (subkategorija: „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija“): „<..> vykdom prevencines narkotikų ir alkoholio veiklas.“ (I1); „<..> turim prevencinę programą „Gyvai“.“ (I2)

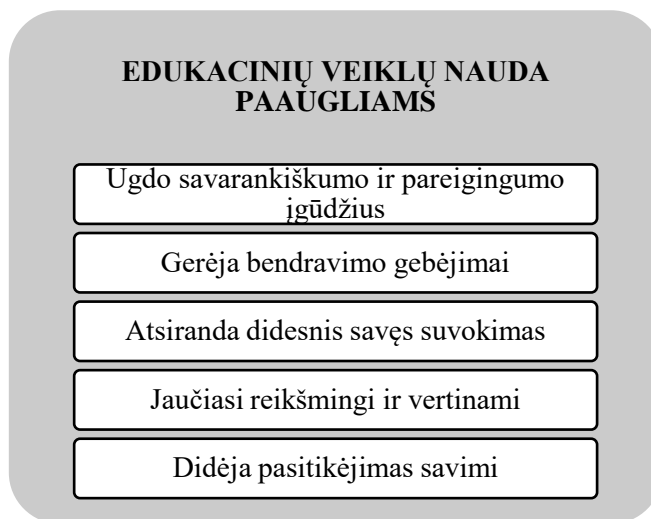
Klausimų „**Kaip jūs manot, į kurias vaikų dienos centro edukacines veiklas aktyviausiai įsitraukia patys paaugliai?**“ atsakymų teiginiai apima 1 kategoriją, kuri pateikia, kuriose edukacinėse veiklose paaugliai aktyviausiai įsitraukia patys (žr. 12 pav.).

12 pav. Vaikų dienos centro edukacinės veiklos, didinančios paauglių socialinę įtrauktį (darbuotojų nuomonė)

Išskirta kategorija „**Edukacinės veiklos, didinančios paauglių aktyvų įsitraukimą**“ apima 4 subkategorijas. Dauguma tyrimo dalyvių nurodo, kad paaugliai ypač įsitraukia į tas veiklas, kuriose patys gali kelti savo idėjas bei jas realizuoti organizuojant skirtingas veiklas (subkategorija: „Pačių paauglių organizuojamos veiklos“): „*Labai noriai imasi ypač tų veiklų, kurias gali patys organizuoti <..>*“ (I1); „*Aktyviausi jie būna tada, kai atrandama tokia veikla kuomet patys nori ją organizuoti ir supranta kodėl tai daro.*“ (I4); „*Jie labai įsitraukę būna, kai leidžiame siūlyti savo idėjas, praversti vieną ar kitą užsiėmimą.*“ (I5). Respondentų teigimu, paaugliai nori pajusti, kad priklauso bendruomenei, todėl labai aktyviai ir noriai įsitraukia į savanorišką veiklą (subkategorija: „Savanoriška veikla“): „*Ir dar manau savanoriystė yra mūsų paauglių kabliukas, <..>*“ (I5); „*Į savanoriystės veiklas jie noriai labai būna įsitraukia <..>*“ (I6). Pasak VDC darbuotojų, paaugliai vasaros metu turi mažesnes galimybes į kokybišką užimtumą, todėl jie noriai įsitraukia į edukacines vasaros stovyklas (subkategorija: „Vasaros stovyklos“): „<..>, kad gal ir stovyklos jiems tokia mėgstama ir laukiama veikla. <..>“ (I2); „*Labai pasiteisina neformalaus ugdymo vasaros stovyklos, kur tikrai pastebim jų didelį susidomėjimą ir įsitraukimą. <..>*“ „*Jau nuo ankstyvo pavasario jie klausinėja ar važiuosime į stovyklą.*“ (I4). Per vaikų dienos centre organizuojamus kūrybinius projektus su kitomis organizacijomis atsiveria daugiau įvairių galimybių paaugliams (subkategorija „Kūrybiniai projektai“): „<..> jie noriai labai būna įsitraukia ir į įvairius kūrybinius projektus.“ (I6); „*Aš tai išskirčiau, kad aktyviausi jie būtent tose kūrybinėse veiklose, nes mes tikrai į jas labai orientuojamės ir kažkaip jie tam nesipriešina.*“ (I3).

Atliekant interviu, respondentams buvo užduodamas papildomas klausimas „**Kokią šių veiklų naudą jiems išskirtumėte?**“, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti edukacinių veiklų naudą paaugliams, siekiant jų socialinės įtraukties (žr. 13 pav.).

13 pav. Edukacinių veiklų nauda paaugliams (darbuotojų nuomonė)

Kategorija „**Edukacinių veiklų nauda paaugliams**“ suskirstyta į 5 subkategorijas. Vaikų dienos centro darbuotojai teigia, kad aktyviai įsitraukdami į edukacines veiklas paaugliai ugdo savo savarankiškumo ir pareiŕingumo įgūdžius, kurie bus svarbūs jų tolimesniame gyvenime (subkategorija: „Ugdo savarankiškumo ir pareiŕingumo įgūdžius“): „*Jos ugdo jų savarankiškumo ir pareiŕingumo įgūdžius <..>*“ (I1); „*Šios veiklos išties naudingos, kada tenka <..> kelti idėjas, jas įgyvendinti ir prisiimti už tai visiškai pilną atsakomybę.*“ (I6). Iš tyrimo dalyvių atsakymų, galima pastebėti, kad paaugliai organizuodami veiklas ir patys į jas įsitraukdami, turi nuolat bendrauti ir bendradarbiauti, todėl jų nuomone, gerėja paauglių bendravimo įgūdžiai (subkategorija: „Gerėja bendravimo įgūdžiai“): „*<..> tada jie labiau ir atsiveria, ir kalbasi, bendrauja, paslaugūs tokie būna*“ (I2); „*Jų [veiklų] metu susiklijuoja grupė, užsimezga artimesni ryšiai, draugystės.*“ (I4). Aktyvus dalyvavimas edukacinėse veiklose, jaunuoliams padeda suvokti save, suteikia daug apmąstymų (subkategorija: „Atsiranda didesnis savęs suvokimas“): „*Paaugliai stovyklų metu iš tiesų daug labiau atsiveria, atranda save, patiria didelę pilnatvę. <..> plečiasi akiratis, suvokimas, supratimas, kad yra didžiulė galimybė gyventi kitaip, būti kitokiems.*“ (I4); „*<..> motyvacijos tam vidiniam aš pažinimui atsiranda.*“ (I1). Socialinę atskirtį patiriantiems paaugliams, dažnai trūksta pasitikėjimo savimi, tačiau tyrimo dalyviai įvardina, kad dalyvaudami vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, paaugliai tampa labiau pasitikintys savimi (subkategorija: „Didėja pasitikėjimas savimi“): „*<..> paaugliai tampa daug labiau pasitempę, lyg tokie net sakyčiau pasitikintys labiau savimi, nei kai atėjo pradžioje, <..>*“ (I1); „*<..> pasitiki labiau savimi <..>*“ (I5), jaučiasi reikšmingi ir svarbūs (subkategorija: „Jaučiasi reikšmingi ir vertinami“): „*<..> jaučiasi tokie reikšmingi ir svarbūs pas mus. Čia visada pagiriam, pamokom, parodom, paskatinam, tai svarbiausia jiems.*“ (I1); „*<..> paauglys pasijunta svarbus ir reikalingas, <..> ir jaučia, kad jo daromi darbai yra čia reikšmingi*“ (I5); „*<..> ir aplinkiniai gali padėkoti už patirtis, bendraujant su jais, gerbia juos ir vertina kaip lygiaverčius.*“ (I6).

Klausimu „**Kokias dar, Jūsų manymu, edukacines veiklas, būtų galima įtraukti į vaikų dienos centrą, siekiant paauglių socialinės įtraukties didinimo?**“ buvo siekiama išsiaiškinti kokių edukacinių veiklų, siekiant paauglių socialinės įtraukties, trūksta. Atsakymų teiginiai sugrupuoti į 1 kategoriją ir 6 subkategorijas (žr. 14 pav.).

EDUKACINIŲ VEIKLŲ RAIŠKA VDC

Mainų programos
Mentorystė
Profesinio mokymo(-si) programos
Veiklos su bendruomene ir šeima
Sąmoningumą didinančios veiklos
Prevencinės programos

14 pav. Edukacinės veiklos, kurios padidintų socialinę įtrauktį (darbuotojų nuomonė)

VDC darbuotojos nurodo, kad siekiant paauglių socialinės įtraukties, į vaikų dienos centrus reikšminga būtų įtraukti mainų programos, kurios netik būtų naudingos patiems paaugliams, bet ir pačių vaikų dienos centrų bendradarbiavimui vieniems su kitais (subkategorija: „Mainų programos“): „<..> manau tokia kaip mainų programa paaugliams, kai pavyzdžiui per vasaros atostogas, stovyklos metu jie važiuoja į kitą vaikų dienos centrą ir ten kokią savaitę būna, bendrauja, veikia, o kitą kartą pas mus atvažiuoja.“ (I1). Išskiriama mentorystės veikla, kurios metu paaugliai turėtų galimybę naujų draugystės ryšių kūrimui, didėtų asmeninis tobulėjimas (subkategorija: „Mentorystė“): „<..> buvo plėtojama mentorystės tema. <..> Mentorystė paaugliams, manau, labai patiktų, atsirastų nauji ryšiai jų gyvenime.“ (I1); „<..> ypač turėtų būti plėtojama pati mentorystė vaikų dienos centruose.“ (I2). Kita trūkstama veikla – profesinio mokymo(-si) programos, kuriose paaugliai galėtų išbandyti save skirtingose profesijose ir taip atrasti sau artimą veiklą (subkategorija: „Profesinio mokymo(-si) programos“): „<..> būtina įtraukti profesijų programas, kur paaugliai galėtų išbandyti save skirtingose profesijose“ (I3). Analizuojant tyrimo dalyvių atsakymus, galima pastebėti, kad vaikų dienos centruose mažai dėmesio skiriama bendradarbiavimui su tėvais, bendruomene. VDC darbuotojos nurodo, kad norint didinti paauglių socialinę įtrauktį, turėtų aktyviau būti vykdomos veiklos su bendruomene ir paauglių tėvais (subkategorija: „Veiklos su bendruomene ir šeima“): „<..> įtraukti daugiau veiklų su pačiais tėvais ir bendruomene, nes manau trūksta to tokio bendradarbiavimo, veiklų visiems kartu.“ (I4); „<..> kažkokie gal projektai ar veiklos su kaimo bendruomene. <..> reikia išnaudoti tą bendruomenę kurią turim, nes čia labai daug gražių ir gerų pavyzdžių aplinkui.“ (I5). Keli tyrimo dalyviai akcentuoja, kad vaikų dienos centre trūksta pozityviai, ramiai nuteikiančių veiklų (subkategorija: „Sąmoningumą didinančios veiklos“): „<..> kurios skatintų juos mąstyti tinkamai ir pozityviai apie savo gyvenimą, ateitį <..>“ (I2); „Veiklų, kurios ugdytų jų minčių pozityvumą.“ (I6) bei prevencinių programų (subkategorija: „Prevencinės programos“): „Ir taip pat būtų prasminga įtraukti daugiau prevencinių programų, kurioms deja, taip pat nėra pinigų.“ (I3).

3.2. Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose tyrimas: VDC lankančių paauglių interviu rezultatai

Pokalbio su paaugliais metu buvo prašoma papasakoti apie save bei įvardinti su kokiais sunkumais jiems teko susidurti prieš pradėdant lankyti vaikų dienos centrą. Gauta informacija suskirstyta į 1 kategoriją ir 5 subkategorijas (žr. 15 pav.).

PAAUGLIŲ PATIRIAMSI SUNKUMAI

Užimtumo trūkumas
Bendraamžių atstūmimas
Tėvų apleistumas
Nusivylimas savo gyvenimu
Mokymosi problemos

15 pav. Paauglių patiriami sunkumai (paauglių nuomonė)

Pasakodami apie savo gyvenimo ypatumus, paaugliai išskyrė, kad patyrė socialinę atskirtį dėl užimtumo trūkumo savo gyvenvietėje (subkategorija: „Užimtumo trūkumas“): „<..> neturėjau ką veikti, nes mes gyvenam toliau dar nuo pat kaimo.“ (A1); „<..> nebūdavo daugiau ką daryti po pamokų, nes būreliai mokykloje tai gryna nesąmonė, ten išvis mažiukų prieina, visiškai neįdomu.“ (A3). Jaunuolių teigimu, jie patyrė bendraamžių atstūmimą (subkategorija: „Bendraamžių atstūmimas“): „<..> nelabai turėjau draugų, kurie norėtų su manimi bendrauti <..>“ (A1); „<..> nelabai norėjo kas nors išvis su manim tokia bendrauti <..>“ (A5), tėvų apleistumą (subkategorija: „Tėvų apleistumas“): „<..> o tėvams nelabai rūpėjo, jie tada skyrėsi ir aš gyvenau nematomas gal.“ (A2); „<..> namuose nelabai kas padėdavo su pamokomis <..>“ (A3); „Tada buvo labai sunku, nes mus atėmė vaikų teisės iš mamos, kad ji gėrė ir atidavė tėčiui mus.“ (A4) ir dėl to buvo nusivylę savo gyvenimu (subkategorija: „Nusivylimas savo gyvenimu“): „<..> man žiauriai buvo sunku, kartais nebesuprasdavau kas čia per košmaras“ (A4); „Buvau biški užsidepresavus tokia, <..> ir nelabai mačiau savo ateitį, buvo tikrai visokių minčių man nelabai gerų.“ (A5). Tyrimo rezultatai parodo, kad neužimtumas, bendraamžių atstūmimas, tėvų apleistumas bei nusivylimas savo gyvenimu, daro didelę įtaką paauglio ryšiui su mokykla (subkategorija: „Mokymosi problemos“): „Kai buvau penktokė, labai daug dvejetų turėjau, nes ne visada paruošdavau pamokas.“ (A1); „Man buvo sunkiau mokytis, nes namuose nelabai kas padėdavo su pamokomis, o aš ne viską suprasdavau <..>“ (A3).

Atsakymų į klausimą „Kas tave paskatino lankyti vaikų dienos centrą?“ teiginiai sugrupuoti į 1 kategoriją ir 5 subkategorijas (žr. 16 pav.). Siekiama sužinoti veiksnius, motyvus, kurie motyvuoja paauglius ateiti į vaikų dienos centrą.

VEIKSNIAI SKATINANTYS PAAUGLIŲ ATĖJIMĄ Į VDC

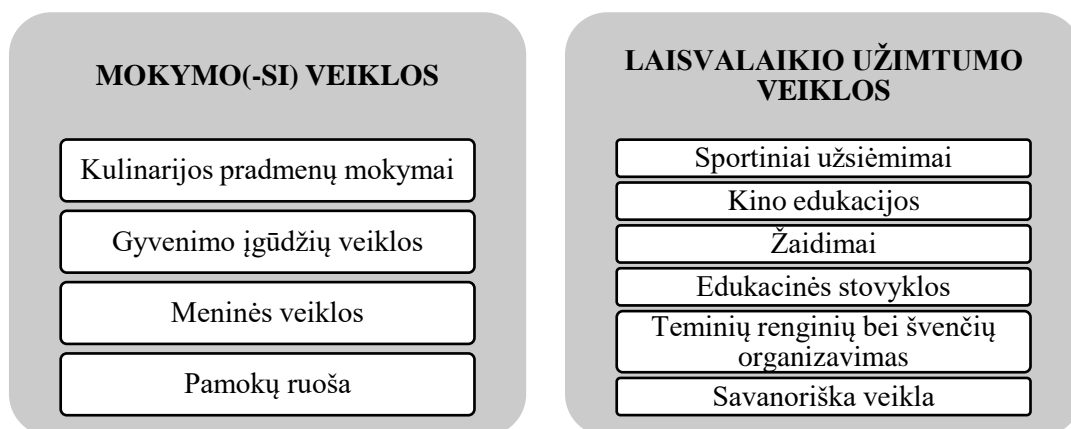
Galimybė pabendrauti su draugais
VDC darbuotojai
Pagalba ruošiant namų darbus
Nemokamas maitinimas
Galimybė būti savimi

16 pav. Veiksniai, skatinantys lankyti vaikų dienos centrą (paauglių nuomonė)

Remiantis jaunuolių atsakymais, galima pastebėti, kad lankyti vaikų dienos centrą juos paskatino 5 įvardinti motyvai. Socialiai atskirti paaugliai patiria bendraamžių atstūmimą mokykloje, todėl į vaikų

dienos centrą ateiti juos motyvavo galimybė pabendrauti su draugais (subkategorija: „Galimybė pabendrauti su draugais“): „Čia jau lankė mano geriausia draugė, todėl mes dabar čia po pamokų susitinkam, galim ramiai pabūti ir pabendrauti.“ (A1); „Galiu <..> pabendrauti su kitais, kurie irgi lanko centrą.“ (A3). Ieškodami teigiamos aplinkos, vaikų dienos centrą paauglius motyvavo ateiti čia dirbantys darbuotojai (subkategorija: „VDC darbuotojai“): „<..> čia labai fainos darbuotojos dirba, galima su jomis pasikalbėti, pajuokauti, jos visada kažkokių veiklų mums įdomių pasiūlo“ (A5); „<..> čia geros ir normalios dirba darbuotojos.“ (A3). Respondentai teigė, kad galimybė paruošti pamokas su pagalba, yra vienas iš veiksnių, skatinančių jų atėjimą į vaikų dienos centrą (subkategorija: „Pagalba ruošiant namų darbus“): „Mes čia paruošiam pamokas visada su pagalba <..>“ (A1); „Galiu visada pasidaryti pamokas <..>“ (A3). Socialiai atskirti paaugliai turi mažiau galimybių į visavertę mitybą namuose, todėl į vaikų dienos centrą jie atėjo dėl galimybės pavalgyti (subkategorija: „Nemokamas maitinimas“): „Galiu visada <..> pavalgyti <..>“ (A3); „Mes čia <..> pavalgom kažką <..>“ (A1). Taip pat galima pastebėti, kad tyrimo dalyviams vaikų dienos centras vienintelė vieta, kur jie gali būti savimi (subkategorija: „Galimybė būti savimi“): „<..> tiesiog čia fainiau nei mokykloje, nereikia apsimetinėti <..>“ (A4); „Mes čia galim būti savimi, nusiimti kaukes <..>“ (A5).

Informantai pasidalino, kurios edukacinės veiklos, vykdomos vaikų dienos centre, patiktų jų bendraamžiams. Klausimo „**Kaip manai, kokios veiklos labiausiai patiktų tavo bendraamžiams, jeigu ir jie lankytų tą patį vaikų dienos centrą?**“ atsakymų teiginiai grupuojami į 2 kategorijas ir 10 subkategorijų (žr. 17 pav.).

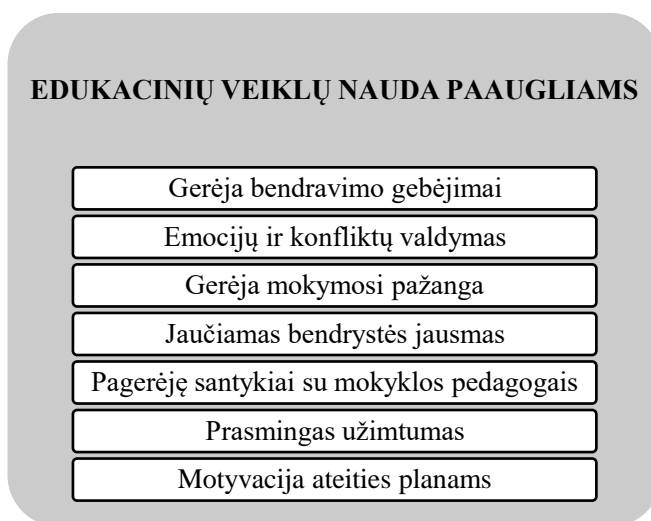

17 pav. VDC edukacinės veiklos didinančios paauglių socialinę įtrauktį (paauglių nuomonė)

Atsakymai suponuoja mintį, kad veiklos, kurias įvardino paaugliai, yra prasmingos ir labiausiai didinančios jų socialinį išitraukimą. Kategorija „**Mokymo(-si) veiklos**“ apima 4 subkategorijas. Paaugliai įvardina, kad vaikų dienos centre jų bendraamžiai galėtų išmokyti gamintis maistą (subkategorija „Kulinarijos pradmenų mokymai“): „Ir dar manau patiktų maisto ruošimas <..>“ (A1); „<..> tai joms labai patiktų kepti picas, pyragus, oi nors labiau gal keksiukus <..>“ (A3), sodinti augalus ir juos prižiūrėti (subkategorija: „Gyvenimo įgūdžių veiklos“): „[galėtų] gėles savo auginti. Mes turim kiekvienas savo augaliuką ir jį auginam, tai aš auginu orchidėją savo.“ (A3); „Mes su auklėtojomis patys auginamės savo daržovės, tai būna labai skanu kažką po to iš jų pasidaryti.“ (A1). Respondentų teigimu, bendraamžiai čia įsitrauktų dėl kūrybinių veiklų (subkategorija: „Meninės veiklos“): „Patiktų joms gal ir visokie rankdarbiai gražūs kur pačios galėtų pasidaryti kokius nori.“ (A3) bei galimybių paruošti namų darbus (subkategorija: „Pamokų ruošia“): „<..> čia visada plusas, kad namų darbus galėtų pasidaryti, nebūtų dvejetų už tai <..>“ (A2).

Antra išskirta kategorija „Laisvalaikio užimtumo veiklos“ apima 5 subkategorijas. Paauglių nuomone, labiausiai jų bendraamžiams patiktų čia vykstantys aktyvūs sportiniai užsiėmimai (subkategorija: „Sportiniai užsiėmimai“): „*Aš galvoju, jeigu ateitų mano draugai, tai stalo futbolas būtų mūsų kasdieninė veikla žiemą, o vasarą normalus futbolas.*“ (A2); „*Aš manau labiausiai jiems patiktų futbolas.*“ (A1), kino edukacijos (subkategorija: „Kino edukacijos“): „*<..> filmus žiūrėti patiktų <..>*“ (A3); „*<..> filmų vakaronės.*“ (A1), stalo arba aktyvūs žaidimai (subkategorija: „Žaidimai“): „*Visokie stalo žaidimai <..>*“ (A4); „*<..> galėtų naudingai geriau kokią monopolį arba uno kortomis pažaisti geriau <..>*“ (A2). Vasaros poilsio metu, ugdytiniams patinka edukacinės stovyklos, kuriose jie turi galimybę būti kitokioje aplinkoje (subkategorija: „Edukacinės stovyklos“): „*Nu dar fainai stovyklos visokios <..>*“ (A1); „*Stovyklos čia būna vasarą labai geros <..>*“ (A4); „*100% vasaros stovyklos <..>*“ (A5). Lankydami vaikų dienos centrą, paaugliai ne tik dalyvauja patys organizuoja teminius renginius ir šventes (subkategorija: „Teminių renginių ir švenčių organizavimas“): „*<..> naktis vaikų dienos centre per helovyną, kurį mes didesni patys organizuojam.*“ (A5), bet ir dalyvauja socialiai aktyvioje veikloje (subkategorija: „Savanoriška veikla“): „*<..> pas mus būna savanoriška veikla, tai ji irgi patiktų. Mes padedam mažesniems su namų darbais, buities darbais, kalbamės su jais.*“ (A5).

Klausimu „**Kaip manai, kokią naudą tau suteikia dalyvavimas šiose veiklose?**“ buvo norima išsiaiškinti, edukacinių veiklų poveikį socialiai atskirtiems paaugliams. Atsakymų į klausimą teiginiai sugrupuoti į 1 kategoriją ir 7 subkategorijas (žr. 18 pav.)

18 pav. Edukacinių veiklų nauda paaugliams (paauglių nuomonė)

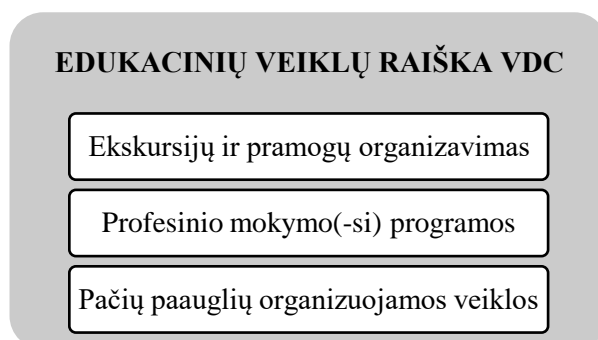
Dalyvaudami vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, paaugliai turi galimybę nuolat bendrauti, diskutuoti su kitais, todėl jų nuomone, pagerėjo jų bendravimo gebėjimai (subkategorija: „Gerėja bendravimo gebėjimai“): „*<..> kaip tik mokausi bendrauti tinkamai.*“ (A1); „*Ir dabar man bendrauti lengviau su klasiokais <..>*“ (A2); „*Aš supratingiau bendrauju su kitais, nes matau kaip kartais sunku būna su visais susikalbėti, kai kažką darom, organizuojam.*“ (A5). Tyrimo dalyviai prieš ateidami į vaikų dienos centrą pasižymėjo konfliktišku ir agresyviu elgesiu, todėl jie mano, kad dalyvaudami edukacinėse veiklose, jie tapo ramesni, išmoko suvaldyti savo emocijas (subkategorija: „Emocijų ir konfliktų valdymas“): „*Manau aš esu daug ramesnė čia, mažiau konfliktuoju su visais <..>*“ (A1); „*<..> išmokau taip save nuraminti, išsikrauti ir negalvoti apie blogus dalykus.*“ (A2). Paaugliai pastebi, kad dalyvavimas VDC edukacinėse veiklose jiems naudingas, nes pagerėjo ne tik jų mokymosi rezultatai (subkategorija: „Gerėja mokymosi pažanga“): „*<..> visada būna padarytos*

pamokos, todėl labai sumažėjo blogų pažymių.“ (A1); „<..> mano pagerėjo mokslai, geresni pažymiai dabar jau, nes visada atlieku namų darbus <..>“ (A4), bet ir santykiai su mokytojais (subkategorija: „Pagerėję santykiai su mokyklos pedagogais“): „<..> geriau pradėjau sutarti su mokytojais iš savo mokyklos.“ (A4). Tyrimas rezultatai rodo, kad paaugliai dalyvaudami edukacinėse veiklose, patiria didesnę socialinę įtrauktį ir jaučia didesnę bendrystės jausmą su kitais (subkategorija: „Didėja bendrystės jausmas“): „Jaučiuosi kaip didelėje šeimoje, nes visi, kurie čia lanko turim problemų, esam sunkaus elgesio, bet mes vienas kitą čia palaikom ir pastraprinam.“ (A5).

Tyrimo dalyviai teigia, kad dalyvaudami VDC edukacinėse veiklose, jie būna įtraukti į naudingas veiklas ir per jas išmoksta naujų gebėjimų (subkategorija: „Prasmingas užimtumas“): „Man patinka būti užsiėmusiai ir turėti veiklos, patinka, kad kažko naudingo galiu išmokyti <..>“ (A1); „Aš išmokau nerti, megzti, turiu nusimezgas du šalikus jau.“ (A3); „Neišmokau aš čia eidamas rūkyti ar ten gerti kaip kiti mano klasiokai kai kurie, nes jie nieko neveikia po pamokų ir prisigalvoja visokių nesąmonių, naudingiau biški leidžiu laiką nei jie“ (A4). Dalyvaudami edukacinėse veiklose, jie pradeda galvoti apie savo ateities planus (subkategorija: „Motyvacija ateities planams“): „<..> [galiu] galbūt pritaikyti po to savo gyvenime, kai suaugsiu.“ (A1); „<..> darbuotoja man sakė padės pasidaryti savo puslapį internete, kuriame galėsiu pardavinėti juos ir taip užsidirbti savo ateičiai.“ (A3); „<..> tikrai galvoju, stengiuosi mąstyti kitaip nei anksčiau ir eiti mokytis kažkur po mokyklos.“ (A5).

Siekiant išsiaiškinti informantų nuomonę apie tai, kokių VDC edukacinių veiklų jiems trūksta, informantams buvo užduotas klausimas „**Kokių veiklų tau šiame vaikų dienos centre trūksta?**“. Analizuojant gautus duomenis buvo išskirta 1 kategorija ir 3 subkategorijos (žr. 19 pav.).

19 pav. Edukacinės veiklos, kurios papildintų socialinę įtrauktį (paauglių nuomonė)

Remiantis paauglių atsakymų teiginiais, galima pastebėti, kad labiausiai VDC jaunuoliams trūksta ekskursijų ir pramogų organizavimo į kitus miestus (subkategorija: „Ekskursijų ir pramogų organizavimas“): „Būtų fainai daugiau kažkokių ekskursijų prie jūros ar kažkur kitur, tik ne <..>, nes jau viską matėm ir nebeįdomu. Dar norėčiau į kokią ledų areną arba boulingą nuvažiuoti.“ (A4); „Daugiau išvykų į sportines varžybas, krepšinio turnyrus, futbolo.“ (A2); „Man tai gal norėtusi daugiau ekskursijų, norėčiau daugiau pamatyti Lietuvos, o gal net ir užsienio.“ (A1). Profesinio mokymo(-si) programose jie ne tik galėtų išmokti naujų profesinių gebėjimų, bet ir pasigaminti daiktus, kurių jiems trūksta ar norisi, tačiau neturi galimybių įsigyti (subkategorija: „Profesinio mokymo(-si) programos“): „Ir dar trūksta kokių nors naujų pamokų, kur būtų galima kažką naujo išmokti. <..> (I1); „Man tai trūksta tokių, kurios kažko išmokytų naujo ko čia neišmoko. Aš norėčiau mokėti ne tik megzti, bet ir kažką naujo pasisiūti su siuvimo mašina.“ (A3). Analizuojant tyrimo atsakymus, galima pastebėti, kad jaunuoliams trūksta veiklų, kurias jie dažniau galėtų patys

organizuoti vaikų dienos centre (subkategorija: „Pačių paauglių organizuojamos veiklos“): „Galima būtų daugiau tokių veiklų čia įtraukti, kur mums patiems būtų galima organizuoti ir padaryti.“ (A5); „<..>, kad kartais leistų patiems kažkokių veiklų padaryti kaip mokykloje būna kiti daro.“ (A2).

3.3. Tyrimo rezultatų apibendrinimas ir diskusija

Tyrimo rezultatų apibendrinimo ir diskusijos dalyje analizuojami kokybinio tyrimo interviu metu gautų duomenų turinio analizės rezultatai. Pateikiami pastebėjimai, padaryti lyginant teorinę paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose analizę ir tyrimo metu gautus duomenis.

Paaugliai dėl neigiamos socialinės aplinkos, bendraamžių, pedagogų atstūmimo bei kitų priežasčių turi mažesnes galimybes būti aktyvūs ir dėl to patiria socialinę atskirtį. Šie jaunuoliai, neturintys tokių pat sąlygų kaip bendraamžiai, nepasitiki savimi, linkę į priešišką, agresyvią elgesį, pasižymi žemesniais išsilavinimo, karjeros, socialinės padėties siekiais. Atsižvelgiant į tai, svarbus tampa socialinės įtraukties procesas, kuris gali būti nuosekliai įgyvendinamas ne tik mokyklose, bet ir vaikų dienos centruose. Mokslinių tyrimų rezultatai atskleidė, kad vaikų dienos centrai ne tik teikia rizikos paaugliams socialines paslaugas, švietimo pagalbą, bet ir suteikia įvairias edukacinių veiklų galimybes, kurios ugdo paauglių atsakingumą, skatina asmeninį tobulėjimą, atveria daugiau galimybių, padeda jausti pasitenkinimą ir pasididžiavimą savimi, mažina neigiamą elgesį. Dirbdama vaikų dienos centre ir dažnai bendraudama su paaugliais, supratau, kad ne visos nevyriausybinėje organizacijoje organizuojamos veiklos didina paauglių socialinę įtrauktį. Tad mano asmeninė patirtis ir tyrimų trūkumas, paskatino rinktis šią darbo temą.

Siekiant išsiaiškinti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, jiems dalyvaujant vaikų dienos centrų edukacinėse veiklose, buvo atliktas iš dalies struktūruotas interviu su VDC darbuotojais ir VDC edukacinėse veiklose dalyvavusiais jaunuoliais. Atliktos kokybinės turinio analizės (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016) rezultatai atskleidė dalyvavimo vaikų dienos centrų edukacinėse veiklose reikšmę paauglių socialinės įtraukties didinimui. Tyrimo dalyviai paaugliai nurodė, kad dalyvavimas vaikų dienos centrų edukacinėse veiklose teigiamai keičia ne tik jų elgesį, bet ir turi įtakos jų ateities planams, didesnei bendrystei su kitais.

Empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad tyrime dalyvavusių VDC darbuotojų ir VDC lankančių paauglių nuomonės tik iš dalies sutampa:

- **analizuojant paauglių patiriamus sunkumus.** Bendra darbuotojų ir jaunuolių nuomone, sunkumai kylantys paaugliams yra: patiriamas tėvų; bendraamžių atstūmimas; užimtumo trūkumas; mokymosi problemos. VDC darbuotojai papildomai įvardino, kad paaugliai patiria bendravimo, pasitikėjimo savimi ir kitais sunkumus, jiems sunkiau suprasti ir išreikšti savo jausmus ir emocijas. VDC lankančių paauglių nuomone, vienas iš sunkumų yra jų nusivylimas gyvenimu;
- **analizuojant veiksnius, skatinančius paauglius lankyti vaikų dienos centrą.** VDC darbuotojai ir VDC lankantys paaugliai vieningai nurodo, kad labiausiai paauglius motyvuoja ateiti: draugiški VDC darbuotojai; suteikiama pagalba ruošiant namų darbus; nemokamas maitinimas; galimybė paaugliui būti savimi. Darbuotojai papildomai nurodė: noras būti svarbiems ir reikalingiems; saugi ir rami aplinka; užimtumas. Paaugliai įvardina, kad juos į VDC motyvuoja ateiti galimybė pabendrauti su draugais;

- **analizuojant vaikų dienos centro edukacines veiklas, didinančias socialinę įtrauktį.** Darbuotojai ir paaugliai vieningai nurodo, kad VDC vykdo įtraukias edukacines veiklas: gyvenimo įgūdžių ugdymas; kulinarijos pradmenų mokymai; meninės veiklos; pamokų ruošą; sportiniai užsiėmimai; kino edukacijos; edukacinės stovyklos; teminių renginių bei švenčių organizavimas; savanorystė; žaidimai. VDC darbuotojų nuomone, įtrauktį didina ir šios edukacinės veiklos: išvykų organizavimas; psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija. Pedagogai taip pat mano, kad labiausiai paaugliai būna įsitraukia į tas veiklas, kurias organizuoja patys paaugliai bei dalyvavimas kūrybiniuose projektuose;
- **vertinant vaikų dienos centre organizuojamų edukacinių veiklų naudą paaugliams.** Tiek darbuotojai, tiek paaugliai įvardino, kad dalyvavimas VDC edukacinėse veiklose turi įtakos individualiems paauglių pokyčiams: gerėja bendravimo gebėjimai; jie jaučiasi reikšmingi ir vertinami. Vaikų dienos centrus lankantys paaugliai nurodo daugiau patiriamų pokyčių: emocijų ir konfliktų valdymas; gerėja jų mokymosi rezultatai ir santykiai su pedagogais; yra prasmingai užimti; atsiranda motyvacija ateities planams; jie jaučia didesnę bendrystės jausmą. VDC darbuotojai papildo: paaugliai tampa savarankiškesni ir pareigingi; atsiranda didesnis savęs suvokimas; didėja jų pasitikėjimas savimi;
- **vertinant edukacinių veiklų trūkumą vaikų dienos centre, siekiant paauglių socialinės įtraukties didinimo.** Darbuotojai ir paaugliai įvardino, kad vaikų dienos centre, siekiant paauglių socialinės įtraukties didinimo, būtų reikšminga vykdyti profesinio mokymo(-si) programas. Kokybiniame tyrime dalyvavę VDC darbuotojai išskiria daugiau trūkstamų veiklų: mainų programos; mentorystė; veiklos su bendruomene ir šeima; sąmoningumą didinančios veiklos, prevencinės programos. Paaugliai dar papildomai norėtų ekskursijų ir pramogų organizavimo bei veiklų, kurias galėtų organizuoti patys.

Palyginus tyrimo metu gautų informantų atsakymų analizės rezultatus su sukonstruotu teoriniu vaikų dienos centrų edukacinių veiklų, didinančių paauglių socialinę įtrauktį, modeliu (žr. 4 pav.), daroma išvada, kad modelis pasitvirtino. Visos trys modelyje pateiktos edukacinių veiklų sritys yra vykdomos vaikų dienos centre ir yra reikšmingos bei naudingos siekiant paauglių socialinės įtraukties, tačiau yra keletas išimčių:

- palyginus modelyje pateiktas mokymo(-si) veiklas su informantų įvardytomis veiklomis, išryškėjo, kad VDC nėra vykdomos profesinio mokymo(-si) programos, nevyksta užsienio kalbų mokymas(-is), kompiuterinio raštingumo ugdymas(-is), neminimos muzikinės veiklos;
- palyginus modelyje pateiktas prevencines veiklas su informantų įvardytomis veiklomis, išryškėjo, kad VDC nėra vykdomos smurto ir patyčių bei sveikatingumo prevencinės programos. Tai galima aiškinti pateiktais VDC darbuotojų interviu rezultatais, kuriuose teigiama, kad vaikų dienos centruose trūksta darbuotojų, savanorių, finansavimo ir metodinio aprūpinimo. Šie VDC trūkumai mažina paauglių socialinės įtraukties galimybes.

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima teigti, kad pagrindinės paauglių patiriamų sunkumų priežastys – tėvų apleistumas, pedagogų požiūris, bendraamžių atstūmimas bei užimtumo trūkumas. Tai skatina paauglius mažiau pasitikėti savimi ir kitais, nelankyti mokyklos, jie patiria bendravimo su kitais sunkumų, jiems sunkiau išreikšti savo jausmus ir emocijas, yra nusivylę savo gyvenimu. Šios įvardintos problemos įrodo, jog vaikų dienos centrus lankantys paaugliai patiria socialinę atskirtį ir papildo jau atliktus tyrimus, kuriuose teigiama, kad paaugliai, kurie neturi galimybių patirti pažinimo sėkmę ir džiaugsmą kuriant, siekiant pažinti supantį pasaulį saugiais būdais, įgyti reikiamų

socialinių emocinių įgūdžių, gali būt mažiau motyvuoti pažinti save, aplinką, supantį pasaulį, nuolat mokytis naujų dalykų, įsitraukti į įvairiapusišką veiklą ir būti socialiai aktyviais (Burvytė, 2016).

Analizės rezultatai parodė, kad į vaikų dienos centrus paaugliai ateina kiekvieną dieną, o kartais jaučiamas poreikis darbei ir savaitgaliais. Respondentai nurodo, kad juos skatina čia ateiti noras būti svarbiems ir reikalingiems, saugi ir rami aplinka, gaunamas nemokamas maitinimas, galimybė gauti pagalbą atliekant namų darbus ir juos atlikus, pabendrauti su draugais, užimtumo galimybės ir jose esanti laisvė paauglių saviraiškai, buvimui savimi. Tyrimo rezultatai dera su Sales (2015) tyrimu. Sales (2015) atskleidė, kad nevyriausybinėse organizacijose vyksta socialinės įtraukties procesas, kai sukuriamas bendrumo jausmas, priklausymas konkrečiai grupei padeda jaunuoliams labiau atsiskleisti, suvokti, kad yra ne vieni, vertinami ir priimami, kad kitiems rūpi jų nuomonė ir jausmai. Galima pastebėti, kad tyrimo dalyviams – vaikų dienos centrą lankantiems paaugliams labai svarbūs yra čia dirbantys darbuotojai, kurie Sipovič (2007) teigimu, padeda paaugliams, jei jiems reikia pagalbos arba jiems kyla egzistencinių klausimų ir problemų, kurių jie negali patys išspręsti, drovisi apie tai kalbėtis su kitais, moka įtraukti, sudominti ir motyvuoti pažinti save.

Aptariant interviu rezultatus, galime teigti, kad darbuotojų, savanorių, finansavimo ir metodinio aprūpinimo bei paauglių motyvacijos stoka yra tarpusavyje susiję organizacijos sunkumai, kurie mažina paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes. Targamadžė (2017) teigia, kad vaikų dienos centrų organizuojamos veiklos „priklauso nuo objektyvių veiksnių (juridinės bazės, finansavimo, veiklos specifikos ir kt.), nuo subjektyvių veiksnių (centro vadovo ir darbuotojų kompetencijų, vietos bendruomenės poreikių ir pan.) (Targamadžė, 2017, p. 8). Gautų duomenų analizė parodė, kad vaikų dienos centrų darbuotojai bendraudami su paaugliais, jų tėvais bei kitomis institucijomis įvertina VDC lankančių paauglių aplinką, identifikuoja paauglių poreikius. Tai leidžia jiems organizuoti VDC edukacines veiklas taip, kad užtikrintų svarbiausių paauglių poreikių patenkinimą ir didintų jų socialinę įtrauktį.

Kokybinis tyrimas atskleidė, jog socialinę atskirtį patiriantiems paaugliams VDC organizuojamas įvairios edukacinės veiklos orientuotos į tris pagrindines sritis: mokymo(-si) veiklą, laisvalaikio užimto veiklą bei prevencinę veiklą. Daug dėmesio skiriama įvairių gyvenimo gebėjimų ugdymui, sportiniams užsiėmimams, ekskursijoms, pažintinėms išvykoms, kuriomis siekiama papildyti šeimos aplinkoje trūkstamus užsiėmimus (Eskytė, 2008). Analizuojant tyrimo rezultatus, galima pastebėti, kad ne į visas edukacines veiklas paaugliai aktyviai įsitraukia. Tyrimo reprezentacijų prasminis turinys liudija, jog VDC lankantys socialinę atskirtį patiriantys paaugliai labiausiai įsitraukia į mokymo(si) ir laisvalaikio užimtumo veiklas, kuriose ir patys gali kelti savo idėjas bei jas realizuoti organizuojant skirtingas užimtumo veiklas. Mokymo(si) veiklos kontekstas atskleidė, kad paaugliams itin svarbu tai, kad VDC yra sudarytos tinkamos sąlygos mokymuisi, ypač namų darbų ruošimui gaunant reikiamą darbuotojų pagalbą. VDC taip pat organizuojamos paaugliams įdomios gyvenimo įgūdžių veiklos, kurios ugdo jų savarankiškumo ir pareiškimo įgūdžius. Laisvalaikio veiklų kontekstas rodo, kad VDC paaugliai turi galimybę išbandyti save ir įgyti naujų žinių kartu su VDC darbuotojais organizuojant įvairius teminius renginius bei kitas šventes. Pasak Paurienės ir kt. (2014), nors atostogos skirtos tik poilsiui, paauglio pažintiniai poreikiai ir komunikaciniai interesai ir atostogų metu turi likti aktyvūs. Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad vaikų dienos centrai sudaro sąlygas paaugliams tęsti ugdymąsi vasarą organizuodami edukacines vasaros stovyklas, į kurias aktyviai ir noriai įsitraukia ir patys paaugliai. VDC darbuotojai stovyklas rengia gamtoje arba kitame mieste, todėl tai patvirtina mokslininkų atliktus tyrimus, kuriuose akcentuojama, kad stovyklos,

vykdomos ne institucijų patalpose, vaikams yra patrauklesnės dėl pakitusios aplinkos, veiklos pobūdžio (Paurienė ir kt., 2014).

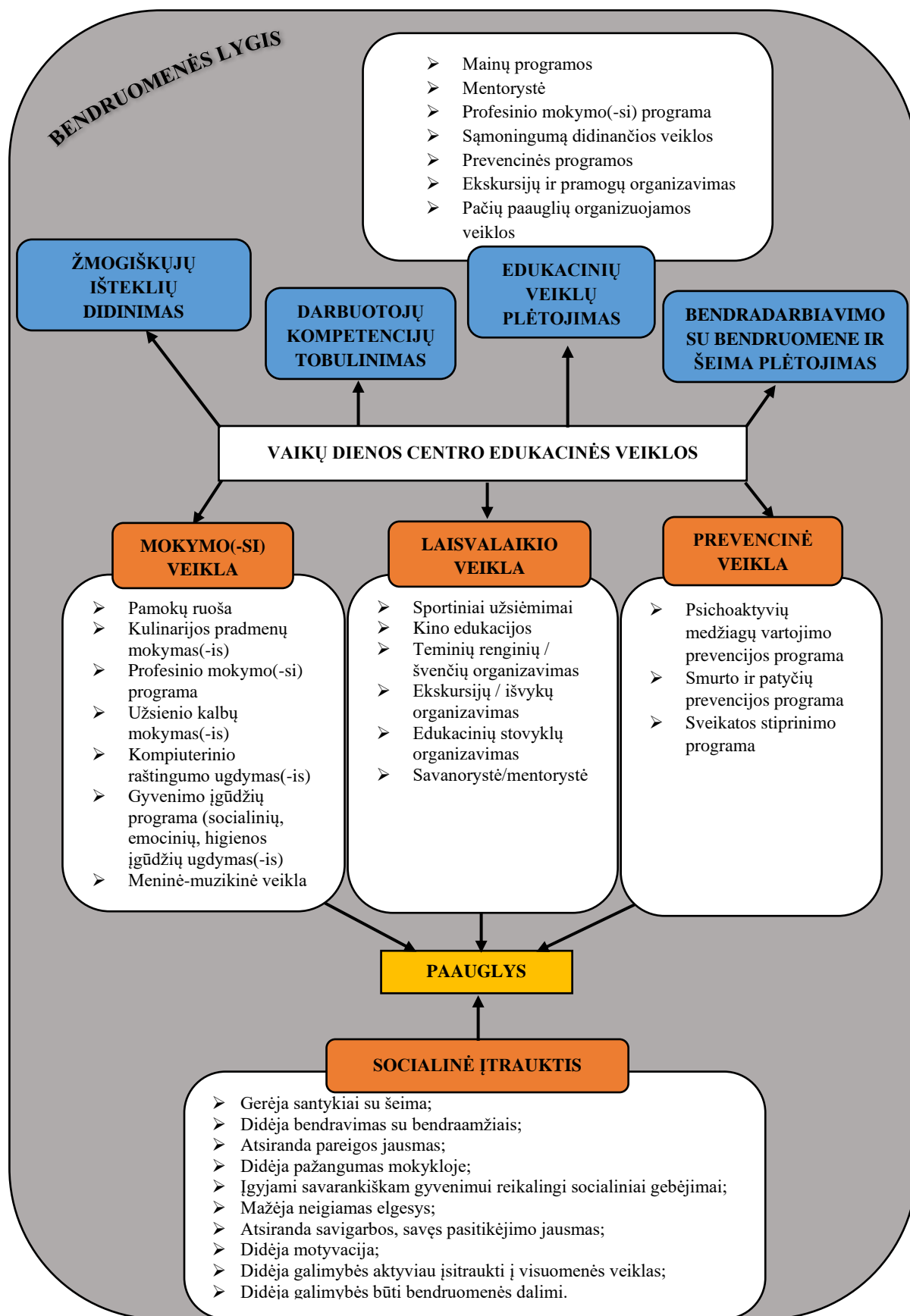
Pagrindinis ir svarbiausias šio darbo uždavinys buvo nustatyti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant vaikų dienos centrų edukacinėse veiklose. Edukacines veiklas, jų naudą ir galimybes nagrinėjo daugelis autorių (Gudžinskienė ir kt., 2016; Masiliauskienė ir Griškutė, 2010; Trumpauskaitė, 2016; Zaleskienė ir Kvederavičiūtė, 2017, Averett et al., 2015, Tettey, 2019 ir kt). Analizės rezultatai parodė, kad paaugliai dalyvaudami edukacinėse veiklose yra socialiai įtraukti, keičiasi jų elgesys. Dalyvaudami vaikų dienos centro edukacinėse veiklose paaugliai turi nuolat bendrauti, diskutuoti su kitais, todėl gėrėja jų bendravimo gebėjimai, didėja socialinės įtraukties galimybės. Tyrimo dalyviai teigė, kad paaugliai mokosi valdyti savo emocijas, tapo ramesni. Šie duomenys atspindi Curry et al. (2020) tyrimo rezultatus, kur buvo nustatyta, kad jaunuoliai, dalyvaujantys edukacinėse, aktyviose veiklose, gali išvengti vienatvės, liūdesio, nevirties, menkavertiškumo jausmo, ugdomi socialiniai įgūdžiai, bendraujama, bendrumo jausmas padeda ir ateityje siekti įsitraukimo, skatina iniciatyvumą.

Dalyvavimas VDC edukacinėse veiklose didina jų bendrystės jausmą, jie jaučiasi vertinami ir reikšmingi, kai aplinkiniai veiklose gerbia juos kaip lygiaverčius, didėja socialinės įtraukties galimybės. Yanicki et al. (2015) teigia, kad įtraukties procesai skatina priklausomybės jausmą, priėmimą. Priklausyti, vadinas, jaustis patogiai, būti vertinamam, laukiamam. Tai patvirtina tyrimo rezultatus, kad paauglių priėmimas leidžia jiems pasijusti pripažintiems kaip asmenims, kaip grupės ar bendruomenės nariams. Diskutuojant apie tyrimo rezultatus, svarbu paminėti, kad mokykla yra viena iš svarbiausių institucijų paauglio gyvenime (Zaleskienė, Kvederavičiūtė, 2017), todėl paauglių pagerėję santykiai su mokytojais ir geresni mokymosi rezultatai, taip pat turi reikšmingos įtakos paauglio pasitenkinimui gyvenimu ir didesnei motyvacijai ateities planams.

Atlikto tyrimo rezultatai apie edukacines veiklas vaikų dienos centruose parodė, kokios edukacinės veiklos galėtų būti organizuojamos siekiant didesnio paauglių socialinio įsitraukimo. Dauguma paminėjo profesinio mokymo(-si) programas, kurios pasak Trumpauskaitės (2016) galėtų ugdyti jaunuolių suvokimą apie skirtingas profesijas, jie taptų atsakingesni, užsidirbtų pinigų. Rezultatai taip pat parodė, kad vaikų dienos centruose būtų reikšminga organizuoti mainų programas, mentorystę, savanorystę, kurių metu paaugliai turėtų galimybes mokytis tinkamai bendrauti su kitais, būti pripažintais, keltų savo savivertę.

Tyrimo metų gautų duomenų pagrindu, papildytas teorinis modelis, kuriame atskleidžiamos paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybės, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose (žr. 20 pav.). Iš pateikto modelio galima matyti, jog siekiant paauglių socialinės įtraukties galimybių didinimo, svarbu į VDC įtraukti kuo daugiau savanorių, kitų specialistų, kurie pagal galimybes tobulintų kompetencijas įvairiuose tam skirtuose renginiuose, konferencijose. Delgado et al. (2020) teigimu, socialinė įtrauktis, tai ryšys su bendruomenės plėtros tinklu. Iš pateiktų tyrimo rezultatų galima matyti, kad socialinę atskirtį patiriantiems paaugliams svarbiausias poreikis – priklausyti bendruomenei, būti svarbiems ir reikšmingiems, todėl siekiant paauglių socialinės įtraukties didinimo, svarbu plėtoti bendradarbiavimą su paauglių šeimomis bei bendruomenės nariais. Priemonės šio bendradarbiavimo plėtojimui galėtų būti susitikimų bei diskusijų organizavimas, bendrų veiklų, projektų vykdymas. Kokybinis tyrimas taip pat atskleidė, kad socialinę atskirtį patiriantiems paaugliams VDC organizuojamos edukacinės veiklos yra reikšmingos ir didina jų

socialinės įtraukties galimybes, tačiau rekomenduojama plėtoti ir kitas edukacines veiklas, sudaryti galimybes jas organizuoti patiems paaugliams.

20 pav. Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybės, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose

Išvados

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę išryškėjo, kad kai kurie paaugliai dėl neigiamos socialinės aplinkos, neartimų santykių su šeima, pedagogų nesupratimo, bendraamžių, visuomenės atstūmimo ir priešiško nusiteikimo jų atžvilgiu bei kitu priežasčių turi ribotas galimybes aktyviai veikti visuomenėje ir patiria socialinę atskirtį. Socialinės atskirties poveikyje, jaunuoliams sunkiau sekasi mokytis, jie jaučiasi pasimetę, mažiau pasitiki savo jėgomis, tampa uždari, linkę į depresiją, alkoholio, narkotikų vartojimą bei priešišką elgesį, todėl tampa svarbus socialinės įtraukties procesas, kurio metu stengiamasi užtikrinti lygias galimybes visiems paaugliams, kad jie turėtų teisę į prieinamą ugdymą, kokybišką priežiūrą bei laisvalaikio organizavimą. Atsižvelgiant į būtinybę užtikrinti visų jaunuolių įtrauktį, socialinė įtrauktis įgyvendinama nevyriausybinėse organizacijose, tarp kurių ir vaikų dienos centrai, kurie teikia kompleksinę pagalbą paaugliams, tiek jų šeimos nariams, patiriantiems socialinę atskirtį. Galima išskirti, kad pagrindinis VDC tikslas ne tik teikti rizikos paaugliams socialines paslaugas, švietimo pagalbą, bet ir įvairias edukacinių veiklų galimybes, kurios ugdo paauglių atsakingumą, skatina asmeninį tobulėjimą, atveria daugiau galimybių, padeda jausti pasitenkinimą ir pasididžiavimą savimi, mažina neigiamą elgesį. Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize, pagrįstas sukonstruotas empiriniam tyrimui atlikti teorinis vaikų dienos centrų edukacinių veiklų, didinančių paauglių socialinę įtrauktį modelis. Išskirtos trys edukacinių veiklų pagrindinės sritys, kurios organizuojamos vaikų dienos centruose, siekiant paauglių socialinės įtraukties: mokymo(-si) veikla, kuri prisideda prie paauglių ugdymo sėkmės bei savarankiškam gyvenimui reikalingų socialinių gebėjimų ugdymui; laisvalaikio užimto veikla, kuri reikšminga paauglių santykių kūrimui su bendraamžiais ir kitais bendruomenės nariais; prevencinė veikla, kurios pagrindinis tikslas, padėti paaugliams spręsti netinkamo elgesio, emocines bei socialines problemas.

2. Pagrįsta paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, tyrimo metodologija: pasirinkta kokybinio tyrimo strategija; sudarytas ir pagrįstas iš dalies struktūruoto interviu instrumentas, tikslingai sudaryta tyrimo imtis; įvardinti empirinio tyrimo duomenų apdorojimui taikomo kokybinio turinio analizės metodo etapai.

3. Apibendrinant kokybinės turinio analizės rezultatus, galima pastebėti, kad:

- į vaikų dienos centrą ateina paaugliai, kurie jaučia bendraamžių, mokyklos pedagogų atstūmimą, tėvų apleistumą, dėl savo gyvenamosios vietos patiria užimtumo trūkumą, jaučiasi nusivylę ir dėl to patiria socialinę atskirtį;
- tyrimo dalyviai nurodo, kad dalyvauti vaikų dienos centre motyvuoja noras būti svarbiems ir reikalingiems, galimybė nemokamai pavalgyti ir pabūti ramioje aplinkoje su draugais, juos sudomina čia dirbantys VDC darbuotojai, kurie ne tik padeda paruošti namų darbus, bet ir leidžia būti savimi;
- vaikų dienos centrai, organizuodami edukacines veiklas identifikuoja paauglių poreikius ir veiklas orientuoja į mokymo(-si) veiklas (kulinarijos pradmenų mokymai, gyvenimo įgūdžių ugdymo(-si), meninės veiklos ir kt.), laisvalaikio užimtumą (sportiniai užsiėmimai, kino edukacijos, edukacinės stovyklos ir kt.) ir netinkamo elgesio prevenciją (narkotikų ir alkoholio prevencinė programa). Paaugliai įvardina, kad vaikų dienos centre organizuojamos mokymo(-si) ir laisvalaikio užimtumo veiklos yra reikšmingos jų įsitraukimui, čia jie patys gali kelti savo idėjas bei jas realizuoti padedant organizuoti skirtingas užimtumo veiklas;

- tyrimo dalyviai teigia, kad edukacinės veiklos vykdomos vaikų dienos centre yra reikšmingos paauglių individualiems pokyčiams ir didina socialinės įtraukties galimybes. VDC darbuotojai nurodo, kad kiekvieną dieną dalyvaudami vaikų dienos centro edukacinėse veiklose, paaugliai turi nuolat bendrauti, diskutuoti su kitais, todėl gėrėja jų socialiniai gebėjimai, jie mokosi valdyti savo emocijas, tapo ramesni;
- paaugliai teigia, kad dalyvavimas VDC edukacinėse veiklose jiems suteikia bendrumo jausmą, jie gali labiau atsiskleisti, pasitikėti savimi, suvokti, kad yra ne vieni, vertinami ir priimami, kad čia rūpi jų nuomonė ir jausmai;
- dalyvavimas edukacinėse veiklose paaugliams naudingas ir tuo, kad jie patiria didesnę savęs suvokimą, yra skatinami daugiau mąstyti apie savo ateitį, profesiją;
- išryškėjo paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybės, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose. Siekiant didesnės paauglių socialinės įtraukties, svarbu didinti žmogiškuosius išteklius, plėtoti dirbančių darbuotojų kompetencijas, bendradarbiauti su vietos bendruomene ir šeima, organizuoti mainų programas; mentorystę; profesinio mokymo(-si) programas; sąmoningumą didinančias veiklas; prevencines programas. Paauglių teigimu, jie būtų aktyvesni, jei vaikų dienos centruose jie turėtų didesnes galimybes patys organizuoti veiklas; būtų didesnės galimybės pamatyti kitus miestus ar šalis, lankytinus objektus.

Rekomendacijos

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

- padidinti vaikų dienos centrų finansinius išteklius, kad būtų galimybė į įstaigas priimti kvalifikuotus specialistus pilnu etatu;
- keisti vaikų dienos centrų sistemą ir suteikti galimybes teikti socialines ir ugdymo paslaugas ne tik vaikams iš pedagogiškai apleistų, nedarnių bei socialinės rizikos šeimų. Vaikų dienos centras turi būti atviras visiems, čia galėtų ateiti visi nepriklausomai nuo socialinio statuso, rasės, religinių įsitikinimų, amžiaus ar socialinės orientacijos. Centruose veiklos turėtų būti ir toliau nemokamos, tačiau neturėtų būti reikalaujama nuolatos dalyvauti.

Vaikų dienos centrų vadovams:

- ieškoti kuo daugiau ir įvairesnių finansavimo šaltinių, ugdyti projektų rašymo kompetencijas.
- siekti įtraukti kuo daugiau savanorių, specialistų, kurie padėtų planuoti ir organizuoti edukacines veiklas paaugliams;
- plėtoti bendradarbiavimą su kitais Lietuvos ir užsienio vaikų dienos centrais, bendruomenės centrais, mokyklomis, dalintis gerąja patirtimi, organizuoti mainų programas.

Vaikų dienos centrų darbuotojams:

- siekiant paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybių, plėtoti aktyvų bendradarbiavimą su paauglių tėvais, bendruomenės nariais, kitomis institucijomis, įtraukiant juos į bendras veiklas ir projektus;
- nuolat tobulinti savo kvalifikaciją įvairiuose renginiuose, konferencijose, siekiant įgyti kuo daugiau žinių apie įvairias paauglių socialinės įtraukties galimybes, naujus metodus, veiklas;
- organizuoti kuo įvairesnes edukacines veiklas, atsižvelgiant į paauglių poreikius. Didinti jų socialinės įtraukties galimybes, leidžiant veiklas organizuoti savanoriškai;
- ugdomuosius užsiėmimus vykdyti skirtingose aplinkose;
- įtraukti savanorystės/mentorstės programas, kuriose paaugliai galėtų padėti jaunesniems socialinę atskirtį patiriantiems vaikams;
- į vaikų dienos centro edukacines veiklas įtraukti ir kitus bendruomenėje gyvenančius paauglius, tokiu būdu sudarant sąlygas paaugliams bendrai ir neįpareigojančiai susitikti edukacinėje aplinkoje, skatinančioje socialinį bendravimą ir draugystę.

Literatūros sąrašas

1. Andrade, D. (2009). Interpretive research aiming at theory building: Adopting and adapting the case study design, the qualitative report, *14*(1), 42- 60.
2. Asher, S. R., Rose, A. J., Gabriel, S. W. (2011). Peer rejection in everyday life. *Interpersonal rejection*, 105-142.
3. Averett, P., Crowe, A., Hall, C. (2015). The youth public arts program: Interpersonal and intrapersonal outcomes for at-risk youth. *Journal of creativity in mental health*, *10*(3), 306-323.
4. Bailey, N., Fahmy, E., Bradshaw, J. (2017). The multi-dimensional analysis of social exclusion. *Poverty and social exclusion in the UK*, *2*, 311-342.
5. Beauvais, C., Jenson, J. (2002). *Social cohesion: Updating the state of the research*. Ottawa: CPRN.
6. Berger, P. L., Luckmann, T. (1999). *Socialinis tikrovės konstravimas: žinojimo sociologijos traktatas*. Vilnius: Pradai.
7. Besemer, K. L., Dennison, S. M. (2018). Social exclusion in families affected by paternal imprisonment. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, *51*(2), 221-238.
8. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 152-187.
9. Brazienė, R., Merkys, G. (2012). Jaunimo ir jaunų suaugusiųjų socialinė atskirtis ir gyvenimo sąlygos: stebėsenos indikatorių paieškos problema. *Filosofija. sociologija*, *23*(2), 119-127.
10. Budd, J. M. (2005). Phenomenology and information studies. *Journal of documentation*, *61*(1), 44-59.
11. Bulotaite, L. (1999). Primary prevention in Lithuanian schools. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, *6*(3), 321-326.
12. Burvytė, S. (2016). Tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, pozityviosios tėvystės suvokimas. *Socialinis ugdymas*, *44*(3), 36-57.
13. Cordier, R., Milbourn, B., Martin, R., Buchanan, A., Chung, D., Speyer, R. (2017). A systematic review evaluating the psychometric properties of measures of social inclusion. *PLoS One*, *12*(6), 1-37.
14. Curry, S. R., Baiocchi, A., Tully, B. A., Garst, N., Bielz, S., Kugley, S., Morton, M. H. (2020). Improving program implementation and client engagement in interventions addressing youth homelessness: A meta-synthesis. *Children and youth services review*, *120*(105691), 1-12.
15. Delgado, Y. G., Vega, L. E. S., Garcia, L. A. F. (2020). Proyectos de vida en adolescentes en riesgo de exclusión social. *Revista de Investigación Educativa*, *38*(1), 149-165.
16. Devenish, B., Hooley, M., Mellor, D. (2017). The pathways between socioeconomic status and adolescent outcomes: A systematic review. *American journal of community psychology*, *59*(1-2), 219-238.
17. DeWall, C., Deckman, T., Pond, R., Bonser, I. (2011) Belongingness as a core personality trait: How social exclusion influences social functioning and personality expression. *Journal of personality*, *79*(6), 979-1012
18. DuBois, D. L., Portillo, N., Rhodes, J. E., Silverthorn, N., Valentine, J. C. (2011). How effective are mentoring programs for youth? A systematic assessment of the evidence. *Psychological science in the public interest*, *12*(2), 57-91.
19. Eskytė, I. (2008). Socialinio dalyvavimo plėtotė vaikų dienos centruose. *Socialinis darbas: patirtis ir metodai*, *2*, 143-165.

20. Fache, W. (2012). Origin and developpement of youth centres and their operating characteristics in Flanders. *The history youth work in Europe*, 3, 167–176.
21. Faisal, F., Risal, A., Hardianto, H., Elihami, E. (2019). Nonformal education and reduction of poverty in rural areas. *Jurnal edukasi nonformal*, 1(1), 106-114.
22. Fast, J., Fanelli, F., Salen, L. (2003). How becoming mediators affects aggressive students. *Children & Schools*, 25(3), 161–171.
23. Feldman, J. I., Dunham, K., Cassidy, M., Wallace, M. T., Liu, Y., Woynaroski, T. G. (2018). Audiovisual multisensory integration in individuals with autism spectrum disorder: A systematic review and meta-analysis. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 95, 220-234.
24. Frazer, H., Marlier, E. (2013). Assessment of the implementation of the European Commission Recommendation on active inclusion. *A study of national policies*, 1.
25. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Registrų centras.
26. Geidne, S., Jerlinder, K. (2016). How sports clubs include children and adolescents with disabilities in their activities. A systematic search of peer-reviewed articles. *Sport Science Review*, 25(1-2), 29-52.
27. Gelis, J. F. (2015). How an intervention project contributes to social inclusion of adolescents and young people of foreign origin. *Children and youth services review*, 52, 144-149.
28. Gray, K. M., Piccinin, A., Keating, C. M., Taffe, J., Parmenter, T. R., Hofer, S., Tonge, B. J. (2014). Outcomes in young adulthood: are we achieving community participation and inclusion? *Journal of Intellectual Disability Research*, 58(8), 734-745.
29. Grincevičius, O. (2011). Savanoriškos socialinės veiklos galimybės vaikų dienos centruose. *Sveikatos mokslai*, 21(5), 26–31.
30. Gudžinskienė, V., Barkauskaitė-Lukšienė, Z. (2013). Nuteistųjų vaikinių socialinių įgūdžių reikšmės subjektyvus vertinimas ir jų požiūris į socialinių įgūdžių ugdymą pataisos namuose. *Socialinis darbas*, 12(2), 284-297.
31. Gudžinskienė, V., Raudeliūnaitė, R., Uscila, R. (2016). Vaiko teisių įgyvendinimo galimybės vaikų dienos centruose. *Pedagogika*, 121(1), 209-224.
32. Gudžinskienė, V., Ramanauskas, N. (2017). Socialinis darbas su jaunuoliais, leidžiančiais laiką gatvėje. *Socialinis darbas*, 15(1), 22–38.
33. Haider, S. Z., Hussain, A. (2014). Relationship between teacher factors and student achievement: A correlational study of secondary schools. *US-China Education Review*, 4(7), 465-480.
34. Hall, S. A. (2016). Community involvement of young adults with intellectual disabilities: Their experiences and perspectives on inclusion. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 30(5), 859–871.
35. Hjalmarsson, S., Mood, C. (2015). Do poorer youth have fewer friends? The role of household and child economic resources in adolescent school-class friendships. *Children and Youth services review*, 57, 201-211.
36. Holtschneider, C. (2015). *The impact of transitional living programs. Perspectives of homeless youth: Doctoral dissertation*. University of Illinois at Chicago.
37. Huxley, P., Evans, S., Madge, S., Webber, M., Burchardt, T., McDaid, D., Knapp, M. (2012). Development of a social inclusion index to capture subjective and objective life domains (phase II): psychometric development study. *Health Technology Assessment*, 16(1), 1-248.

38. Indrašienė, V., Šlapelienė, E. (2007). Vaikų požiūris į jų lankomus vaikų dienos centrus. *Socialinis ugdymas*, 3(14), 19-28.
39. Yanicki, S. M., Kushner, K. E., Reutter, L. (2015). Social inclusion/exclusion as matters of social (in) justice: a call for nursing action. *Nursing Inquiry*, 22(2), 121-133.
40. Yin, R. K. (2015). *Qualitative research from start to finish*. New York; London: The Guilford press.
41. Klanienė, I., Šmitienė, G. (2013). Mokinių prosocialaus elgesio skatinimas socialiai aktyvia veikla. *Tiltai*, 64(3), 141–152.
42. Koller, D., Pouesard, M. L., Rummens, J. A. (2018). Defining social inclusion for children with disabilities: A critical literature review. *Children and society*, 32(1), 1-13.
43. Kulikauskienė, K. (2020). Šiaulių regiono bibliotekų paslaugų specialiųjų poreikių turintiems vaikams ir jaunimui plėtojimas siekiant bibliotekų socialinės įtraukties didinimo. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 50(1), 14–22.
44. Laidoune, A., Gharbi, M. E. H. R. (2016). Analysis testing of sociocultural factors influence on human reliability within sociotechnical systems: the algerian oil companies. *Safety and health at work*, 7(3), 194–200.
45. Liepinskaitė, I., Motiečienė, R. (2017). Įgalinančios socialinės paslaugos vaikų dienos centruose: socialinių darbuotojų perspektyva. *Socialinis darbas: patirtis ir metodai*, 20(2), 29-53.
46. Liutkevičienė, O. (2015). Socialinės atskirties vaikų ir jaunimo tinkamų socialinių sprendimų paieška integracijos į visuomenę procese. *Socialinis darbas: patirtis ir metodai*, 15(1), 119-135.
47. Maree, J. G. (2018). Promoting career development and life design in the early years of a person's life. *Early Child Development and Care*, 188(4), 425-436.
48. Martišauskienė, E. (2015). *Edukologijos inžinerijos link: teorijos ir praktikos sanglauda: mokslo studija*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
49. Masiliauskienė, E., Griškutė, V. (2010). Vaikų dienos centrų teikiamos pagalbos socialinės rizikos šeimų vaikams raiškos kontekstų empirinis tyrimas. *Mokytojų ugdymas*, 14(1), 138– 155.
50. Misiūnienė, G., Tumosaitė, G. (2013). Daugiafunkčių centrų veiklos prielaidos ir galimybės. *Socialinis ugdymas*, 34(2).
51. Misiūnienė, G., Sadauskas, J. (2015). Socialinių darbuotojų kompetencijos veikti kaimo bendruomenėje apibrėžtis. *Socialinis ugdymas*, 40(1), 99–117.
52. Mohajan, H. K. (2018). Qualitative research methodology in social sciences and related subjects. *Journal of Economic Development, Environment and People*, 7(1), 23-48.
53. Moono, T. (2017). *Promoting social inclusion among immigrant youths. A case study of Settlementti Louhela international youth club of Järvenpää, Finland: Doctoral dissertation*. Diaconia University of Applied Sciences.
54. Morgan, H. (2018). Enhancing social mobility within marginalized youth: the accumulation of positive psychological capital through engagement with community sports clubs. *Sport in society*, 21(11), 1669-1685.
55. Mulvey, K. L., Boswell, C., Niehaus, K. (2018). You don't need to talk to throw a ball! Children's inclusion of language-outgroup members in behavioral and hypothetical scenarios. *Developmental psychology*, 54(7), 1372.
56. Mulvey, K. L., McMillian, L., Irvin, M. J., Carlson, R. G. (2020). Youth cognition surrounding bullying of peers with disabilities: Inclusion, intervention, and the role of the group. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 28(1), 17-28.

57. Musial T. (2007). *How to open & operate a Financially successful child care servise*. Atlantic Publishing Group Inc.
58. O'Connell, B. H., O'Shea, D., Gallagher, S. (2016). Enhancing social relationships through positive psychology activities: A randomised controlled trial. *The Journal of Positive Psychology*, 11(2), 149–162.
59. Payne, G., Payne, J. (2004). *Key Concepts in Social Research*. London: Sage Publication
60. Pathak, V., Jena, B., Kalra, S. (2013). Qualitative research. *Perspectives in clinical research*, 4(3).
61. Patton, M. Q. (2002). Two decades of developments in qualitative inquiry: A personal, experiential perspective. *Qualitative social work*, 1(3), 261-283.
62. Patton, G. C., Sawyer, S. M., Santelli, J. S., Ross, D. A., Afifi, R., Allen, N. B., Viner, R. M. (2016). Our future: a lancet commission on adolescent health and wellbeing. *The lancet*, 387(10036), 2423-2478.
63. Paurienė, L., Čiužas, R., Kvieskienė, G. (2014). Vaikų edukacija vasarą. *Švietimo problemos analizė*, 12(117), 1-12.
64. Pellerone, M., Micciche, S. (2014). Prenatal attachment and anxiety: Women who decide to try in vitro fertilization and women who procreate naturally. *Psychology research*, 4(6), 419– 427.
65. Pihlaja, P., Sarlin, T., Ristkari, T. (2015). How Do Day - Care Personnel Describe Children with Challenging Behaviour? *Education Inquiry*, 6(4), 417-435.
66. Plenty, S., Jonsson, J. O. (2017). Social exclusion among peers: The role of immigrant status and classroom immigrant density. *Journal of Youth and Adolescence*, 46(6), 1275-1288.
67. Rakan, A., Ayman, A. (2020). Role of youth centers in developing social responsibility. *Utopía y praxis latinoamericana: revista internacional de filosofía iberoamericana y teoría social*, 25(2), 125-135.
68. Ramos, J. M. S. (2011). Un modelo educativo de atención al entorno familiar: los centros de día dirigidos a menores. *Revista de Investigación en Educacion*, 9(2), 223-235.
69. Rawal, N. (2008). Social inclusion and exclusion: A review. *Dhauragiri Journal of Sociology and Anthropology*, 2, 161-180.
70. Satici, B. (2020). Social exclusion and adolescent wellbeing: Stress, school satisfaction, and academic self-efficacy as multiple mediators. *The educational and developmental psychologist*, 37(1), 67-74.
71. Sipovič, I. (2007). Vaikų dienos centrų administravimo ir vertinimo problemiškas. *Viešoji politika ir administravimas*, 22, 85–95.
72. Targamadžė, V. (2017). Socioedukacinis klasteris kaip vaikų dienos centro veiklos dekompozicijos galimybė : kūrimo diskursas. *Socialinis ugdymas*, 45(1), 6–13.
73. Tettey, T. R. (2019). Music education as a means to enhance the perceived sense of social inclusion and to empower the young through increased employment in Eastern Uganda. *Journal of social inclusion*, 10(1), 1-19.
74. Trumpauskaitė, K. (2016). Vaikų dienos centro edukacinė veikla, mažinant vaiko socialinę atskirtį. *Tiltas į ateitį*, 1(10), 342-347.
75. Ulug, M., Ozden, M. S., Eryilmaz, A. (2011). The effects of teachers 'attitudes on students' personality and performance. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 738-742.
76. Vaitiekienė, N. (2013). Socialinės rizikos šeimų vaikų, lankančių dienos veiklos tarnybą, socialinių įgūdžių analizė. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, (11), 124-133.

77. Zaleskienė, M., Kvederavičiūtė, I. (2017). Socialinės įtraukties link: pabėgėlių vaikų ir jaunuolių edukaciniai iššūkiai ir jų įveikos galimybės. *Socialinis ugdymas*, 46(2), 40–55.
78. Žukauskienė R. (2007). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi Raštai.
79. Wong, N. W. A. (2010). „Cuz they care about the people who goes there”: The multiple roles of a community-based youth center in providing “youth community” for low-income Chinese American youth. *Urban Education*, 45(5), 708-739.

Kitų informacijos šaltinių sąrašas

1. European Commission. (2014). Erasmus+Inclusion and Diversity Strategy in the field of Youth [žiūrėta 2021-03-16]. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/reports/inclusion-diversity-strategy_en.pdf
2. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991 m. birželio 25 d. Nr.I-1489, suvestinė redakcija 2021-01-01–2021-08-31). (2021) [žiūrėta 2020-03-01]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/VhbKVXyJdM>
3. Novak, A., Sirca, N. T., Bazon, K. (2017). Towards Social Inclusion of Young People in the Eu. *Management Challenges in a Network Economy: Proceedings of the MakeLearn and TIIM International Conference 2017*. [žiūrėta 2021-01-20]. Prieiga per internetą: <https://ideas.repec.org/h/tkp/mk1p17/621-622.html>
4. Poviliūnas, A. (2014). Investicijos į vaikus: padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties. Nacionalinių strategijų tyrimas. Vilniaus universitetas. [žiūrėta 2021-03-01] Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=11648&langId=lt>
5. Vaiko situacijos vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo įsakymas, 2019 m. gruodžio 30 d., Nr. A1-803 (2021). [žiūrėta 2021-03-01]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5ce006612b1311ea8f0dfdc2b5879561?jfwid=mmceoqkn9>
6. Video reportažas „Vaikų dienos centrai iš gėdos virsta lygiu“ (2015) [žiūrėta 2021-01-20]. Prieiga per internetą: http://www.arciaumus.lt/Reportazai171Vaiku_dienos_centrai_is_gedos_virsta_lygiu_

Priedai

1 Priedas. Prašymas atlikti mokslinį tyrimą

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETO SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Viešoji įstaiga, K. Donelaičio g. 73, 44249 Kaunas.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 111950581.
Fakulteto duomenys: A. Mickevičiaus g. 37, 44244 Kaunas, tel. (8 37) 30 01 00,
faks. (8 37) 30 01 02, shmmf.ktu.edu, el. p. shmmf@ktu.lt

PAŽYMA APIE STUDIJAS UNIVERSITETE

2021-04-06 Nr. ST3-12-E-111

Aušra NAVIKAITĖ (a. k. [redacted]) nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. nuolatine (dienine) forma studijuoja Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto magistrantūros studijų 2 kurse.

Numatoma studijų baigimo data – 2021 m. birželio 30 d.

Magistrantė rengia magistro baigiamąjį projektą tema *Paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybės, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose*, todėl prašome leisti studentei atlikti tam reikalingą tyrimą Jūsų vadovaujame centre.

Studijų prodekanė

Dainora Maumevičienė

2 Priedas. Asmens sutikimo dalyvauti tyrime forma

ASMENS SUTIKIMAS DALYVAUTI TYRIME

Esu Aušra Navikaitė, Kauno technologijų universiteto, socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto magistro studijų Edukologijos specialybės antro kurso studentė. Rašau magistro baigiamąjį projektą, kurio tikslas atskleisti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose. Norėčiau paprašyti Jūsų dalyvauti mano tyrime, kurio metu vyks interviu pagal iš anksto numatytus klausimus. Siekiant išlaikyti interviu metu pateiktų duomenų tikslumą, jie bus įrašinėjami. Įrašyta medžiaga bus naudojama tik magistro baigiamojo projekto tikslais, neatskleidžiant tapatybę identifikuojančių požymių. Dėkoju už bendradarbiavimą.

Pasirašydamas(-a) šią formą, aš sutinku dalyvauti studentės Aušros Navikaitės magistro baigiamojo projekto tyrime.

Aš gavau žodinę ir rašytinę informaciją apie tyrimą, perskaičiau ir supratau pateiktą informaciją.

Aš turėjau galimybę užduoti klausimus, susijusius su šiuo tyrimu, ir gavau į juos atsakymus.

Aš žinau ir suprantu, kad mano dalyvavimas yra pagrįstas savanoriškumo principu ir aš turiu teisę nutraukti dalyvavimą bet kuriuo metu.

Aš žinau ir suprantu, kad visa interviu metu gauta informacija, susijusi su manimi, bus analizuojama ir saugoma konfidencialiai, be kokios nors identifikuojamos informacijos.

Dalyvio vardas, pavardė, parašas

Data

Tyrėjo vardas, pavardė, parašas

Data

3 Priedas. Sutikimas dėl nepilnamečio asmens dalyvavimo moksliniame tyrime

SUTIKIMAS DĖL NEPILNAMEČIO ASMENS DALYVAVIMO MOKSLINIAME TYRIME

Esu Aušra Navikaitė, Kauno technologijų universiteto, socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto magistro studijų Edukologijos specialybės antro kurso studentė. Rašau magistro baigiamąjį projektą, kurio tikslas atskleisti paauglių socialinės įtraukties didinimo galimybes, dalyvaujant vaikų dienos centro edukacinėse veiklose. Norėčiau paprašyti leisti Jūsų nepilnamečiam vaikui dalyvauti mano tyrime, kurio metu vyks interviu pagal iš anksto numatytus klausimus. Siekiant išlaikyti interviu metu pateiktų duomenų tikslumą, jie bus įrašinėjami. Įrašyta medžiaga bus naudojama tik magistro baigiamojo projekto tikslais, neatskleidžiant tapatybę identifikuojančių požymių. Dėkoju už bendradarbiavimą.

Pasirašydamas(-a) šią formą, aš sutinku leisti savo nepilnamečiam vaikui dalyvauti studentės Aušros Navikaitės magistro baigiamojo projekto tyrime.

Aš gavau žodinę ir rašytinę informaciją apie tyrimą, perskaičiau ir supratau pateiktą informaciją.

Aš turėjau galimybę užduoti klausimus, susijusius su šiuo tyrimu, ir gavau į juos atsakymus.

Aš žinau ir suprantu, kad mano nepilnamečio vaiko dalyvavimas yra pagrįstas savanoriškumo principu ir jis arba aš, turime teisę nutraukti dalyvavimą bet kuriuo metu.

Aš žinau ir suprantu, kad visa interviu metu gauta informacija, susijusi su mano šeima ir mano nepilnamečiu vaiku, bus analizuojama ir saugoma konfidencialiai, be kokios nors identifikuojamos informacijos.

Dalyvio tėvo/motinos/globėjo(-s) vardas, pavardė, parašas

Data

Tyrėjo vardas, pavardė, parašas

Data

4 priedas. Kokybinės turinio analizės kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai (VDC darbuotojai)

Atsakymų į klausimus „Kaip jūs apibūdintumėte vaikų dienos centrą lankančius paauglius, su kokiais sunkumais jiems tenka susidurti savo gyvenime?“ kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Paauglių patiriami sunkumai	Tėvų apleistumas	„<..> skambina ne tėvams jau pirma, o mums, nes ne visiems tėvams ir įdomu. <..> Na suprantant, jie kaip ir turi faktiškai tėvus, bet sunkiose situacijose kaip ir neturi.“ (I1)
		„<..> čia gal iš tėvų atėjusi ta nepriežiūra, kai niekas nepalaiko ir nesidomi.“ (I2)
		„<..> iš socialinių sunkumų turinčių šeimų, gyvena nepritekliuje, tėvai išsiskyrę, o jeigu ne, tai nuolatos konfliktuojantys, vartojantys alkoholį.“ (I3)
		„<..> pikta dėl šeimų, kur nelabai rūpi tos jų pačių vaikų problemos.“ (I4)
	Mokyklos pedagogų požiūris	„<..> mokykloje jie tokie atstumti jaučiasi, nenuostabu, kad jie bėga iš ten, nekartą ir į susirinkimus pačios ejom, prašėm pavaduotojos, mokyklos direktorės, kad kalbėtų su mokytojomis dėl jų pasikartojančių replikų ir tikrai neetiško elgesio prieš paauglius.“ (I1)
	Bendraamžių atstūmimas	„<..> net draugai, kurie šiuo laiku jiems svarbiausi, juos atstumia ir nebendraudžia“ (I5)
	Užimtumo trūkumas	„<..> tada aš nežinau, pražūtis, nežinau ką jie veiktų tuose namuose. Ypač yra tokių kur vienkemyje gyvena, tai nei su kuo pabendrauti, nei kažką paveikti.“ (I2)
	Pasitikėjimo savimi ir kitais trūkumas	„<..> labai jaučiasi nepasitikėjimas savimi pas juos kartais.“ (I2)
		„<..> užsidarę ir nepasitikintys savimi <..>“ (I4)
		„Dauguma paauglių yra nepasitikintys kitais ir pačiais savimi <..>“ (I5)
	Bendravimo sunkumai	„<..> jiems tikrai sunkiau sekasi bendrauti, užmegzti pokalbį <..>“ (I2)
		„<..> jie mažiau kalbasi, tad jiems be galo sunku bendrauti <..>“ (I3)
		„<..> patiriantys bendravimo su aplinkiniais sunkumų.“ (I5)
	Jausmų, emocijų suvokimas ir išraiška	„<..> stipriai pažeisti emociškai, <..> tad jiems be galo sunku išsakyti savo nuomonę, jausmus.“ (I3)
		„<..> nori būti dėmesio centre ir to dėmesio siekia per agresiją ir emocijų ne valdymą.“ (I4)
		„Jie žmonės, kurie dar nemoka apie tai pasakyti, bet labai viską jaučia ir išgyvena <..> paaugliams sunkiausia yra paleisti praeitį. Jie blaškosi viduje, yra nenurimę.“ (I6)
Mokyklos lankomumo problemos	„<..> dažniausiai daug skambučių būna gauname iš mokyklos socialinės pedagogės, kad pabėgo, nėra pamokoje.“ (I1);	
	„Tai paaugliai nelankantys stabiliai mokyklos.“ (I2)	

Atsakymų į klausimą „Kas motyvuoja paauglių atėjimą į vaikų dienos centrą?“ kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Veiksniai skatinantys paauglių atėjimą į VDC	Noras būti svarbiems ir reikalingiems	„<..> jie neturi kur prisiglausti ir būti svarbūs. <..> nori čia ateiti, nes jie gali pasikalbėti, pasidalinti savo rūpesčiais, kartais net ir pasipykti.“ (I1)
		„Vaikai žino, kad čia visada bus išklaudyti, sulauks reikiamos pagalbos, jų niekas nesmerks ir neteis, o kartais tiesiog trūkstamo dėmesio ir švelnumo suteiks. O svarbiausia paaugliai nori jausti, kad ne tik dienos centras, bet ir jie dienos centrui yra svarbūs ir reikalingi.“ (I5)

		„<..> ieško tos užuovėjos, savo gyvenimo kelionės suoliuko, ant kurio sėdėtų žmogus, kuris padėtų jiems įlipti į tinkamą tos gyvenimo kelionės autobusą. <..> Jie čia gali jaustis svarbūs, nebijoti siūlyti savo mintis, idėjas, gali jausti, kad net ir nedideli jų nudirbti darbai yra labai svarbūs.“ (I6)
	Saugi ir rami aplinka	„<..> labiausiai jus motyvuoja ateiti čia esanti ramybė, galimybė pabūti šiltai <..> ieško tos pozityvios, neutralios aplinkos.“ (I2) „<..> čia visiškai rami ir pozityvi aplinka, ir nuo pat vadovavimo centrui pradžios, esame įsidedę taisyklę, kad mes čia kaip viena didelė šeima, vieni kitus mylime ir gerbiame.“ (I3) „motyvuoja <..> galimybė pabūti draugiškoje, emociškai stabilioje aplinkoje.“ (I5)
	Nemokamas maitinimas	„Kadangi namuose niekas nepatenkina jų svarbiausių poreikių, jie ateina čia. Čia jie gauna šilto maisto <..>“ (I3) „<..> [galimybė] pavalgyti.“ (I2)
	Pagalba ruošiant namų darbus	„<..> turi galimybę gauti pagalbos ruošiant pamokas <..>“ (I3) „[gali] paruošti namų darbus, nes namuose jų tikrai neparuošia.“ (I4).
	VDC darbuotojai	„<..> gauna iš darbuotojų dėmesio. Turime be galo šiltas ir motyvuotas vaikų dienos centro darbuotojas, todėl matau, kad didelę reikšmę jų atėjimui turi jų pagarbus ir šiltas elgesys su jais.“ (I3) „Motyvuoja tai, kad gali pabūti ir pasikalbėti su centro darbuotojomis, jei kyla problemų <..>“ (I4) „<..> betarpiški ir atviri pokalbiai su centro kolektyvu, galimybė, jog jais bus pasitikėta. Jų lankomumas priklauso nuo žmonių, kurie dirba centre. Nuo to, kokį stiprų kontaktą jie yra užmezgę su dirbančiuoju žmogumi.“ (I6).
	Užimtumas	„<..> yra galimybių išvykoms, ekskursijoms, stovykloms.“ (I4) „Dienos centre organizuojama labai daug veiklų: nuo aktyvių, smagių žaidimų iki rankdarbių ar darbelių darymo. Kiekvienas čia gali rasti sau mėgstamą veiklą <..>“ (I5) „Labiausiai paauglius motyvuoja užimtumas <..>“ (I6)
	Galimybė būti savimi	„<..> paauglius labiausiai motyvuoja laisvė saviraiškai <..> svarbiausia nebūti už tai vertinamam, daryti tai tik dėl savo malonumo.“ (I5) „Jie čia nėra vertinami <..>“ (I3)

Atsakymų į papildomą klausimą „Kaip dažnai jie ateina į vaikų dienos centrą?“ kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Paauglių VDC lankomumas	Ateina kiekvieną dieną	„Ateina tai jie dažnai čia, galima sakyti kiekvieną dieną“ (I1)
		„O ateina tai jie žinokit kiekvieną dieną ir dar kartais net paklausia ar nedirbsim kartais ir savaitgalį, nors grafikas visada toks pats.“ (I2)
		„Kiekvieną dieną beveik, retai būna praleistų dienų.“ (I3)
		„<..> kiekvieną dieną, nes daugiau nėra kur eiti kaime.“ (I4)
		„Lanko pastoviai, neateina tik kai tikrai negali.“ (I5)
		„Mano pastebėjimu, jie išties dažnai ateina.“ (I6)

Atsakymų į klausimą „Su kokiais iššūkiais susiduriate organizuodami edukacines veiklas paaugliams?“ kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Žmogiškųjų išteklių trūkumas	Darbuotojų trūkumas	„Labai trūksta darbuotojų. <..> tiems paaugliams, jų veikloms jau dėmesio negalim normaliai suteikti, nes nėra kaip.“ (I1)
		„Ir aišku darbuotojų trūkumas, čia visų vaikų dienos centrų problema <..>.“ (I2)

	Savanorių trūkumas	„Dar vienas iššūkis tai savanorių trūkumas. <..> bent jau pas mus labai didelis trūkumas savanorių, kurie padėtų organizuoti tas veiklas, kurie užsiimtų su paaugliais, būtų jiems reikšmingi žmonės.“ (I3)
Finansinis ir metodinis trūkumas	Finansų trūkumas	„Nes didesnę kiekį [darbuotojų] išlaikyti tiesiog neužtenka finansų“ (I1)
		„Labai trūksta finansų didesnių. Norėtųsi tiems paaugliams kažko naujo, kažkokių naujų programų, išvykų, bet tam visiškai neužtenka pinigų.<..> Viena prevencinė programa kainuoja apie 2000 eurų, tai viskas tuom ir pasakyta.“ (I3)
		„<..> vaikų dienos centrams taip pat edukacinėms veikloms trūksta lėšų.“ (I4)
	Nepakankamas metodinis aprūpinimas	„Tad kartais tikrai tenka pasukti galvą galvojant veiklas, kurios vaikus sudomintų labiau nei telefonai.“ (I5)
		„Didžiausias iššūkis sudominti juos veiklomis ir ištraukti juos iš socialinių tinklų.“ (I4)
		„<..> tiems sunkesniems paaugliams, pavadinkim taip, reikia „dvigubai“ daugiau tokių programų, nes kas normaliai bręstančiam paaugliui suprantama lengviau, šiems yra visiškai kitoks supratimas.“ (I3)
„Dažniausiai tai gal tų idėjų trūkumas. Kažkaip atrodo tos veiklos kartojasi ir jos jau tampa ne tik nuobodžios mums pačioms, bet ir jiems.“ (I2)		
		„Kartais vaikams veiklas lengviau suorganizuoti, nei paaugliams.“ (I1)
Vidinės paauglių kliūtys	Paauglių motyvacijos trūkumas	„Ir tas jų nenoras, motyvacijos trūkumas, neįdomu, bijojimas pasirodyti kvailais.“ (I4)
		„Didžiausias iššūkis, kad dažniausiai paaugliai tiesiog nenori nieko daryti, neturi motyvacijos ir visą dieną gali žaisti su telefonu.“ (I5)
		„Stipriausias iššūkis, paauglių motyvacijos trūkumas.“ (I6)

Atsakymų į klausimą „Kaip jūs siekiate sužinoti kokių veiklų, paslaugų paaugliams reikia?“ kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Paauglių poreikių pažinimas	Bendradarbiavimas su mokyklos darbuotojais	„<..> pasikviečiam mokyklos socialinę pedagogę ir pasikalbam, kokios yra pagrindinės jų problemos.“ (I1)
		„Kartais bendradarbiaujam su mokyklos socialine pedagogė.“ (I2)
		„<..> įtraukiame ir mokyklos socialinius pedagogus į tą pagalbos suteikimą.“ (I3)
		„Kartais į tas diskusijas kviečiamės ir jų mokyklos klasės auklėtoją arba socialinę pedagogę.“ (I6)
	Bendradarbiavimas su socialinių paslaugų centro darbuotojais	„<..>, jei jį atsiunčia socialinė darbuotoja iš socialinių paslaugų centro, kviečiamės ją ir žiūrim, kalbam apie jo patiriamas problemas, diskutuojam visi kartu.“ (I3)
		„<..>, jei vaiko šeimą globoja seniūnijos socialinė darbuotoja, tai kalbamės su ja.“ (I2)
		„Kartais vaiką mums atsiunčia vaiko teisių įsakymu, tai tada kalbamės dar ir su socialine darbuotoja priskirta šeimai, ji papasakoja mums jų problemas.“ (I1)
	Pokalbiai su paaugliais	„Bet daugiausiai tos informacijos iš pačių paauglių per pokalbius.“ (I3)
		„Dažniausiai kartu su paaugliais šnekamės, klausiam jų nuomonės, ko jie norėtų daugiau, ko mažiau, kas labiau patinka.“ (I4);
		„Pagrindinė ir tiksliausia informacija yra iš pačių paauglių lūpų. Su vaikais nuolat kalbamės, bendraujame, klausiam jų nuomonės ir į ją stengiamės atsižvelgti.“ (I5)
		„Visada atvirai diskutuojame su paaugliais.“ (I6)

	Bendradarbiavimas su šeima	„Stengiamės ir tėvus įtraukti į tą procesą, nes būtinais reikia ir su jais bendradarbiauti šiuo klausimu“ (I2) „Kviečiamės <..> jo [paauglio] tėvus.“ (I3)
--	----------------------------	---

Atsakymų į klausimą „Kokias edukacines veiklas vykdo vaikų dienos centras siekdamas paauglių socialinės įtraukties?“ kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Mokymo(-si) veiklos	Kulinarijos pradmenų mokymai	„<..> maisto gaminimas, kai gali ir pavalgyti tuom pačiu.“ (I1)
		„<..> maisto gamyba.“ (I3)
		„<..> maisto gaminimo edukacijos per kurias ugdom tą savarankiškumo jau įgūdį <..>“ (I5)
	Meninės veiklos	„Mes ir rankdarbius labai gražius gaminam su paaugliais.“ (I1)
		„Pas mus meno ir muzikos terapijos vyksta <..>“ (I2)
		„Tai būtų įvairios kūrybinės veiklos, rankdarbiai <..>“ (I4);
		„<..> darbelių darymas, rankdarbiai <..>“ (I5);
		„Centras taip pat dalyvauja įvairiuose kūrybiniuose projektuose su kitomis organizacijomis, į kurias labai įtraukiame ir pačius paauglius.“ (I6).
	Gyvenimo įgūdžių ugdymas(-is)	„Mes vykdomė daug socialinių įgūdžių ugdymo veiklų. Į jas įeina ir aplinkos tvarkymas, <..> ir skalbinių priežiūra, ir įvairios edukacinės veiklos apie higienos įgūdžius.“ (I3)
		„<..> buities, higienos įgūdžių formavimas <..>“ (I4)
Pamokų ruošą	„<..> padėdam su namų darbų ruošimu <..>“ (I1)	
	„<..> kai tik ateina iš mokyklos, tai namų darbų ruošą kas be ko vykdom pirmiausia.“ (I2).	
Laisvalaikio užimtumo veiklos	Sportiniai užsiėmimai	„Paaugliams organizuojamos yra įvairios sporto veiklos <..>“ (I1)
		„<..> darom su kitais vaikų dienos centrais sportinius turnyrus <..>“ (I2)
		„<..> [organizuojamos] sportinės veiklos <..>“ (I5)
	Kino edukacijos	„<..> filmų žiūrėjimas, kuomet galim peržiūrėję dar ir aptarti.“ (I1)
		„<..> žiūrime prasmingus filmus ir po jų reflektuojame, aptariame <..>“ (I3)
	Išvykų organizavimas	„<..>, kai dar nebuvo karantino, važiuodavom į įvairius muziejus, bibliotekas, ten visokių užsiėmimų jie turėdavo.“ (I1)
		„<..> [vyksta] įvairios išvykos į kitus miestus, muziejus <..>“ (I2)
		„<..> organizuojamos ekskursijos, išvykos <..>“ (I4)
	Edukacinės stovyklos	„<..> vasarą arba atostogų metu, mes rašom projektą ir rengiam stovyklas <..>“ (I2)
		„Vasarą organizuojam stovyklas, dažniausiai važiuojam dvejomis pamainomis prie jūros <..>“ (I3)
		„<..> vasaros stovyklos vykdomos būna.“ (I4)
	Teminių renginių bei švenčių organizavimas	„<..> įvairių švenčių ir tematinių dienų minėjimas.“ (I5)
		„Per svarbiausias šventes visada kažkokias veiklas organizuojam.“ (I4)
	Žaidimai	„<..> stalo žaidimus žaidžiam visi kartu.“ (I3)
		„<..> aktyvūs ir stalo žaidimai, protmūšiai <..>“ (I5)
	Savanoriška veikla	„Skatiname savanorystę, tad lankytojams nuo 14 m. siūlome ateiti ne kaip lankytojams, o kaip savanoriams.“ (I5)
„<..> mes daugiausiai vykdomė tas veiklas, kurios orientuotos į įvairiais gyvenimiškais situacijais, kada jaunuoliai yra neatsiejami nuo įvairiausių sprendimų ir atsakomybių priėmimų. Tai dažniausiai vyksta per savanorystę, kuomet jie padeda kaimo bendruomenėje esantiems žmonėms.“ (I6)		
		„<..> vykdom prevencines narkotikų ir alkoholio veiklas.“ (I1)

Preveninės veiklos	Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija	„<..> turim prevencinę programą „Gyvai“.“ (I2)
--------------------	---	--

Atsakymų į klausimą „Kaip jūs manote, į kurias vaikų dienos centro edukacines veiklas aktyviausiai įsitraukia patys paaugliai? kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Edukacinės veiklos, didinančios paauglių aktyvų įsitraukimą	Pačių paauglių organizuojamos veiklos	„Labai noriai imasi ypač tų veiklų, kurias gali patys organizuoti <..>“ (I1)
		„<..> mes leidžiam susiorganizuoti ir įsijungti būtent jiems patinkančią muziką, tai tada jie labai noriai įsitraukia. <..> jei leidi jiems kažką savo į tą veiklą įtraukti, įnešti, tai jie daug aktyvesni pasirodo.“ (I2)
		„Aktyviausi jie būna tada, kai atrandama tokia veikla kuomet patys nori ją organizuoti ir supranta kodėl tai daro.“ (I4)
		„Jie labai įsitraukę būna, kai leidžiame siūlyti savo idėjas, pravesti vieną ar kitą užsiėmimą.“ (I5)
	Savanoriška veikla	„Ir dar manau savanorystė yra mūsų paauglių kabliukas, <..>“ (I5)
		„Į savanorystės veiklas jie noriai labai būna įsitraukia <..>“ (I6).
	Vasaros stovyklos	„<..>, kad gal ir stovyklos jiems tokia mėgstama ir laukiama veikla. Mes stengiamės jas vykdyti ne pačiam centre, o kažkur gamtoje. <..> Vaikams tos stovyklos būna laukiamiausias dalykas <..>“ (I2)
		„Labai pasiteisina neformalaus ugdymo vasaros stovyklos, kur tikrai pastebim jų didelį susidomėjimą ir įsitraukimą. <..> „Jau nuo ankstyvo pavasario jie klausinėja ar važiuosime į stovyklą.“ (I4)
	Kūrybiniai projektai	„<..> jie noriai labai būna įsitraukia ir į įvairius kūrybinius projektus.“ (I6)
		„Aš tai išskirčiau, kad aktyviausi jie būtent tose kūrybinėse veiklose visgi, nes mes tikrai į jas labai orientuojamės ir kažkaip jie tam nesipriešina.“ (I3)

Atsakymų į klausimą „Kokią šių veiklų naudą jiems išvelgiate?“ kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Edukacinių veiklų nauda paaugliams	Ugdo savarankiškumo ir pareiškumo įgūdžius	„Jos ugdo jų savarankiškumo ir pareiškumo įgūdžius <..>“ (I1)
		„Šios veiklos išties naudingos, kada tenka <..> kelti idėjas, jas įgyvendinti ir prisiimti už tai visiškai pilną atsakomybę.“ (I6)
	Gerėja bendravimo įgūdžiai	„<..> tada jie labiau ir atsiveria, ir kalbasi, bendrauja, paslaugūs tokie būna.“ (I2)
		„<..> ugdo tuos ir bendravimo įgūdžius, kurių paaugliams prireiks vėlesniame gyvenime.“ (I3)
		„Jų [veiklų] metu susiklijuoja grupė, užsimezga artimesni ryšiai, draugystės.“ (I4)
		„Šios veiklos išties naudingos, kada tenka bendrauti su nepažįstamais žmonėmis.“ (I6)
	Atsiranda didesnis savęs suvokimas	„Paaugliai stovyklų metu iš tiesų daug labiau atsiveria, atranda save, patiria didelę pilnatvę. Stovyklų metu, paaugliai atsiduria kitoje aplinkoje, plečiasi akiratis, suvokimas, supratimas, kad yra didžiulė galimybė gyventi kitaip, būti kitokiems.“ (I4)
		„<..> motyvacijos tam vidiniam aš pažinimui atsiranda.“ (I1)
	Didėja pasitikėjimas savimi	„<..> paaugliai tampa daug labiau pasitempę, lyg tokie net sakyčiau pasitikintys labiau savimi, nei kai atėjo pradžioje, <..>“ (I1)
		„<..> pasitiki labiau savimi <..>“ (I5)
„<..> jie patys savimi didžiuojasi, labiau savimi pasitiki <..>“ (I6)		
Jaučiasi reikšmingi ir vertinami	„<..> jaučiasi tokie reikšmingi ir svarbūs pas mus. Čia visada pagiriam, pamokom, parodom, paskatinam, tai svarbiausia jiems <..>“ (I1)	

		„<..> paauglys pasijunta svarbus ir reikalingas, <..> ir jaučia, kad jo daromi darbai yra čia reikšmingi“ (15)
		„<..> ir aplinkiniai gali padėkoti už patirtis, bendraujant su jais, gerbia juos ir vertina kaip lygiaverčius.“ (16)

Atsakymų į klausimus „Kokias dar, Jūsų manymu, edukacines veiklas, būtų galima įtraukti į vaikų dienos centrą siekiant paauglių socialinės įtraukties didinimo?“ kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Edukacinių veiklų raiška	Mainų programos	„<..> manau tokia kaip mainų programa paaugliams, kai pavyzdžiui per vasaros atostogas, stovyklos metu jie važiuoja į kitą vaikų dienos centrą ir ten kokią savaitę būna, bendrauja, veikia, o kitą kartą pas mus atvažiuoja.“ (11)
	Mentorystė	„<..> buvo plėtojama mentorystės tema. <..> Mentorystė paaugliams, manau, labai patiktų, atsirastų nauji ryšiai jų gyvenime.“ (11)
		„<..> ypač turėtų būti plėtojama pati mentorystė vaikų dienos centruose.“ (12)
	Profesinio mokymo(-si) programos	„<..> būtinai įtraukčiau profesijų programas, kur paaugliai galėtų išbandyti save skirtingose profesijose <..> tokias veiklas, kurios dar paauglystėje formuotų jų supratimą apie skirtingas profesijas, darbą. <..> jie supažindinami su įvairiomis profesijomis, savo gebėjimų atradimais ir t.t., o po to galėtų sulaukę atitinkamų metų eiti jau pasibandyti dirbti.“ (13)
	Veiklos su bendruomene ir šeima	„<..> įtraukčiau daugiau veiklų su pačiais tėvais ir bendruomene, nes manau trūksta to tokio bendradarbiavimo, veiklų visiems kartu.“ (14)
		„<..> kažkokie gal projektai ar veiklos su kaimo bendruomene. <..> reikia išnaudoti tą bendruomenę kurią turim, nes čia labai daug gražių ir gerų pavyzdžių aplinkui.“ (15)
	Sąmoningumą didinančios veiklos	„Veiklų, kurios ugdytų jų minčių pozityvumą. <..> jei būtų ugdomas sąmoningumams, įsitrauktų į vieną, kitą veiklą, manau atrastų po truputį ramybę ir galbūt atrastų save. Čia galima būtų įtraukti ir muzikos terapijas, ir meditacijas, ir miško terapijas. Gamta gydo, gamta suteikia daug stiprybės, jautiesi ramesnis, labiau pasitikintis savimi.“ (16)
		„<..> kurios skatintų juos mąstyti tinkamai ir pozityviai apie savo gyvenimą, ateitį <..>“ (12)
Preveninės programos	„Ir taip pat būtų prasminga įtraukti daugiau prevencinių programų, kurioms deja, taip pat nėra pinigų.“ (13)	

5 priedas. Kokybinės turinio analizės kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai (VDC lankantys paaugliai)

Atsakymų į klausimus „Kaip tu galėtum apibūdinti, koks tu buvai prieš ateidama į vaikų dienos centrą? Kokių sunkumų tu tada turėjai?“ kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Paauglių socialinės atskirties veiksniai	Užimtumo trūkumas	„<..> neturėjau ką veikti, nes mes gyvenam toliau dar nuo pat kaimo.“ (A1)
		„<..> nebūdavo daugiau ką daryti po pamokų, nes būreliai mokykloje tai gryna nesąmonė, ten išvis mažiukų prieina, visiškai neįdomu.“ (A3)
	Bendraamžių atstūmimas	„<..> nelabai turėjau draugų, kurie norėtų su manimi bendrauti <..>“ (A1)
		„<..> nelabai norėjo kas nors išvis su manim tokia bendrauti <..> Mokykloje viską daro elitas arba mokinių taryba, mums, kurie yra iš paprastų šeimų, nelabai leidžia prisidėti.“ (A5)
	Tėvų apleistumas	„<..> o tėvams nelabai rūpėjo, jie tada skyrėsi ir aš gyvenau nematomas gal.“ (A2)
		„<..> namuose nelabai kas padėdavo su pamokomis <..>“ (A3)
		„Tada buvo labai sunku, nes mus atėmė vaikų teisės iš mamos, kad ji gėrė ir atidavė tėčiui mus. Bet tėtis tada buvo Anglijoje ir kol jis grįžo mus tampė po visokias tetas, brolis labai verkėdavo naktim, bijodavo, norėdavo namo pas mamą.“ (A4)
		„Mes tada pamenu su mama nelabai gerai sutarėm, ji man, kai tėvas išėjo, rėkdavo, kad aš nieko nemoku, būsiu tokia kaip tėvas <..>“ (A5)
	Nusivylimas savo gyvenimu	„<..> man žiauriai buvo sunku, kartais nebesuprasdavau kas čia per košmaras“ (A4)
		„Buvau biški užsidepresavus tokia, <..> ir nelabai mačiau savo ateitį, buvo tikrai visokių minčių man nelabai gerų.“ (A5)
	Mokymosi problemos	„Kai buvau penktokė, labai daug dvejetų turėjau, nes ne visada paruošdavau pamokas.“ (A1)
		„Turėjau daug problemų su mokykla, nes lankiau tik kai kurias pamokas, bet tik lengvas tas, nes nebūdavau padaręs pamokų kitų, neišmokdavau kontroliniams <..>“ (A2)
		„Man buvo sunkiau mokytis, nes namuose nelabai kas padėdavo su pamokomis, o aš ne viską suprasdavau <..>“ (A3)

Atsakymų į klausimus „Kas tave paskatino lankyti vaikų dienos centrą?“ kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Veiksniai skatinantys paauglių atėjimą į VDC	Galimybė pabendrauti su draugais	„Čia jau lankė mano geriausia draugė, todėl mes dabar čia po pamokų susitinkam, galim ramiai pabūti ir pabendrauti.“ (A1)
		„Galiu <..> pabendrauti su kitais, kurie irgi lanko centrą.“ (A3)
		„Aš čia atėjus galiu visada pabūti linksmi su draugais <..>“ (A4)
		„Aš turiu čia draugų <..>“ (A5)
	VDC darbuotojai	„<..> čia labai fainos darbuotojos dirba, galima su jomis pasikalbėti, pajuokauti, jos visada kažkokių veiklų mums įdomių pasiūlo“ (A5)
		„<..> dirba fainos darbuotojos Inga ir Rita (vardai pakeisti), vienintelės normalios jos ir, kai čia ateinam, galim pasikalbėti, išsipasakoti joms, galim ir pasitarti jei reikia.“ (I2)
		„<..> čia geros ir normalios dirba darbuotojos.“ (A3)
	Pagalba ruošiant namų darbus	„Mes čia paruošiam pamokas visada su pagalba <..>“ (A1)
		„Galiu visada pasidaryti pamokas <..>“ (A3)
		„[galiu] pasidaryti namų darbus su darbuotojais <..>“ (A4)
	Nemokamas maitinimas	„Galiu visada <..> pavalgyti <..>“ (A3)
		„Mes čia <..> pavalgom kažką <..>“ (A1)

	Galimybė būti savimi	„<..> tiesiog čia fainiau nei mokykloje, nereikia apsimetinėti <..>“ (A4)
		„Mes čia galim būti savimi, nusiimti kaukes <..>“ (A5)

Atsakymų į klausimą „Kaip manai, kokios veiklos labiausiai patiktų tavo kitiems bendraamžiams, jeigu ir jie lankytų tą patį vaikų dienos centrą?“ kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Mokymo(si) veiklos	Kulinarijos pradmenų mokymai	„Ir dar manau patiktų maisto ruošimas <..>“ (A1)
		„<..> tai joms labai patiktų kepti picas, pyragus, oi nors labiau gal keksiukus <..>“ (A3)
	Gyvenimo įgūdžių veiklos	„Mes su auklėtojomis patys auginamės savo daržovės, tai būna labai skanu kažką po to iš jų pasidaryti.“ (A1)
		„[galėtų] gėles savo auginti. Mes turim kiekvienas savo augaliuką ir jį auginam, tai aš auginu orchidėją savo.“ (A3)
	Meninės veiklos	„Patiktų joms gal ir visokie rankdarbiai gražūs kur pačios galėtų pasidaryti kokius nori.“ (A3)
Pamokų ruošia	„<..> čia visada pliusas, kad namų darbus galėtų pasidaryti, nebūtų dvejetų už tai <..>“ (A2)	
Laisvalaikio užimtumo veiklos	Sportiniai užsiėmimai	„Aš manau labiausiai jiems patiktų futbolą. Penktadieniais pas mus atvažiuoja toks treneris ir mes kartu su juo einam valandą laiko į mokyklos stadioną žaisti futbolą. Tai čia mūsų laukiamiausia savaitės dalis.“ (A1)
		„Aš galvoju, jeigu ateitų mano draugai, tai stalo futbolą būtų mūsų kasdieninė veikla žiemą, o vasarą normalus futbolą.“ (A2)
		„<..> futbolą dar.“ (A4)
	Kino edukacijos	„<..> filmus žiūrėti patiktų <..>“ (A3)
		„<..> filmų vakaronės.“ (A1)
	Žaidimai	„Visokie stalo žaidimai <..>“ (A4)
		„<..> galėtų naudingai geriau kokį monopolį arba uno kortomis pažaisiti geriau <..>“ (A2)
	Edukacinės stovyklos	„Nu dar fainai stovyklos visokios <..>“ (A1)
		„Stovyklos čia būna vasarą labai geros, tai mes einam į žygius visokius su palapinėm, kepam dešreles, žaidžiam, tai būna labai fainai.“ (A4)
		„100% vasaros stovyklos <..>“ (A5)
	Teminių renginių ir švenčių organizavimas	„<..> naktis vaikų dienos centre per helovyną, kurį mes didesni patys organizuojam.“ (A5)
	Savanoriška veikla	„<..> pas mus būna savanoriška veikla, tai ji irgi patiktų. Mes padedam mažesniems su namų darbais, buitės darbais, kalbamės su jais.“ (A5)

Atsakymų į klausimą „Kaip manai, kokią naudą tau suteikia dalyvavimas šiose veiklose?“ kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Edukacinių veiklų nauda paaugliams	Gerėja bendravimo gebėjimai	„<..> kaip tik mokausi bendrauti tinkamai.“ (A1)
		„Ir dabar man bendrauti lengviau su klasiokais <..>“ (A2)
		„Aš supratingiau bendrauju su kitais, nes matau kaip kartais sunku būna su visais susikalbėti, kai kažką darom, organizuojam.“ (A5)
	Emocijų ir konfliktų valdymas	„Manau aš esu daug ramesnė čia, mažiau konfliktuoju su visais <..>“ (A1)
		„<..> išmokau taip save nuraminti, išsikrauti ir negalvoti apie blogus dalykus.“ (A2)
	Gerėja mokymosi pažanga	„<..> visada būna padarytos pamokos, todėl labai sumažėjo blogų pažymių.“ (A1)
„<..> mano pagerėjo mokslai, geresni pažymiai dabar jau, nes visada atlieku namų darbus <..>“ (A4)		

	Pagerėję santykiai su mokyklos pedagogais	„<..> geriau pradėjau sutarti su mokytojais iš savo mokyklos.“ (A4)
	Didėja bendrystės jausmas	„Jaučiuosi kaip didelėje šeimoje, nes visi, kurie čia lanko turim problemų, esam sunkaus elgesio, bet mes vienas kitą čia palaikom ir pastiprinam.<..> visi kartu sėdim ir sakom savo mintis.<..> mes visi ten sakom savo idėjas.“ (A5)
	Prasmingas užimtumas	„Man patinka būti užsiėmusiai ir turėti veiklos, patinka, kad kažko naudingo galiu išmokyti.<..> pavyzdžiui bent jau aš, tai visai nemokėjau daryti valgyti, o dabar moku ir picą išsikepti ir šaltibarščius pasidaryti su naminiiais svogūnų laiškais.“ (A1) „Aš išmokau nerti, megzti, turiu nusimezgtus du šalikus jau.<..> Dar visokių apyrankių esu prisidariusi.<..>“ (A3) „Neišmokau aš čia eidamas rūkyti ar ten gerti kaip kiti mano klasiokai kai kurie, nes jie nieko neveikia po pamokų ir prisigalvoja visokių nesąmonių, naudingiau biški leidžiu laiką nei jie“ (A4)
	Motyvacija ateities planams	„<..> [galiu] galbūt pritaikyti po to savo gyvenime, kai suaugsiu.“ (A1) „<..> kai turėsiu daug savo daiktų padarytų, gal darbuotoja man sakė padės pasidaryti savo puslapį internete, kuriame galėsiu pardavinėti juos ir taip užsidirbti savo ateičiai. Gal net kažkas iš to išeis rimčiau kada nors.“ (A3) „<..> tikrai galvoju, stengiuosi mąstyti kitaip nei anksčiau ir eiti mokytis kažkur po mokyklos.“ (A5)

Atsakymų į klausimą „Kokių veiklų tau šiame vaikų dienos centre trūksta?“ kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Irodantys teiginiai
Edukacinių veiklų raiška	Ekskursijų ir pramogų organizavimas	„Būtų fainai daugiau kažkokių ekskursijų prie jūros ar kažkur kitur, tik ne <..>, nes jau viską matėm ir nebeįdomu. Dar norėčiau į kokią ledo areną arba boulingą nuvažiuoti.“ (A4)
		„Man tai gal norėtysi daugiau ekskursijų, norėčiau daugiau pamatyti Lietuvos, o gal net ir užsienio.“ (A1)
		„Daugiau išvykų į sportines varžybas, krepšinio turnyrus, futbolo.“ (A2)
	Profesinio mokymo(-si) programos	„Ir dar trūksta kokių nors naujų pamokų, kur būtų galima kažką naujo išmokti.<..> pavyzdžiui kažkokį daiktą pasidaryti arba kokią rankinę pasisiūti, drabužių pasisiūti madingų.“ (I1)
		„Man tai trūksta tokių, kurios kažko išmokytų naujo ko čia neišmoko. Aš norėčiau mokėti ne tik megzti, bet ir kažką naujo pasisiūti su siuvimo mašina. Svajoju pasisiūti suknelę išleistuvėms.<..>“ (A3)
	Pačių paauglių organizuojamos veiklos	„Galima būtų daugiau tokių veiklų čia įtraukti, kur mums patiems būtų galima organizuoti ir padaryti.<..> centre mes norim kažką organizuoti patys.“ (A5)
„<..>, kad kartais leistų patiems kažkokių veiklų padaryti kaip mokykloje būna kiti daro.“ (A2)		